

LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN

Produktion av livsmedelsråvaror och livsmedel i Örebro län

Länsstyrelsen
Örebro län
Publ.nr 2013:24

Sverige, det nya matlandet, är regeringens vision om hur livsmedelssektorn i Sverige ska utvecklas och bidra till ökad tillväxt och fler arbetstillfällen. Länsstyrelserna i Sverige har genom Landsbygdsprogrammet i uppdrag att arbeta med att utveckla matlandet Sverige runt om i länen. I uppdraget ingår bland att utveckla företag på landsbygden som producerar och vidareförädlar livsmedel.

Denna rapport är framtagen för att skapa en bild av hur livsmedelsproduktionen ser ut i Örebro län. Vad produceras i länet, var servers den lokalproducerade maten och hur står vi oss i jämförelse med andra län är frågor som besvaras.

Rapporten är framtagen av Gazl AB och Leif Lendrup på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län. De synpunkter och analyser som görs i rapporten behöver inte vara Länsstyrelsens uppfattning.

Thomas Börjesson, enhetschef

Innehåll

1.	Syfte	5
2.	Strategi	6
3.	Ansats	8
4.	Samhällsservice	9
5.	Ekonomiskt stöd	11
6.	Produktion av livsmedelsråvaror	15
6.1	Jordbruket	15
6.2	Geologi och klimat	15
6.3	Land och vatten	16
6.4	Jordbruksföretag	18
6.5	Produktion	23
6.5.1	Grödor	23
6.5.2	Mjök	30
6.5.3	Kött	33
6.5.4	Fågel	37
6.5.5	Insjöfisk	37
6.5.6	Odlad fisk	39
6.5.7	Ägg	40
6.5.8	Grönsaker och rotfrukter	40
6.5.9	Bär	41
6.5.10	Frukt	42
6.5.11	Odlad svamp	42
6.5.12	Honung	42
6.5.13	Vilt	42
7.	Produktion av livsmedel	44
7.1	Livsmedelsindustrin	44
7.2	Länen	46
7.3	Matnätverk	49
7.3.1	vicTualia	49
7.3.2	Måltidsriket	50
7.3.3	Östgötamat, Rätt och Slätt och Vreta Kluster	51
7.3.4	Eldrimner	54
7.3.5	Husmansbord	54
8.	Konsumtion av livsmedel	55
9.	Restauranger	59
9.1	Örebro	59
9.2	Östergötland	60
9.3	Västmanland	60
10.	Offentliga måltider	61
10.1	Landstinget	61
10.2	Kommunerna	61
11.	Utbildning	63
11.1	Gymnasieutbildning	63
11.2	Universitetsutbildning	64
12.	Analys	65
12.1	Produktion av livsmedelsråvaror	65
12.2	Produktion av livsmedel	69

12.3	Matnätverk.....	75
12.4	Konsumtion av livsmedel.....	76
12.5	Restauranger.....	76
12.6	Offentliga måltider.....	76
12.7	Utbildning.....	76
13.	Förslag.....	77
13.2	Specifika initiativ.....	80
14.	Förebilder.....	82
14.1	Skånes Livsmedelsakademi.....	82
14.2	SIK.....	83
14.3	Måltidets Hus.....	84
14.4	Verdens fremste sjømatnasjon.....	84
Källor	87
	Databaser.....	87
	Förfrågningar.....	87
	Rapporter.....	87
	Hemsidor.....	87
	Kontakter - telefon, mejl, besök.....	88

Källor

Bilagor

Produktion av råvaror - produktområden och produkter, bilaga 1

Produktion av livsmedel - produktområden och produkter, bilaga 2

Projektstöd Örebro län 2007 - 2013, bilaga 3

Arbetsställen Örebro län, bilaga 4

Medlemmar vicTualia, bilaga 5

Medlemmar Måltidsriket i Örebro län, bilaga 6

Medlemmar Östgötamat, bilaga 7

Mathantverk i Eldrimners marknadsföring i Örebro län, bilaga 8

Första sidan

Bredsjö Mjölkfår och Venus Choklad, foto Leif Lendrup

1. Syfte

Rapporten ska utgöra underlag för länsstyrelsens utveckling av handlingsprogram eller strategi för det nya nationella landsbygdsprogrammet och omfattar nedanstående områden.

- Produktion av livsmedelsråvaror
- Produktion av livsmedel
- Konsumtion av livsmedel
- Restauranger
- Offentliga måltider
- Utbildning inom ovanstående områden

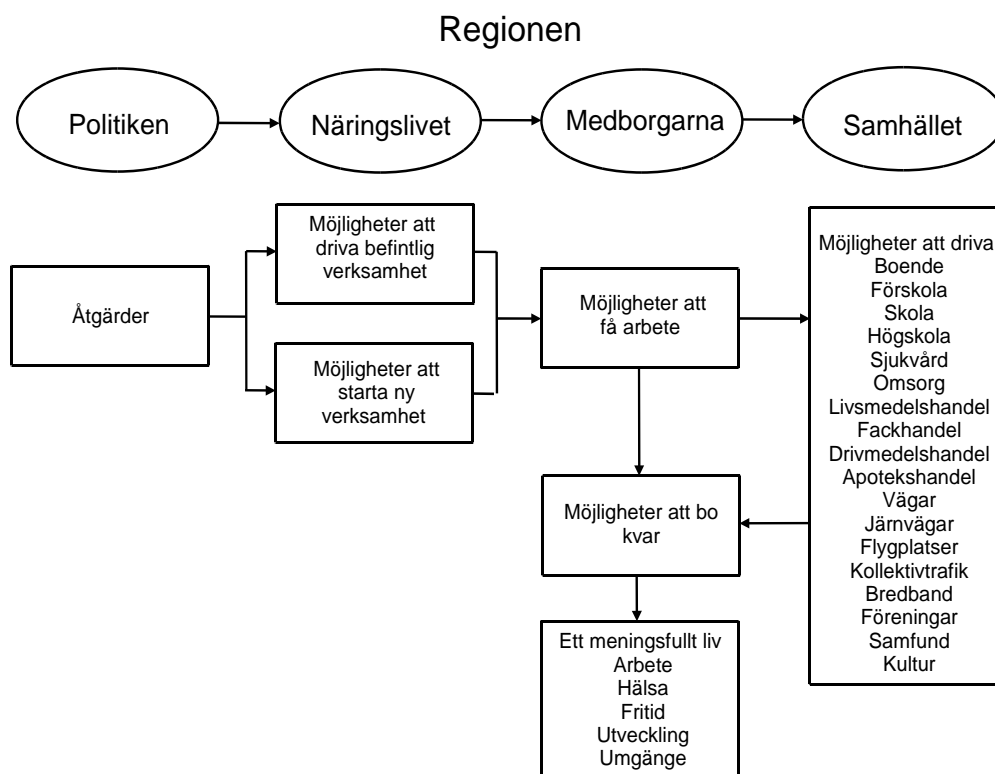
Målen för handlingsprogrammet är att skapa ökad konkurrenskraft som leder till ökad sysselsättning och att åstadkomma detta till effekterna av bra miljö för människor, djur och natur.

2. Strategi

Strategi handlar om att utveckla och vidmakthålla konkurrensfördelar, vilket är allting som fördelaktigt skiljer en region, en kommun, ett sjukhus, ett företag, en förening och deras erbjudanden från konkurrenterna i mål-gruppernas ögon. Strategi innebär att korrigera eller ändra kurs samt att göra rätt saker, medan det dagliga arbete går ut på att hålla kursen och göra saker rätt. Det är inte de som formulerar strategin som sätter be-tyget och avgör framgången utan de som strategin riktar sig till.

Det strategiska arbetet ska besvara frågorna ”vad” som ska göras, ”varför” det ska göras och ”hur” det ska göras, till vilka investeringar och kostnader samt hur dessa ska finansieras. Den första frågan handlar inte bara om ”vad” som ska göras utan i lika stor utsträckning om ”vad” som inte ska göras. Strategi är alltid en kompromiss mellan ambitioner, de resurser man har i form av kompetens och finanser samt det tidsperspektiv det handlar om, som kan vara tvingande snävt eller långsiktigt.

Strategiskt arbete är att skapa harmoni mellan strategins olika ”vad”, som inte kan spreta åt olika håll, vara många och oöverblickbara samt framförallt inte motsägelsefulla. Strategi är också harmoni mellan ”vad” och ”hur” när det gäller det ledarskap, den kompetens och den organisation som ska genomföra ”vad”. Nedan-stående modell är ett sätt att se på den strategiska utvecklingen, figur 1

Figur 1. Strategisk modell

Handlingsprogrammet är politikens strategi. Det är politikens uppgift att skapa de grundläggande samhällsfunktionerna, som sedan utvecklas och utökas av alla andra aktörer i regionen. Politikens åtgärder ska ge möjligheter för näringslivet att driva befintliga och starta nya verksamheter. Detta i sin tur ger möjligheter för medborgarna att få arbete, vilket driver samhällets möjligheter att erbjuda service inom sina olika områden. Medborgarnas möjligheter och intresse av att bo kvar är en

funktion av såväl arbete som samhällsservice. Sviktar samhällsservicen väljer man att flytta och pendla till arbetet alternativt att söka sig ett annat arbete. Detta leder så småningom till att också näringslivet flyttar. Medborgarnas möjligheter till arbete och att bo kvar är grunden för ett meningsfullt liv, som leder till engagemang och därmed driver utvecklingen av föreningar, samfund och kultur, vilket i sin tur driver tillväxten.

De förutsättningar politiken arbetar med är i de flesta fall påverkbara och komparativa i förhållande till konkurrenterna och förändras ständigt genom egna och andras åtgärder.

3. Ansats

Rapporten handlar om frågan "varför" och även förslag när det gäller "vad".

För att få en uppfattning om Örebro läns komparativa för- och nackdelar jämförs länet med Östergötland och Västmanland. Motivet till valet av dessa län är att när det kommer till nästa steg att utveckla konkurrenskraften så ingår dessa tre län i en slags mellansvensk division. Att för Örebro län jämföra sig med Norrbotten och Skåne torde inte vara så meningsfullt.

För att få parallellitet mellan de tre leden i livsmedelskedjan har respektive leds terminologi anpassats till en gemensam nomenklatur, **bilaga 1** och **bilaga 2**.

Genomgången av Örebro och jämförelsen mellan de tre länen bygger på information i databaser, rapporter, hemsidor samt kontakter med sakkunniga hos olika organisationer. Det förekommer att det saknas data för produkter och tidsperioder i Statistiska Centralbyråns, SCB, och Jordbruksverkets, SJV, databaser, som är de viktigaste. I dessa fall har frågor ställts till olika branschorganisationer.

Merparten av data i databaserna som avser produktion av livsmedelsråvaror bygger på urval, vilket dels innebär att när mängderna är små så blir urvalet för litet för att redovisa data för län och enskilda produkter samt dels att redovisade data har en statistisk osäkerhet. SCB och SJV har också i ett antal fall ändrat definitioner under resans gång, vilket kan påverka jämförelser mellan olika tidpunkter.

Beträffande produktion av livsmedel så har beställda utsökningar i SCB's databaser genomförts. Dessa har kompletterats med genomgång av kommunernas näringslivsregister. Dessutom har befattningshavare inom kommunernas näringslivsorganisationer bidragit med kompletteringar. Flertalet av dessa personer är leda-möter i Rådet för landsbygdsutveckling.

Allt underlag redovisas i avsnittet Källor.

Rapporten har författats av Leif Lendrup, GAZL AB.

4. Samhällsservice

Att ett tillverkande företag finns där det är har inte alltid en fullt ut logisk och rationell förklaring. Att ett företag blir kvar där det är och att nya företag startas på en viss ort har många logiska och rationella förklaringar och förutsättningar. Annorlunda är det för jordbruksföretaget, det blir kvar där det är eller läggs ner beroende på förutsättningarna och de politiska åtgärder som genomförs. Fyra viktiga förutsättningar är regionens och respektive kommuns:

- Transportsystem
- Datakommunikation
- Utbildning
- Företagsklimat

Produkter konsumeras i mycket liten utsträckning där de produceras utan på platser allt i från korta avstånd regionalt till långa avstånd nationellt och internationellt. Produkters förnödenheter produceras också i liten omfattning där de konsumeras. Ett excellent transportsystem är ett grundläggande politiskt åtagande för att skapa tillväxt. Det handlar om vägar, järnvägar och flygplatser och inte bara själva infrastrukturen utan också om företag som är beredda att sköta transporter av produkter och personal till kunderna och från leverantörerna. Detta är regionalt inte sällan ett problem beträffande flyg inom 30 mil från Stockholm.

I Trafikverkets nationella plan för transportsystemet 2014 - 2025 är prognosen att det sammanlagda transportarbetet för bil, buss, tåg och flyg i personkilometer beräknas öka med 29% till 2030. Det sammanlagda transportarbetet för inrikes godstransporter beräknas öka med 52%.

Trafikverket betonar att transportsystemen inte bara handlar om att lösa kortsiktiga kapacitetsbrister utan också om att vara med och utveckla regioner och verksamheter. Transportsystemet är som blodomloppet, det genererar energi. Malmös och Skånes integration med Köpenhamn och Danmark har drygt tio år efter öppnandet av Öresundsbron överträffat prognoserna och varje dag reser 90.000 personer över sundet.

Ett centralt mål med den nationella planen är att skapa större arbetsområden. Samhällsutvecklingen bedöms medföra att arbetspendling behövs över allt längre sträckor. Inriktningen är att utveckla järnvägsstråk som har förutsättningar att attrahera kommersiell lönsam trafik mellan storstadsregionerna och större orter.

När det gäller transportsystem så har alla tre länen en mycket god situation.

Datakommunikationens utveckling till bredband via fiber och trådlöst och tillgången till bredband utvecklas allt snabbare till en helt avgörande förutsättning för att medborgare och verksamheter ska kunna bo och verka på en ort i det e-samhälle som skapas i snabb takt. Bredbandet öppnar också möjligheter att göra delar av den stora staden tillgänglig på den lilla orten. Det nationella och europeiska politiska regelverket är att bredbandsutbyggnaden ska skötas av operatörerna på kommersiella villkor eller baserat på kommunpolitiska initiativ.

På landsbygden där produktionen av råvaror och även viss del av livsmedelsproduktionen sker finns sällan ett kommersiellt underlag för den kommunikationsresurs som är ett villkor för dessa företags verksamhet. Här kan samhället bidra finansiellt till bredband. Den modell som tillämpas i Örebro län och i andra regioner är att länsstyrelsen kan engagera sig i projekt på platser med färre än 200 innevånare. Ibland är kravet på innevånare lägre om platsen ligger nära en större ort. Projekten

handlar alltid om bredbandsalternativet fiber och aldrig om trådlöst bredband. Det statliga engagemanget bygger på att det finns ett avtal mellan aktuell kommun, någon form av lokal organisation och en operatör samt att det finns bindande avtal om anslutning med minst 50% av fastigheterna i det definierade området. Länsstyrelsen bidrar ekonomiskt till dragning av fiberkanaler, men inte dragning av fiber och heller inte till den aktiva utrustning som ger nätet funktionalitet. Fastighetsägarnas insats för kanaliseringen är 7.000 kr medan samhället svarar för resterande investerings-belopp, som ofta är merparten. Länsstyrelsen har enligt denna modell genomfört ca 70 projekt och har lika många till i planen. I kommunerna Degerfors, Karlskoga, Kumla, Lindesberg och Örebro finns det kommunala sk stadsnät.

Den modell som tillämpas kanske inte kommer att vara tillräcklig för att förse de aktuella branscherna fullt ut med bredband. Trådlöst är en kostnadseffektiv lösning, som också kan vara en övergångslösning i väntan på fiber. Åre tex med alla sina hotell och skidanläggningar har en trådlös kommunikation för internet, bokningar, kortbetalningar etc.

Forskning och utbildning på universitet och högskolor inom den egna regionen kan ha stor effekt för utvecklingen av näringslivet i omgivningen. En förutsättning är att det finns en gemenskap mellan det regionala näringslivet och FoU-verksamheten samt att denna gemenskap utvecklas i former som triple helix, science park och inkubatorer.

Näringslivsklimatet är ett sammanfattande komparativt mått på kommunernas attraktionskraft, som årligen redovisas av Svenskt Näringsliv. Näringslivsklimatet är en sammanfattning av 18 faktorer. Tabell 1 redovisar resultatet för Örebro, Östergötlands och Västmanlands län.

Örebro		Östergötland		Västmanland	
Kumla	56	Åtvidaberg	30	Västerås	76
Askersund	80	Ydre	38	Hallstahammar	81
Lekeberg	92	Mjölby	73	Surahammar	186
Ljusnarsberg	122	Kinda	75	Arboga	203
Hallsberg	133	Ödeshög	93	Sala	233
Örebro	158	Linköping	104	Fagersta	250
Karlskoga	177	Boxholm	118	Kungsör	253
Laxå	195	Norrköping	155	Norberg	285
Degerfors	207	Söderköping	164	Skinnskatteberg	286
Nora	249	Finspång	166		
Lindesberg	279	Vadstena	208		
Hällefors	288	Valdemarsvik	226		
		Motala	247		

Tabell 1. Ranking av näringslivsklimatet

Tabell 1 visar att Östergötland är något bättre än Örebro län, som i sin tur har ett avsevärt bättre näringslivsklimat än Västmanland. I alla tre länen har de flesta kommunerna mycket att åtgärda.

5. Ekonomiskt stöd

Detta avsnitt redovisar de ekonomiska stöd som är på väg att ersättas av en ny jordbrukspolitik. De ekonomiska insatserna i det nuvarande landsbygdsprogrammet har uppgått till 36 miljarder kr, varav 84% har tilldelats jordbruket.

Tabell 2 redovisar gårdsstöd, kompensationsbidrag och miljöersättningar 2011. Gårdsstödet är baserat på jordbruksföretagets åkermark och betesmark. Kompensationsbidrag utgår till norra Sverige, delar av skogs- och mellanbygderna i södra och mellersta Sverige samt områden på Öland och Gotland. Miljöersättningar omfattar bidrag till att bevara bla värdefulla natur- och kulturmiljöer, ett öppet landskap, utrotningshotade djurarter samt stöd till ekologisk produktion och åtgärder som minskar läckaget av näringsämnen. Gårdsstödet handlar om kompensation för förlorade intäkter. Det gårdsstöd som infördes 2005 betalas även om jordbrukaren väljer att avstå från att producera.

	Gårdsstöd		Kompensations-	Miljö-
	Kkr	Kr/hektar	bidrag	ersättningar
			Kkr	Kkr
Örebro	206 180	1 802	15 786	67 992
Östergötland	546 153	2 212	12 227	207 663
Västmanland	234 550	2 138	3 398	59 375

Tabell 2. Gårdsstöd, kompensationsbidrag och miljöersättningar

Tabell 2 visar att miljöersättningar har en mycket större omfattning i Östergötland än i de andra två länen.

Tabell 3 redovisar företagsstödet 2011. För satsningar som syftar till modernisering och vidareförädling kan man få bidrag med högst 30% av investeringen. Personer under 40 år som för första gången vill etablera sig som ägare till jordbruksföretag eller trädgårdsföretag kan få startstöd med högst 250 Kkr.

	Modernisering		Startstöd		Vidareförädling	
	Antal	Kkr	Antal	Kkr	Antal	Kkr
Örebro	28	12 996	2	500	5	2 110
Östergötland	78	26 176	10	2 000	16	5 490
Västmanland	44	13 844	6	900	12	5 338

Tabell 3. Företagsstöd

Tabell 3 visar att aktivitetsnivån är högre i Östergötland jämfört med Örebro och Västmanland samt att startstödet inte är särskilt attraktivt.

En särskild form av stöd är företags- och projektstöden som syftar till högre livskvalitet för de som bor på landsbygden samt att bredda och stärka landsbygdens näringsliv och de gröna näringarnas konkurrenskraft. Tabell 4 redovisar beslutade projektstöd hela programperioden 2007 till och med 2013

	Byutveckling	Diversifiering	Information Leader	Kompetens- utveckling	Mikro- företag	Natur- och kulturarv	Service	Bredband	Turism	Summa	Därav Matlandet
Örebro	1	57	4	78	121	7	15	36	57	376	12
Östergötland	2	121	1	32	83	3	28	6	50	326	2
Västmanland	9	33	5	74	65	6	16	2	50	260	14
Summa	12	211	10	184	269	16	59	44	157	962	28

Tabell 4. Projektstöd

Tabell 4 visar att Örebro totalt sett är ett mer aktivt län än de andra två länen och framförallt när det gäller stöd till bredbandsutbyggnad och mikroföretag. I förhållande till Östergötland har Örebro färre projekt när det gäller diversifiering och fler beträffande kompetensutveckling. Mikroföretag i ovanstående sammanhang är företag med färre än 10 årsanställda och en omsättning som är mindre än 10 miljoner EUR.

Projekten i Örebro län redovisas i **bilaga 3**.

I början av augusti redovisade Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi, ESO, rapporten ”Bonde söker bidrag”, vilken är en analys av effektiviteten i landsbygdsprogrammet. Utgångspunkten för analysen är att offentliga ingrepp kan motiveras om marknadsmekanismerna inte leder till en effektiv resursanvändning. Man är medveten om att för att kunna göra en helt korrekt bedömning av om ett stöd har haft effekt så måste man jämföra de verksamheter som har fått stöd med verksamheter som inte har fått stöd, vilket inte alltid är möjligt varvid man får använda sig av andra modeller. Gruppen påpekar också att egenskaper som predisponerar en individ att söka stöd även kan påverka framgången i den verksamhet man söker stöd för.

ESO konstaterar sammanfattningsvis att det är tveksamt om den nytta programmet har genererat motsvarar dess kostnader. Vidare anser man att den teoretiska grunden för många åtgärder är svag särskilt när det gäller att stötta landsbygden och dess näringsliv.

Miljöersättningarna har omfattat mer än hälften av budgeten för landsbygdsprogrammet och har varit en korrekt prioritering enligt ESO. Inom detta område anser man att positiva effekter har kunnat noteras för åtgärder mot näringsläckage och stöd till betesmarker, men däremot inte när det gäller den biologiska mångfalden. Enligt ESO har inget land i Västeuropa, med undantag för Schweiz, lyckats hejda försämringen av biologisk mångfald och mot bakgrund av att Sverige riktar en mycket stor del av hela programmets resurser mot detta mål är det rimligt att förvänta sig ett bättre utfall. Mer än hälften av alla hotade arter finns i jordbrukslandskapet. Mellan 2005 och 2010 har antalet hotade arter ökat med 17%. Av 48 hotade fågelarter hör 17 till jordbrukslandskapet. Vidare anser man att vallstödet fungerar som ett inkomststöd snarare än ett miljöstöd. I den mån vallstödet har haft en effekt har detta trängt undan spannmålsodlingen.

När det gäller målen att stärka jordbrukets konkurrenskraft och att i övrigt utveckla landsbygden konstaterar ESO att dessa mål inte har uppnåtts. Självförsörjningsgraden av jordbruksprodukter i Sverige sjunker vilket betyder att det svenska jordbruket har problem med att hävda sig på marknaden. När man diskuterar vidareförädling och diversifiering som viktiga strategier för att stärka jordbruket ska man vara medveten om, skriver ESO, att en mycket stor del av lantbrukarhushållens förvärvsinkomster kommer från arbete utanför jordbruket. Jordbruk kombinerat med annan verksamhet såsom turism, förädling och gårdsförsäljning har ökat med 38% sedan 2007.

När det gäller investeringsstödet till mikroföretag anser man att det inte finns grund för att landsbygdsföretag har problem med kapitalförsörjningen och att landsbygdens kapitalmarknad inte skulle fungera tillfredsställande. Problemen är snarare brister i infrastrukturen, svag konkurrensutsättning av den offentliga sektorn och det rådande regelverket. ESO påpekar vidare att hantverk är en svår verksamhet i ett höglöneland med be-gränsad lönespridning och stora ambitioner när det gäller välfärd.

Beträffande Leader tror man inte att man på något sätt kan "entusiasmera fram" en ekonomisk utveckling på lokal nivå och påverka flyttviljan. Investeringsbeslut baseras på affärsmässiga överväganden och framtida prisutveckling snarare än utvecklingsstrategier för sektorn i ett regionalt perspektiv.

Att utbildningsinsatser inte verkar ha tydligt påvisbara effekter kan bero på att dessa inte har utformats på ett effektivt sätt och att de har varit för korta. Projekten inom ramen för projektstödet har till 30% uttryckt i eko-nomiska termer varit mindre än 50 Kkr, vilket är mycket litet.

Det är ESO's uppfattning att det är tveksamt huruvida landsbygdsprogrammet har möjlighet att påverka cen-trala problem som befolkningsutflyttning och svag arbetsmarknad.

Nordregio är en organisation inom Nordiska Ministerrådet som arbetar bla med demografiska analyser av regioner och kommuner i de nordiska länderna. Man har identifierat 10 sårbarhetsfaktorer, vilka redovisas i tabell 5, medan tabell 6 redovisar antalet av dessa sårbarhetsfaktorer hos kommunerna i Örebro län.

Befolknings- förändring, %	
Födelseetal	<11,0
Dödstal	>10,0
Inflyttning - utflyttning	<0,0
Befolkning per åldersgrupp, %	
<14	<17,5
15-24	<12,5
25-54	<37,5
55-64	>14,0
>65	>18,0
Könsfördelning	Fler män än kvinnor <95% kvinnor 15-64 år

Tabell 5. Demografiska sårbarhetsfaktorer.

	Antal sårbarheter
Kumla	0
Örebro	1

Karlskoga	5
Nora	5
Lekeberg	7
Hallsberg	8
Lindesberg	8
Hällefors	9
Askersund	9
Degerfors	10
Laxå	10
Ljusnarsberg	10

Tabell 6. Kommunernas demografiska sårbarhet

Tabell 6 visar att de flesta kommunerna i Örebro län är mycket sårbara. Det är inte möjligt att med ett hand-lingsprogram inom ramen för enbart landsbygdsprogrammet uppnå resultat som skulle betyda att sårbarhet-erna minskar.

I juni 2013 uppnådde EU en kompromiss om en ny jordbrukspolitik från 2014, Common Agriculture Policy, CAP. Övergripande mål för CAP är tryggad livsmedelsförsörjning inom EU och globalt, hållbart användande av naturresurser och bibehållande av levande landsbygder, där jordbruket utgör kärnverksamheten. Direkt- och marknadsstödet ska få större miljöfokus medan miljö- och landsbygdsstödet ska fokusera på konkurrenskraft, innovation, miljö och klimat. En nyhet är ett riskhanteringsinstrument som kan utformas på olika sätt, bl.a. som subventioner till försäkringspremier eller som inkomststabilisering. Vidare så inför man ett krav på på s.k. förgröning som en motprestation för 30% av gårdsstödet.

I landsbygdsprogrammet ersätts de fyra sk axlarna med sex fokusområden. Ett sådant är jordbruks- och företagsutveckling som motsvarar flera av de tidigare stöden.

6. Produktion av livsmedelsråvaror

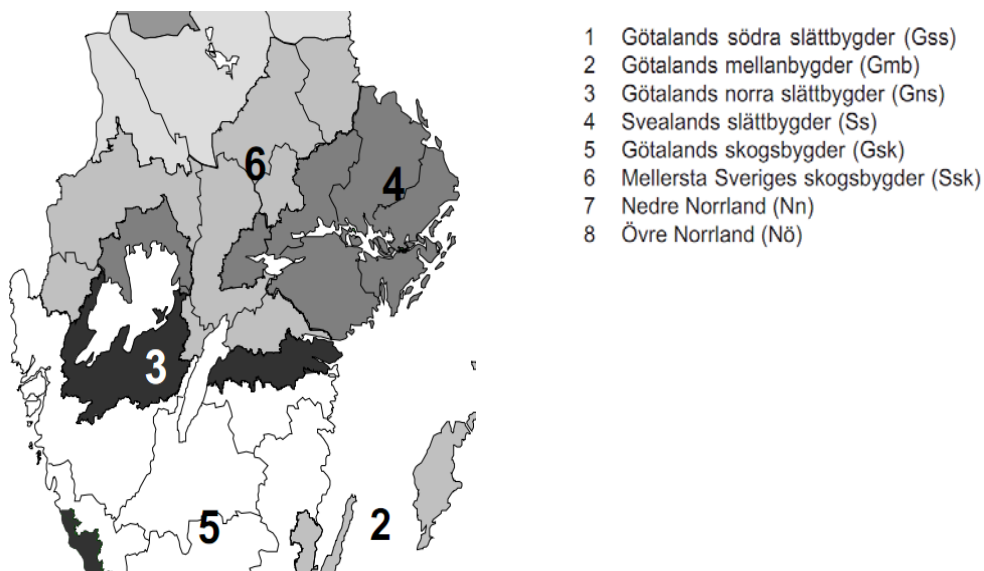
6.1 Jordbruket

Produktionen av råvaror inom jordbruket är begränsad till den areal samt de geologiska och klimatologiska förutsättningar som utgör Örebro län. Detta läns geografiska placering är konkurrensförutsättningar som ingen kan ändra på. Däremot kan man kompensera dessa förutsättningar i förhållande till konkurrenterna.

6.2 Geologi och klimat

Sverige är indelat i 61 naturliga jordbruksområden med utgångspunkt från de förhållanden som väsentligt påverkar förutsättningarna för jordbruk såsom bergarter, jordarter, topografi och klimat. När det gäller jord-arten så är det egentligen inte den som är av betydelse utan jordmånen, som är jordlagrets översta skikt och som ständigt omvandlas av jordbruket och klimatet.

De naturliga jordbruksområdena är grupperade i 18 produktionsområden som i sin tur är sammanförda till 8 större produktionsområden, karta 1.

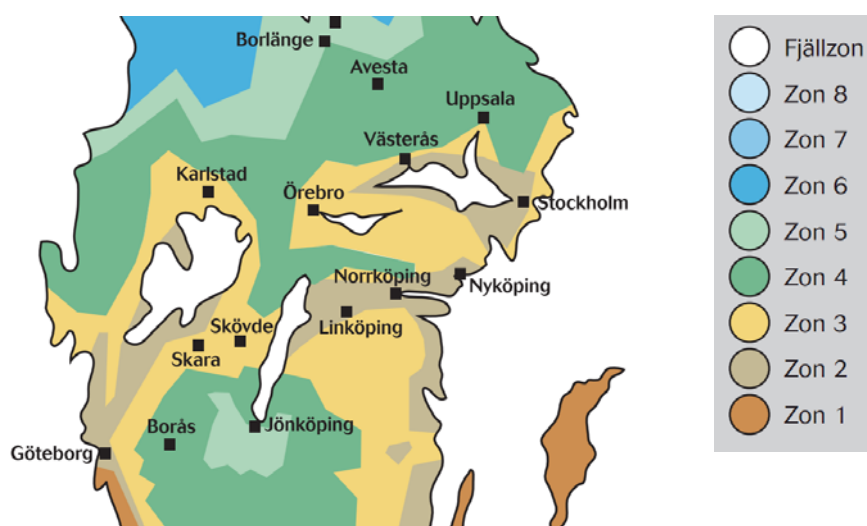
Karta 1. Produktionsområden

Tabell 7 redovisar naturliga jordbruksområden inom aktuella produktionsområden.

	Område 3	Område 4	Område 5	Område 6
Örebro		Slättbygden		Södra skogsbygden Bergslagen
Östergötland	Östgötaslätten		Södra skogsbygden	Norra skogsbygden
Västmanland		Slättbygden		Bergslagen

Tabell 7. Naturliga jordbruksområden

Karta 2 visar klimatzonerna. Östergötland domineras av zonerna 2 och 3 samt med visst inslag av zon 4. Örebro är fördelat på zonerna 3 och 4. Västmanland domineras av zon 4 och med visst inslag av zonerna 2 och 3.

Karta 2. Klimatzoner

Sammanfattningen med utgångspunkt från ovanstående faktorer är, det vi lärt oss redan som barn i skolan, att Östergötland har de bästa naturliga förutsättningarna medan Örebro och Västmanland torde vara något så när likvärdiga. När det gäller enskilda grödor kan naturligtvis förhållandena vara annorlunda.

6.3 Land och vatten

Tabell 8 redovisar länens areal land och vatten i ha exklusive hav.

	Örebro	Östergötland	Västmanland
Land	850 400	1 054 500	511 800
Vatten exkl hav	112 900	167 900	23 500
Summa	963 300	1 222 400	565 900

Tabell 8. Areal land och vatten

Tabell 9 redovisar areal åkermark och betesmark i ha samt förändringar sedan 1990.

	Örebro	Östergötland	Västmanland
2010			
Åkermark	105 389	204 303	102 593
Betesmark	9 036	42 553	7 116
Summa	114 425	246 856	109 709
1999			
Åkermark	108 470	209 587	124 189
Betesmark	8 836	48 999	9 252
Summa	117 306	258 586	133 441
1990			
Åkermark	113 567	215 413	130 661
Betesmark	5 838	36 811	6 436
Summa	119 405	252 224	137 097
Förändring			
1990-2010			
ha			
Åkermark	-8 178	-11 110	-7 919
Betesmark	3 198	5 742	2 149
%			
Åkermark	-7,2	-5,2	-6,1
Betesmark	54,8	15,6	33,4

Tabell 9. Areal åkermark och betesmark

Tabell 9 visar att Örebro och Västmanland har ungefär samma areal jordbruksmark medan Östergötland är en mer än dubbel så stor jordbruksbygd. Tabellen visar också att åkermarken minskat något i alla länen samt att betesmarken ökat mycket i Örebro och Västmanland och ganska mycket även i Östergötland. Förändring-arna för Västmanland är korrigerade för att Heby kommun överfördes till Uppsala län 2007.

Tabell 10 redovisar andel åkermark och betesmark av landytan.

	Örebro	Östergötland	Västmanland
2010			
Åkermark	12,4	19,4	20,0
Betesmark	1,1	4,0	1,4
Summa	13,5	23,4	21,4
1999			
Åkermark	12,8	19,9	24,3
Betesmark	1,0	4,6	1,8
Summa	13,8	24,5	26,1
1990			
Åkermark	13,4	20,4	25,5
Betesmark	0,7	3,5	1,3
Summa	14,0	23,9	26,8

Tabell 10. Andel åkermark och betesmark.

Tabell 10 visar att Örebro har en betydligt mindre andel jordbruksmark än de andra två länen. Andelarna för årtalen 2010 och 1999 är inte jämförbara för Västmanland på grund av Heby kommuns länsbyte.

Detta avsnitt och det föregående visar att Örebro med avseende på geologi och klimat samt åkermark inte har samma relativa styrka som framförallt Östergötland på ett översiktligt plan, vilket inte betyder att Örebro inte kan vara starkt inom olika nischer.

6.4 Jordbruksföretag

Tabell 11 redovisar antal jordbruksföretag över 2 ha, antal jordbruksföretag per 1.000 ha jordbruksmark samt förändringar sedan 1990. Förändringen för Västmanland har korrigerats för Heby kommun.

	Örebro	Östergötland	Västmanland
2010			
Antal	2 347	3 357	1 680
Antal/1.000 ha	20,5	13,6	15,3
2000			
Antal	2 649	3 725	2 339
Antal/1.000 ha	22,6	14,4	17,5
1990			
Antal	2 940	4 236	2 626
Antal/1.000 ha	24,6	16,8	19,2
Förändring 1990-2010			
Antal	-593	-879	-492
%	-20,2	-20,8	-18,7

Tabell 11. Antal jordbruksföretag

Tabell 12 redovisar antal förvärvsarbetande inom jordbruk, skogsbruk och fiske, andel av befolkningen i åld-ern 15-74 år samt förändringar sedan 1990. Förändringen för Västmanland har korrigerats för Heby kom-mun.

		2011	2000	1990	Förändring 1990-2011	
					Antal	%
Örebro	Män	2 463	2 107	3 133	-670	-21,4
	Kvinnor	637	525	997	-360	-36,1
	Summa	3 100	2 632	4 130	-1 030	-24,9
	Andel, %	1,48	1,34	2,07		-0,59
Östergötland	Män	4 190	3 751	5 765	-1 575	-27,3
	Kvinnor	1 033	871	1 781	-748	-42,0
	Summa	5 223	4 622	7 546	-2 323	-30,8
	Andel, %	1,62	1,55	2,54		-0,93
Västmanland	Män	1 633	1 709	2 694	-1 061	-39,4
	Kvinnor	471	470	991	-520	-52,5
	Summa	2 104	2 179	3 685	-1 581	-42,9
	Andel, %	1,05	1,17	1,91		-0,85

Tabell 12. Förvärvsarbetande inom jordbruk, skogsbruk och fiske

Tabell 12 visar att Örebro har minskat minst och även som andel av befolkningen.

Tabell 13 redovisar jordbruksföretagens fördelning på storleksklasser över 2 hektar.

		2010	2000	1990
Örebro	2,1-5,0	15,1	13,5	12,3
	5,1-10,0	20,5	16,2	15,3
	10,1-20,0	17,5	17,8	18,2
	20,1-30,0	10,8	11,9	13,0
	30,1-50,0	11,4	14,6	16,8
	50,1-100,0	12,7	16,5	17,5
	100,-	12,0	9,4	7,0
	Summa		100,0	100,0
Östergötland	2,1-5,0	11,5	9,4	7,4
	5,1-10,0	14,2	11,2	10,1
	10,1-20,0	14,4	14,5	14,5
	20,1-30,0	9,3	10,3	12,9
	30,1-50,0	13,3	16,1	18,5
	50,1-100,0	18,7	22,4	24,7
	100,0-	18,7	16,1	12,0
	Summa		100,0	100,0
Västmanland	2,1-5,0	7,7	6,2	5,1
	5,1-10,0	13,1	9,1	7,3
	10,1-20,0	17,1	17,1	16,3
	20,1-30,0	12,0	13,2	14,9
	30,1-50,0	14,6	19,1	21,9
	50,1-100,0	18,5	22,5	24,5
	100,0-	17,0	12,9	10,1
	Summa		100,0	100,0

Tabell 13. Jordbruksföretagens fördelning på storleksklasser

Tabellerna 11 och 13 visar att Örebro i förhållande till jordbruksarealen har fler jordbruksföretag än de andra länen samt att dessa företag i linje med detta är betydligt mindre. Medianjordbruket över 2 ha i Örebro är ca 15 ha och i Östergötland och Västmanland ca 25 hektar. Medeljordbruket i Örebro är 49 ha medan det i Östergötland är 74 och i Västmanland är 65 ha.

Tabell 14 redovisar jordbrukarnas åldersfördelning.

		2010	2000
Örebro	-24	0,4	0,8
	25-34	4,7	7,0
	35-44	14,6	20,0
	45-49	12,2	13,4
	50-54	14,1	16,1
	55-59	13,8	14,5
	60-64	16,2	11,6
	65-	24,1	16,6
	Summa	100,0	100,0
Östergötland	-24	0,2	0,5
	25-34	3,8	7,1
	35-44	15,2	20,7
	45-49	12,1	13,5
	50-54	14,1	16,1
	55-59	14,6	15,4
	60-64	15,6	10,9
	65-	24,4	15,8
	Summa	100,0	100,0
Västmanland	-24	0,4	0,4
	25-34	3,9	6,5
	35-44	14,7	22,6
	45-49	11,7	14,0
	50-54	14,0	16,1
	55-59	13,8	13,8
	60-64	15,8	10,7
	65-	25,7	15,9
	Summa	100,0	100,0

Tabell 14. Jordbrukarnas åldersfördelning

Tabell 14 visar att var sjätte jordbrukare var över 65 år för tio år sedan. Idag är var fjärde över 65 år.

Sammanfattningen är att Örebro inte genomgått samma strukturförändring som de andra två länen och att alla tre länen delar problemet med en snabbt åldrande skara av jordbrukare.

Tabell 15 redovisar jordbrukshushållens inkomster i kr per år och storleksklass i hela landet. Det ekonomiska stödet till jordbruket ingår i inkomst av näringsverksamhet. Det senare är nettot av inkomster och utgifter, det vill säga det belopp som beskattas.

	2010		2000		Förändring
	Summa förvärvs-inkomst	Inkomst näringsverksamhet	Summa förvärvs-inkomst	Inkomst näringsverksamhet	Inkomst näringsverksamhet
2,1-5,0	421 312	25 940	296 695	13 492	12 448
5,1-10,0	405 423	29 380	287 841	14 988	14 392
10,1-20,0	383 582	42 673	269 927	23 725	18 948
20,1-30,0	374 434	64 979	259 326	43 972	21 007
30,1-50,0	369 181	95 260	258 306	76 969	18 291
50,1-100,0	394 106	155 775	274 648	122 785	32 990
100,1-200,0	424 582	203 499	293 203	145 554	57 945
200,1-	461 421	237 372	303 257	164 380	72 992

Tabell 15. Jordbrukshushållens inkomster per storleksklass

Tabell 15 visar att inkomsterna ökat förhållandevis lite under tioårsperioden. Att det är stora skillnader i jordbrukshushållens inkomster av näringsverksamhet mellan stora och små jordbruk är logiskt. När det sedan kommer till den totala förvärvsinkomsten minskar skillnaderna påtagligt. Skillnaden mellan den största klass-en och den minsta är 40.000 kr medan skillnaden mellan den största och klassen 30,1 - 50,0 hektar är drygt 90.000 kr. De minsta jordbruken är sidoverksamheter utan större betydelse för hushållens inkomster. Detta torde utgöra ett hinder i strukturrationaliseringen, vilket också framgår av tabell 13. Det är storleksklasserna 30,1 - 100,0 hektar som minskat mest.

Gårdstödet, kompensationsbidraget och miljöersättningarna ingår direkt i inkomsten av näringsverksamhet och ökar denna med bidragets storlek. Investeringsbidraget för modernisering och vidareförädling minskar avskrivningarna och ökar därmed inkomsten av näringsverksamhet. Startbidraget läggs också på inkomsten och beskattas. Gårdstödet svarar i genomsnitt för 40% av inkomsten av näringsverksamhet. Räknar man in alla former av bidrag blir genomsnittet 70%

Tabell 16 redovisar jordbrukshushållens inkomster i kr per år och verksamhet i hela landet. Blandad verksamhet domineras antingen av odling eller uppfödning av djur.

	2010		2000		Förändring
	Summa förvärvs-inkomst	Inkomst närings- verksamhet	Summa förvärvs-inkomst	Inkomst närings- verksamhet	Inkomst närings- verksamhet
Blandat - odling	377 618	89 425	268 958	60 507	28 918
Blandat - djur	386 926	91 608	258 816	55 110	36 498
Mjök	378 089	221 841	244 984	133 741	88 100
Djur	378 554	77 744	263 388	32 864	44 880

Tabell 16. Jordbrukshushållens inkomster per verksamhet

Tabell 16 visar att det är stora skillnader mellan verksamheterna när det gäller inkomst av näringsverksamhet men att dessa skillnader är nästan helt utjämnade i den totala förvärvsinkomsten. Mjök har den ojämförligt högsta inkomsten av näringsverksamhet och har ökat med 36% mellan åren 2000 och 2010.

6.5 Produktion

6.5.1 Grödor

Spannmål

Tabell 17 redovisar arealer och arealandelar av jordbruksmarken 2012.

	Örebro		Östergötland		Västmanland	
	ha	%	ha	%	ha	%
Höstvete	9 240	8,1	50 180	20,3	9 450	8,6
Vårvete	7 350	6,4	3 990	1,6	6 980	6,4
Höstråg	390	0,3	2 860	1,2	0	0,0
Höstkorn	100	0,1	840	0,3	0	0,0
Vårkorn	16 900	14,8	17 230	7,0	19 940	18,2
Havre	14 360	12,5	8 820	3,6	15 810	14,4
Rågvete	580	0,5	3 580	1,5	250	0,2
Blandsäd	380	0,3	1 840	0,7	520	0,5
Summa	49 300	43,1	89 340	36,2	52 950	48,3

Tabell 17. Arealer och arealandelar spannmål

Tabell 17 visar att Örebro och Västmanlands tyngdpunkter är vårkorn och havre medan höstvetet är Östergötlands viktigaste spannmål. Tabellen visar också att spannmål är ett större inslag i Västmanlands jordbruk än vad det är i Örebro, som i sin tur har en högre andel än Östergötland. Råg var för tjugo år sedan ett viktigt sädesslag i alla tre länen. Idag odlas råg nästan inte alls i Örebro och Västmanland. I Östergötland har råg minskat 64% ner 18.900 ton från 52.600 ton mellan 1990 och 2012.

I de nedanstående diagrammen har länen följande färger:

- Örebro —
- Östergötland —
- Västmanland —

Diagram 1 - 8 redovisar skördar i ton och avkastning i kg per ha. Diagrammen redovisar medelvärden under femårsperioder utom sista perioden, som är tre år.

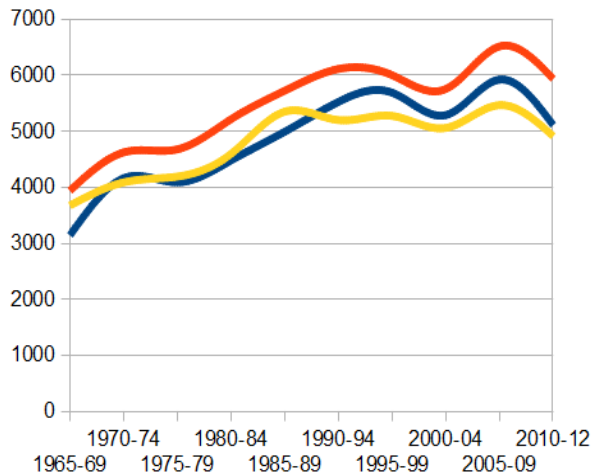
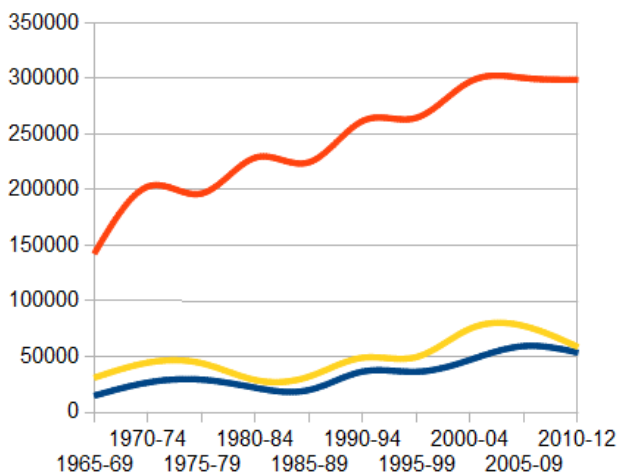

Diagram 1. Skörd höstvet

Diagram 2. Avkastning höstvet

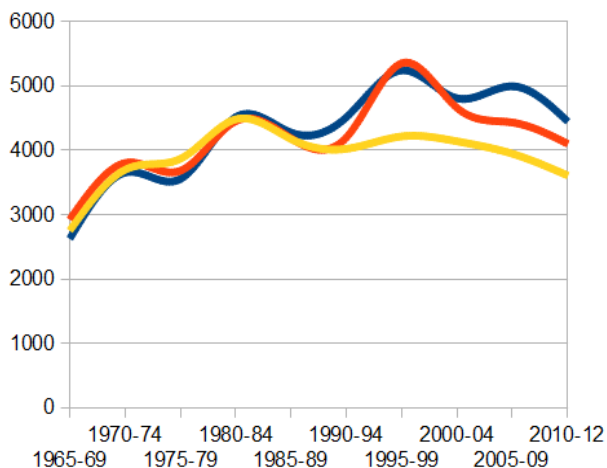
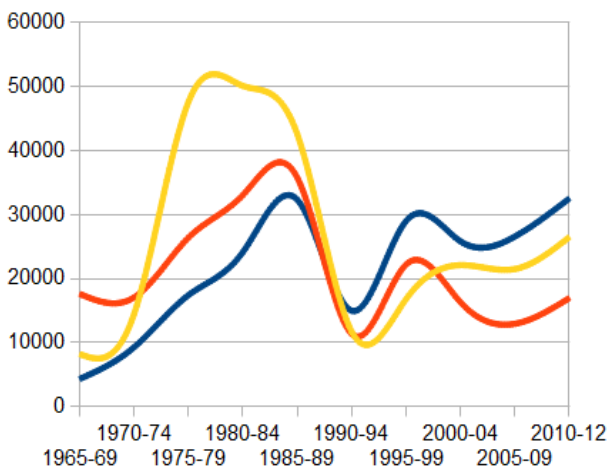

Diagram 3. Skörd vårvete

Diagram 4. Avkastning vårvete

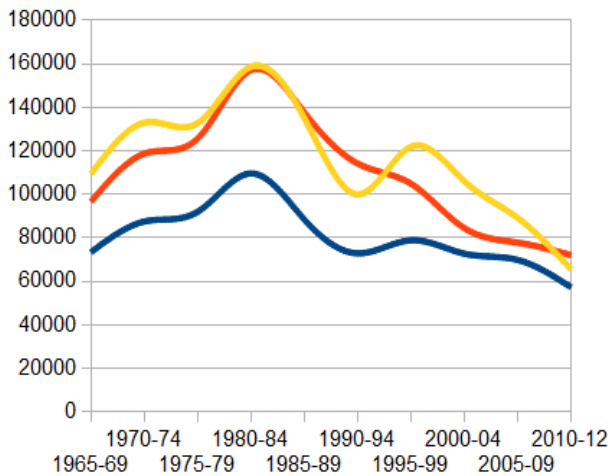

Diagram 5. Skörd vårkorn

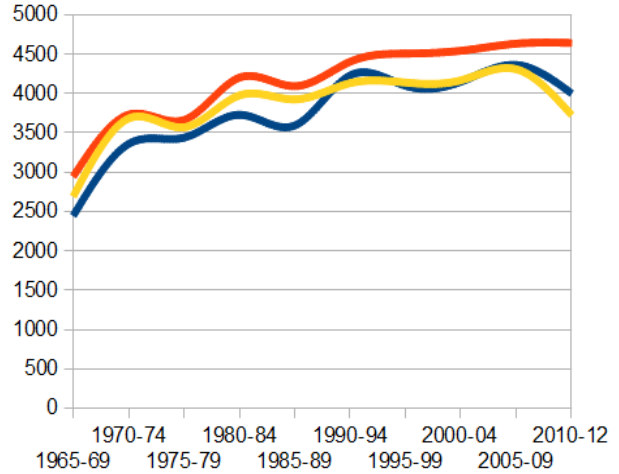

Diagram 6. Avkastning vårkorn

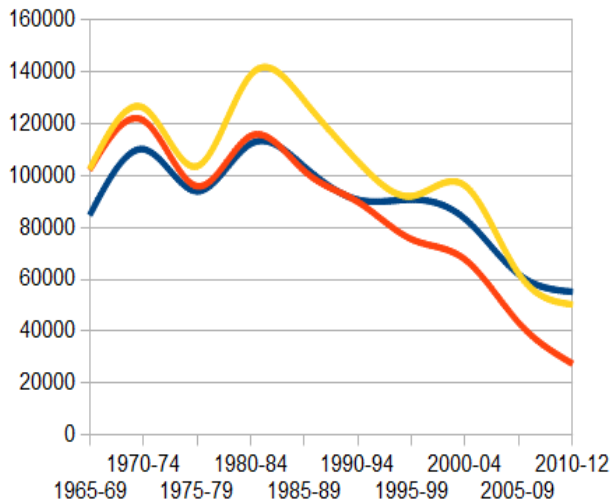

Diagram 7, Skörd havre

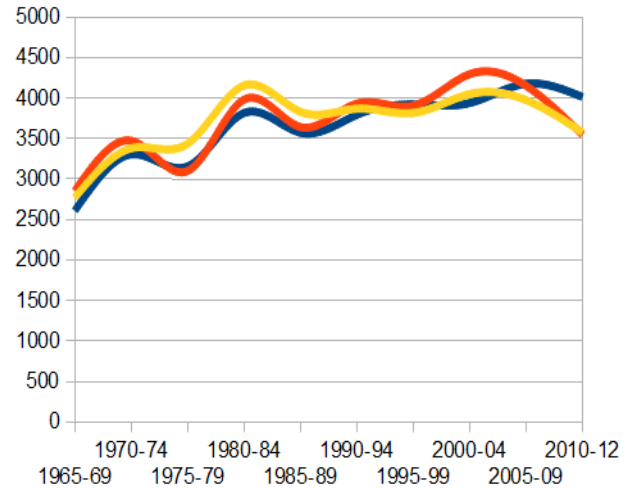

Diagram 8. Avkastning havre

Diagram 1 - 8 visar att de tre länen har haft likartade utvecklingar med utgångspunkt från olika storlekar och grundläggande förutsättningar. Det som avviker är vårvete i Västmanland under en tioårsperiod från mitten av 70-talet och höstvete i Östergötland, som fördubblats.

Grönfoder

Tabell 18 redovisar arealer och arealandelar av jordbruksmarken 2012

	Örebro		Östergötland		Västmanland	
	ha	%	ha	%	ha	%
Stråsädesgrödor	1 070	0,9	2 090	0,8	340	0,3
Majs	160	0,1	680	0,3	0	0,0
Andra fodergrödor	170	0,1	630	0,3	100	0,1
Summa	1 400	1,2	3 400	1,4	440	0,4

Tabell 18. Arealandelar grönfoder

Tabell 18 visar att grönfoder är en mycket liten gröda i alla tre länen.

Vall

Tabell 19 redovisar arealer och arealandelar av jordbruksmarken 2012.

	Örebro		Östergötland		Västmanland	
	ha	%	ha	%	ha	%
Slätter	24 860	21,7	62 500	25,3	15 250	13,9
Bete	6 750	5,9	7 010	2,8	4 890	4,5
Summa	31 610	27,6	69 510	28,2	20 140	18,4

Tabell 19. Arealer och arealandelar vall

Tabell 19 visar att vall upptar drygt en fjärdedel av jordbruksmarken i Örebro och Östergötland och knappt en femtedel i Västmanland.

Diagram 9 - 10 redovisar skördar i ton och avkastning i kg per ha slätter. Diagrammen redovisar medel-värden under femårsperioder utom 1990-92, som är en treårsperiod. Åren 1993 - 2002 saknar värden. Västmanland har många avbrott i serien och har därför inte tagits med.

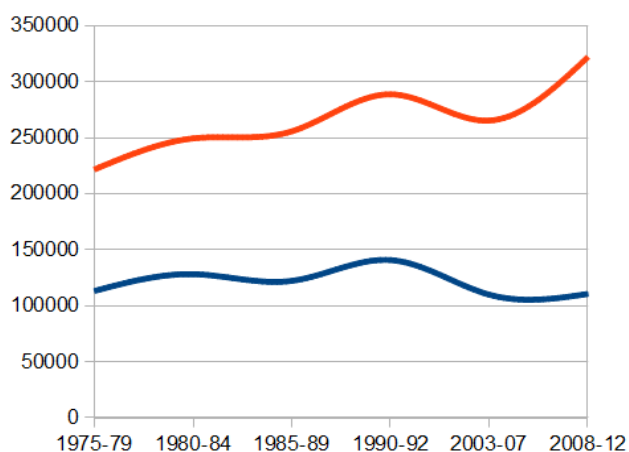

Diagram 9. Skörd vall

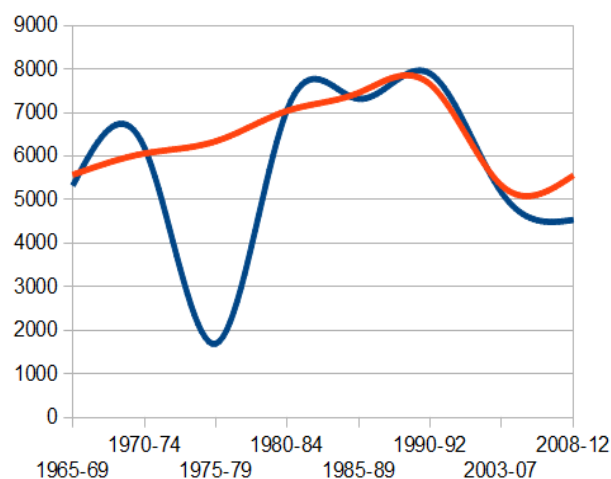

Diagram 10. Avkastning vall

Diagram 9 - 10 visar att Örebro och Östergötland har haft utvecklingsmönster som liknar varandra utom Östergötlands uppgång under 2000-talet och Örebros djupdykning 1975. Detta år var en av de varmaste och soligaste somrar som uppmäts och har fortfarande värmerekordet. Den kraftiga minskningen av avkastningen under 2000-talet har flera förklaringar. Växande andel ekologisk odling och tidigare skörd för att få högre proteinhalt är två orsaker som ger lägre avkastning. År 2012 var 13% av jordbruksmarken i Örebro omställd till ekologisk odling och i Östergötland 19%. I avkastningsstatistiken ingår också extensiv vallproduktion som funktion av gårdsstödet. Fram till och med 1992 ingick skörd från betad återväxt i statistiken. Denna ingår inte från och med 2002, vilket minskar avkastningen. Det är viktigt att notera att det är mycket stora skillnader i avkastning mellan enskilda gårdar.

Övriga grödor

Tabell 20 redovisar arealer och arealandelar av jordbruksmarken 2012.

	Örebro		Östergötland		Västmanland	
	ha	%	ha	%	ha	%
Årter	950	0,01	2 110	0,85	1 280	1,17
Åkerbönor	500	0,00	3 850	1,56	680	0,62
Summa	1 450	0,01	5 960	2,41	1 960	1,79

Tabell 20. Arealer och arealandelar övriga grödor

Åkerbönor är en liten gröda i Örebro och Västmanland. I Östergötland var skörden av åkerbönor 15.200 ton 2012.

Diagram 11 - 12 redovisar skördar i ton och avkastning i kg per ha ärter. Diagrammen redovisar medelvärden under treårsperioder utom 2011-12, som är en tvåårsperiod

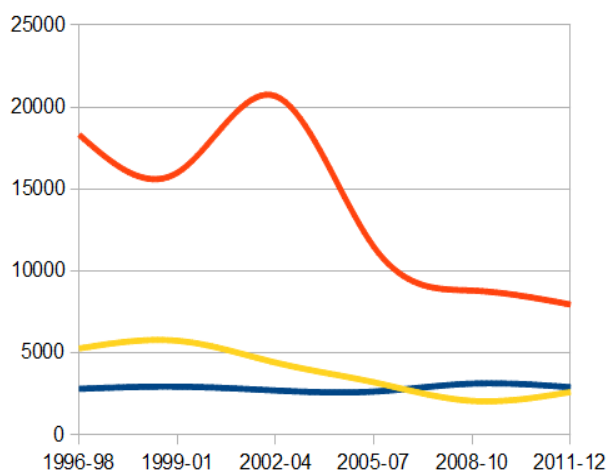

Diagram 11. Skörd ärter

Diagram

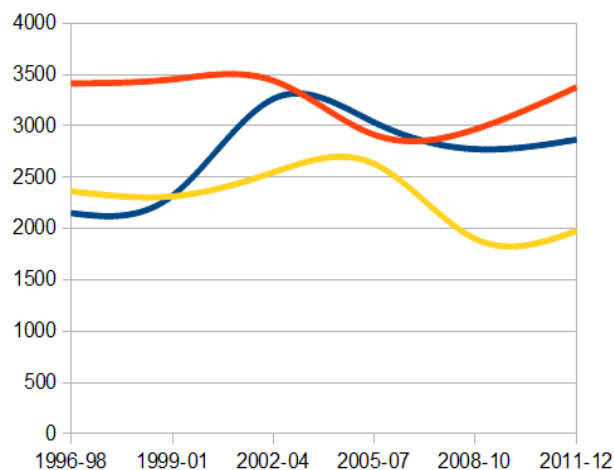

Diagram 12. Avkastning ärter

Diagram 11 - 12 visar att Örebro har haft en jämn skörd under hela perioden, att Västmanland minskat och att Östergötland minskat kraftigt. Vidare att avkastningen synes ha en långsiktigt uppåtgående trend i Örebro.

Potatis

Tabell 21 redovisar arealer och arealandelar av jordbruksmarken 2012.

	Örebro		Östergötland		Västmanland	
	ha	%	ha	%	ha	%
Matpotatis	470	0,41	1 730	0,70	50	0,05

Tabell 21. Arealer och arealandelar matpotatis

Tabell 21 visar att matpotatis är en mycket liten gröda i de tre länen och särskilt i Västmanland. Industripotatis för produktion av stärkelse odlas inte i något av länen.

Diagram 13 - 14 redovisar skördar i ton och avkastning i kg per ha. Diagram 13 redovisar medelvärden under femårsperioder utom 1975-80 och 2009-12 som är en sexårsperiod respektive fyraårsperiod. Åren 1981-83 saknar värden. Diagram 14 redovisar medelvärden under femårsperioder utom 1980-85 och 2009-12, som är en sexårsperiod respektive fyraårsperiod. Åren 1986-88 saknar värden. Västmanland har många avbrott i serien och har därför inte tagits med.

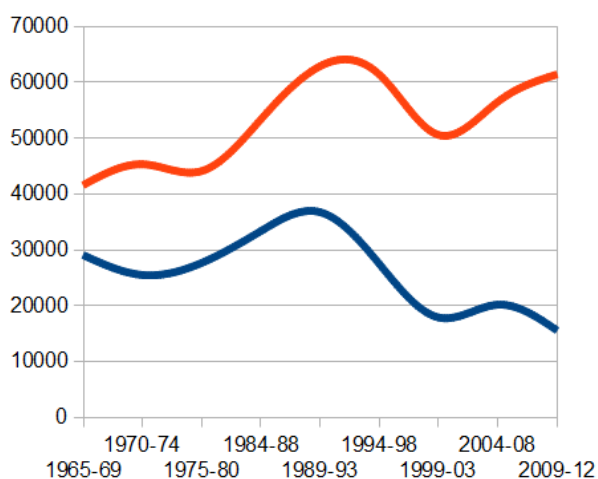

Diagram 13. Skörd matpotatis

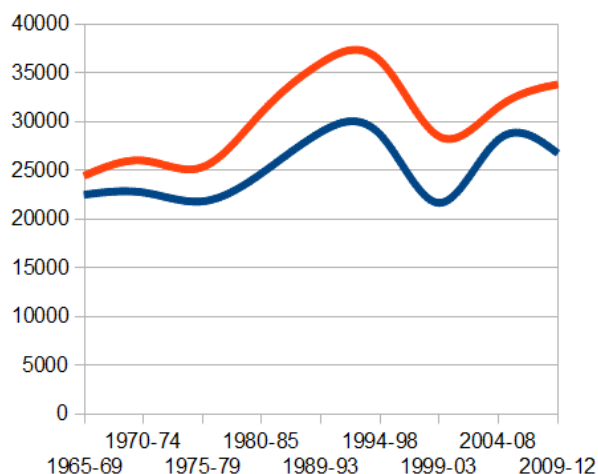

Diagram 14. Avkastning matpotatis

Diagram 13 visar att Örebro när det gäller skörd har en nedåtgående trend och Östergötland en uppåtgående, medan diagram 14 visar att länens avkastningar följs åt, utom de senaste åren, men på olika nivåer.

Oljevaxter

Tabell 22 redovisar arealer och arealandelar av jordbruksmarken 2012.

	Örebro		Östergötland		Västmanland	
	ha	%	ha	%	ha	%
Höstraps	940	0,8	7 380	3,0	580	0,5
Vårraps	3 040	2,7	4 370	1,8	4 970	4,5
Höstrybs	10	0,0	10	0,0	110	0,1
Vårrybs	70	0,1	70	0,0	90	0,1
Oljelin	230	0,2	4 360	1,8	340	0,3
Summa	4 290	3,7	16 190	6,6	6 090	5,6

Tabell 22. Arealer och arealandelar oljevaxter

Tabell 22 visar att oljevaxter är en liten gröda i de tre länen.

Rybs odlas i mycket liten skala i de tre länen. Rybs är tålig, men har låg avkastning.

Diagram 15 redovisar skördar i ton vårraps. Diagram 15 redovisar medelvärden under femårsperioder utom 1990-92 och 2011-12 som är en treårsperiod respektive tvåårsperiod. Åren 1993-00 saknar värden. Avkastning och Västmanland har många avbrott i serierna och har därför inte tagits med.

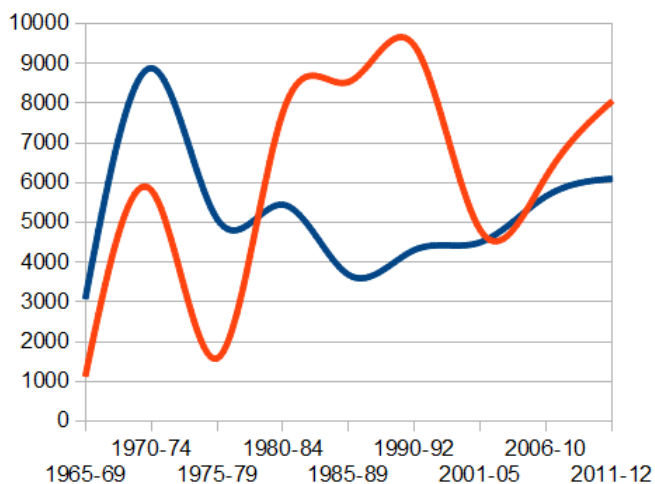

Diagram 15. Skörd vårraps

Diagram 15 visar att skördarna varierar mycket under den aktuella perioden. I Östergötland har skörden av höstraps minskat från i storleksordningen 12.000 ton per år till 8.000 ton per år. I Örebro har höstraps under många år haft mycket låga mängder och under senare år ökat till i storleksordningen 2.500 ton.

6.5.2 Mjök

Tabell 23 redovisar mjökproduktionen i ton, antal företag, produktion per företag, produktion per 100 ha jordbruksmark och förändringarna sedan 2000.

Mjök	2012	2000	Förändring 2000-2012	
			ton	%
Örebro	54 762	84 453	-29 691	-35
Östergötland	205 915	223 076	-17 161	-8
Västmanland	38 850	46 001	-7 151	-16
Företag				
Örebro	89	290	-201	-69
Östergötland	312	633	-321	-51
Västmanland	63	142	-79	-56
Mjökprod/företag				
Örebro	615	291	324	111
Östergötland	660	352	308	87
Västmanland	617	324	293	90
Mjökprod/100 ha jordbruksmark				
Örebro	48	72	-24	-34
Östergötland	83	86	-3	-3
Västmanland	35	34	1	3

Tabell 23. Produktion av mjök och antal företag

Tabell 23 visar att produktionen har minskat kraftigt i Örebro och att alla tre länen har en mycket stor minskning av antalet företag. Antalet företag har minskat mer än produktionen, vilket resulterat i en mycket kraftig ökning av produktionen per företag. Östergötland har en mycket större produktion av mjök i förhållande till arealen än Örebro, vars produktion i sin tur är större än Västmanlands.

Diagram 16 redovisar mjölkproduktionen i ton.

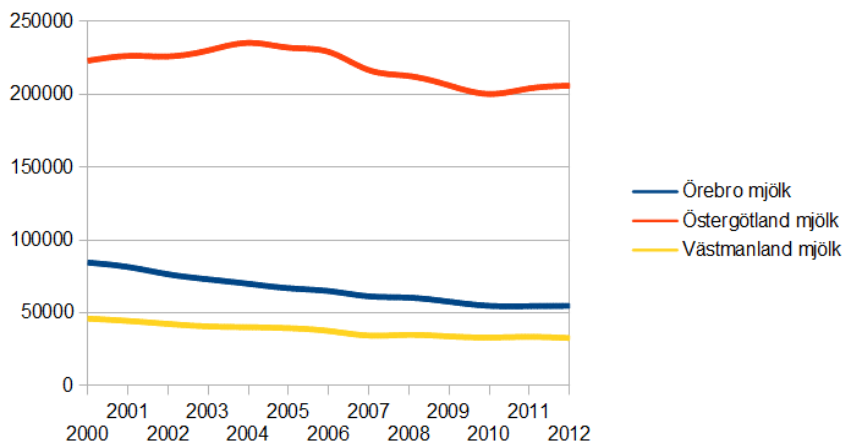

Diagram 16. Mjölkproduktion

Diagram 16 visar under hela perioden den minskning som framgår av tabell 23.

Diagram 17 - 18 redovisar mjölkproduktionen i ton per kommun i Örebro län.

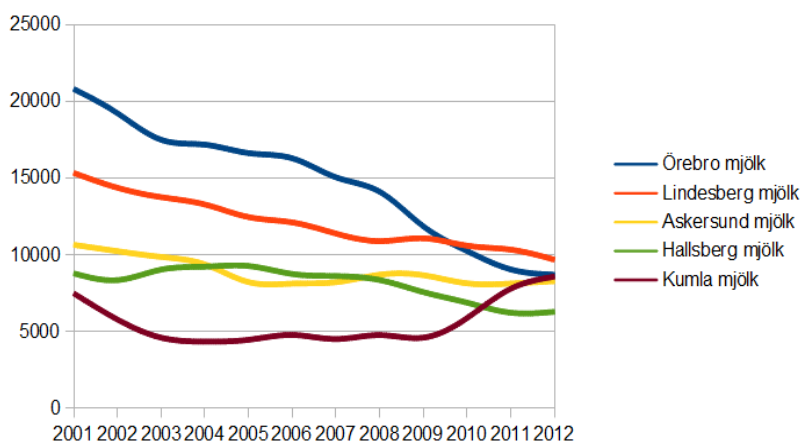

Diagram 17. Mjölkproduktion största mjölkkommunerna

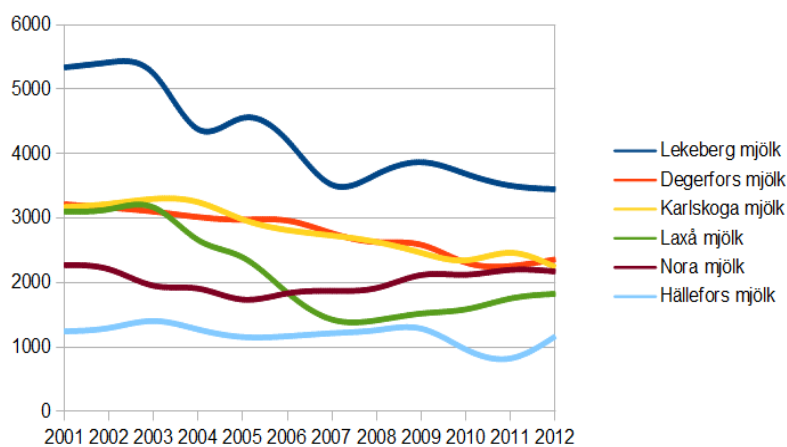

Diagram 18. Mjölkproduktion minsta kommunerna

Diagram 17 - 18 visar att Örebro, Lindesberg och Laxå minskat mer än genomsnittet för länet. I Laxå och Kumla sker det en ökning sedan ett antal år tillbaka. Trots minskningen har Lindesberg övertagit rollen som största mjölkkommun från Örebro. Slättbygderna har minskat mest. Ljusnarsbergs kommun saknar mjölkproduktion enligt statistiken. Uppgången i Kumla under senare år har delvis sin förklaring i en sammanslagning med en mjölkproducent i Örebro och som är registrerad i Kumla.

Tabell 24 redovisar antalet kor och företag juni 2012 samt andelar kor och företag per besättningsstorlek med minst 25 kor.

Kor	Antal	Andel/besättningsstorlek				Summa
		25-49	50-74	75-99	100-	
Örebro	6 702	17,7	20,9	9,8	51,7	100,0
Östergötland	25 028	15,9	17,9	16,3	49,9	100,0
Västmanland	5 006	15,4	10,5	8,5	65,5	100,0
Företag						
Örebro	89	39,2	27,8	10,1	22,8	100,0
Östergötland	312	36,7	25,8	16,6	20,8	100,0
Västmanland	63	39,3	14,3	8,9	37,5	100,0

Tabell 24. Antal kor och företag samt andelar per besättningsstorlek

Tabell 24 visar att det idag inte är några påtagliga skillnader mellan Örebro och Östergötland. Däremot har Västmanland en betydligt högre andel större och därmed mindre andel mindre mjölkjordbruk. Medelbesättningen är ca 80 kor.

Tabell 25 redovisar antalet kor per 100 hektar juni 2012.

	Jordbruks- mark	Betesmark	Slätter
Örebro	6	74	27
Östergötland	10	59	40
Västmanland	5	70	33

Tabell 25. Antal kor per 100 hektar

Tabell 25 visar att Örebro och Västmanland har mer av betande djur och mindre utfodring medan Östergötland bygger mer på utfodring i en arealintensivare verksamhet.

6.5.3 Kött

Nöt

Tabell 26 redovisar antalet nötdjur och företag juni 2012.

Nötdjur	Kor Mjolk- produktion	Uppfödning av kalvar	Summa	Kvigor Tjurar Stutar	Kalvar -1 år	Summa
Örebro	6 702	5 081	11 783	11 533	11 582	23 115
Östergötland	25 028	14 962	39 990	35 082	35 630	70 712
Västmanland	5 006	3 020	8 026	6 370	8 581	14 951
Företag						
Örebro	89	304	393	449	428	877
Östergötland	312	649	961	1 021	1 005	2 026
Västmanland	63	205	268	301	270	571

Tabell 26. Antal nötdjur och företag.

Tabell 27 redovisar antalet nötdjur per 100 ha juni 2012.

	Jordbruks- mark	Betesmark	Slätter
Örebro	30	386	140
Östergötland	45	260	177
Västmanland	21	323	151

Tabell 27. Antal nötdjur per 100 hektar

Tabell 27 visar att Östergötland har den mest intensiva nötdjursverksamheten följt av Örebro och Västmanland

Naturbeteskött är en certifiering enligt IP SIGILL, som är en standard för kvalitetssäkring av livsmedelskedjan från primärproduktion till förädling. Standarden ägs och utvecklas av Sigill Kvalitetssystem AB, ett dotter-bolag till LRF. Certifiering enligt IP SIGILL medför rätt att teckna licens för Svenskt Sigill-märkning av produk-tionen. I Örebro län finns 10 certifierade uppfödare, I Västmanland 1, medan det inte finns någon i Östergötland.

Naturbeteskött är också ett aktiebolag med säte i Kumla. Företaget bedriver handel med naturbeteskött, samordning av uppfödarnas produktion, rådgivning till och utbildning av uppfödare samt produktutveckling och kvalitetssäkring av naturbeteskött.

Naturbeteskött är dessutom en ideell förening som vem som helst kan bli medlem i och därmed uttrycka sitt stöd för naturbeteskött.

Nedanstående är certifierade uppfödare i Örebro län.

Anders Frykholm
Gymninge Lanbruk AB
Ulf Andersson
Westra Skrekarhyttans Lantbruk
Göran Nilsson
Blanks Lantbruk
Åkerby Säteri Agri HB
Thomas Eriksson
Inger & Jerker Rydberg
Hammars Säteri

Får

Tabell 28 redovisar antalet får och företag juni 2012.

Får	Baggar Tackor	Lamm	Summa
Örebro	12 267	13 509	25 776
Östergötland	22 709	22 896	45 605
Västmanland	7 083	7 215	14 298
Företag			
Örebro	369	323	369
Östergötland	530	447	530
Västmanland	245	198	245

Tabell 28. Antal får och företag

Tabell 29 redovisar andel företag per besättningsstorlek

		2010	2000
Örebro	1-9	30	20
	10-24	33	38
	25-49	17	22
	49-	19	19
	Summa	100	100
Östergötland	1-9	21	33
	10-24	36	39
	25-49	21	17
	49-	22	11
	Summa	100	100
Västmanland	1-9	27	27
	10-24	40	39
	25-49	17	21
	49-	16	13
	Summa	100	100

Tabell 29. Andel företag per besättningsstorlek

Tabell 29 visar att de minsta besättningarna ökat i Örebro.

Tabell 30 redovisar antalet får per 100 ha juni 2012.

	Jordbruks- mark	Betesmark	Slätter
Örebro	23	285	104
Östergötland	18	107	23
Västmanland	13	201	94

Tabell 30. Antal får per 100 ha.

Tabell 30 visar att Örebro har den största fårverksamheten följd av Östergötland och Västmanland.

Örebro har inte längre något fårslakteri, vilket kan medföra en minskning av fårskötseln i länet.

Svin

Tabell 31 redovisar antalet svin och företag juni 2012

Svin	Galtar	Suggor	Slaktsvin 20- kg	Smågrisar -20 kg	Summa
Örebro	38	5 114	34 723	11 370	51 245
Östergötland	94	9 119	60 490	24 726	94 429
Västmanland	67	9 397	32 298	19 645	61 407
Företag					
Örebro	14	16	30	15	33
Östergötland	30	27	56	31	69
Västmanland	22	26	35	30	41

Tabell 31. Antal svin och företag

Tabell 31 visar att såväl Östergötland som Västmanland har större uppfödning av svin än Örebro. Det är inte några påtagliga skillnader mellan länen när det gäller genomsnittlig besättningsstorlek.

Tabell 32 redovisar antalet svin per 100 ha juni 2012.

	Jordbruks- Åkermark mark	
Örebro	45	49
Östergötland	38	46
Västmanland	56	60

Tabell 32. Antal svin per 100 ha.

Tabell 32 visar att om man relaterar svinproduktionen till arealen så har Örebro en något större produktion än Östergötland och en mindre än Västmanland. Det är dock inte ett givet samband mellan produktion och areal.

6.5.4 Fågel

Tabell 33 redovisar antalet höns, kycklingar och företag juni 2012.

Fågel	Höns	Kycklingar Ägg	Mat
Örebro	213 170	126 079	67 537
Östergötland	1 427 362	188 868	893 902
Västmanland	252 805		1 548
Företag			
Örebro	137		
Östergötland	184		
Västmanland	66		

Tabell 33. Antal höns och kycklingar

Tabell 33 visar att Östergötland har en mycket större fågelverksamhet än Örebro och Västmanland och före-tagen är mycket större. Höns avser äggproduktion. Kycklingar ägg betyder uppfödning för äggproduktion, medan kycklingar mat går till slakt.

6.5.5 Insjöfisk

Tabell 34 redovisar antalet yrkesfiskare 2012,

Örebro	17
Östergötland	10
Västmanland	24

Tabell 34. Antal insjöfiskare

Av de 17 yrkesfiskarna i Örebro är 13 verksamma i Hjälmaren.

Tabell 35 redovisar fångst i ton 2012.

	Vänern	Vättern	Mälaren	Hjälmaren	Övriga	Summa
Lax	13	1	2	0	48	64
Öring	4	9	0	0	1	14
Röding	0	10	0	0	0	10
Sik	3	20	0	0	3	26
Siklöja	310	1	9	0	1	321
Varav löjrom	15	0	1	0	0	16
Gädda	41	3	25	34	10	113
Gös	109	0	140	167	38	454
Abborre	41	2	8	34	6	91
Ål	15	0	51	13	21	100
Kräfta	12	86	0	62	1	161
Övriga	48	17	3	8	62	138
Summa	596	149	238	318	191	1492

Tabell 35. Fångst

Tabell 36 redovisar värdet i Kkr i första ledet exklusive moms 2012.

	Vänern	Vättern	Mälaren	Hjälmaren	Övriga	Summa
Lax	878	33	126	0	2 288	3 325
Öring	248	451	3	0	61	763
Röding	0	712	0	0	33	745
Sik	79	615	0	0	172	866
Siklöja	21 089	15	196	0	14	21 314
Varav löjrom	21 089	15	196	0	14	21 314
Gädda	743	102	617	504	209	2 175
Gös	8 288	19	9 715	9 952	2 746	30 720
Abborre	1 045	122	191	465	220	2 043
Ål	1 376	0	5 905	1 143	1 946	10 370
Kräfta	2 483	18 514	0	8 557	140	29 694
Övriga	378	217	32	124	159	910
Summa	36 607	20 800	16 785	20 745	7 988	102 925

Tabell 36. Värdet i första ledet.

Diagram 19 - 20 redovisar fångst av gös i ton och värde i Kkr i första ledet exklusive moms i löpande priser i Hjälmaren.

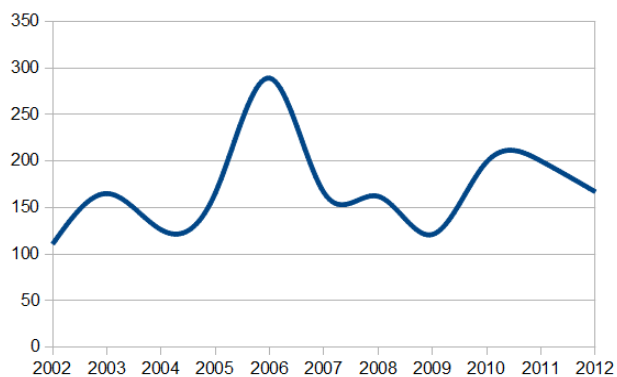

Diagram 19. Fångst gös i Hjälmaren

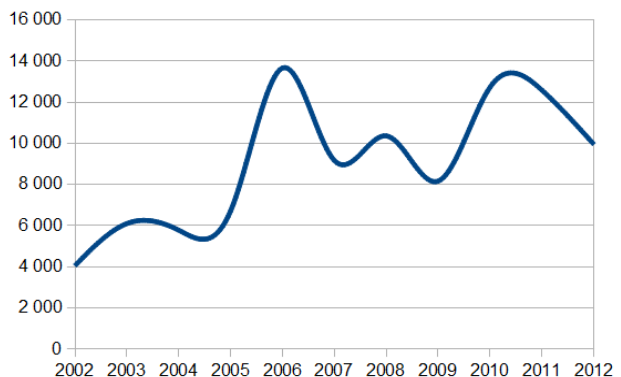

Diagram 20. Värde gös i Hjälmaren

Diagram 21 - 22 redovisar fångst av övrig fisk och kräfta i ton och värde i Kkr i första ledet exklusive moms i löpande priser i Hjälmaren.

I de nedanstående diagrammen har fisken följande färger:

- Gädda
- Aborre
- Ål
- Kräfta

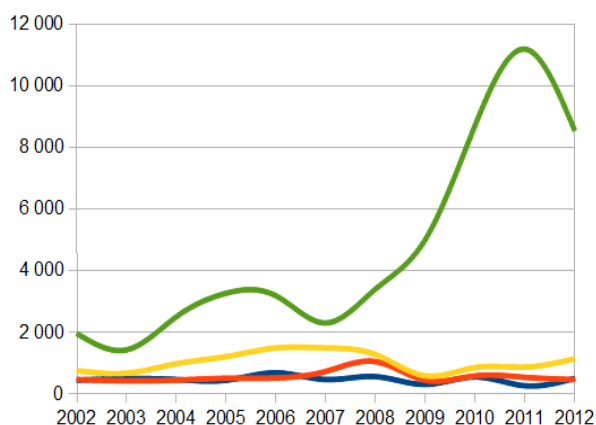
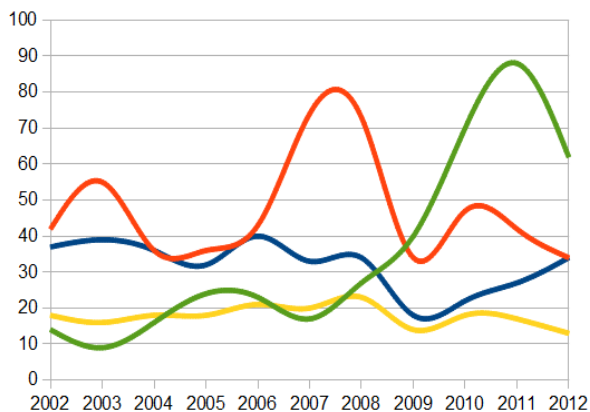

Diagram 21. Fångst övrig fisk och kräfta i Hjälmaren i Hjälmaren

Diagram 22. Värdet övrig fisk och kräfta i Hjälmaren

Diagram 21 - 22 visar att fångsterna varierar mycket från år till år utom för kräfta, som har en stadigt uppåt-gående trend. Värdet av gös och kräfta ökar medan övrig fisk har en stagnerande värdeutveckling.

6.5.6 Odlad fisk

Tabell 37 redovisar antalet fiskodlingsföretag 2012.

Örebro	5
Östergötland	6
Västmanland	0

Tabell 37. Antal fiskodlingsföretag.

Tabell 38 redovisar fiskodlingsföretagen i Örebro län.

Företag	Kommun	Verksamhet	Arter	Övrigt
Dylta Bruk	Örebro	Utsättning	Gös	
Hägernäs	Lindesberg	Konsumtion	Laxarter	Rökning, Gravning
Kedjeåsens Fisk	Karlskoga	Utsättning	Laxarter	
Persbo Klotten	Lindesberg	Utsättning	Laxarter	Filial
Sävenfors	Hällefors	Utsättning	Laxarter	

Tabell 38. Fiskodlingsföretag i Örebro län

6.5.7 Ägg

Tabell 39 redovisar antalet äggproducenter 2012.

Örebro	12
Östergötland	50
Västmanland	9

Tabell 39. Antal äggproducenter

Tabell 39 visar att Östergötland har en mycket större äggproduktion än Örebro och Västmanland.

6.5.8 Grönsaker och rotfrukter

Växthus

Tabell 40 redovisar skördarna i ton och antalet företag och förändringarna sedan 2002. Antalet företag är alla företag med någon form av grönsaksodling i växthus.

Skörd		2011	2002	Förändring 2002-2011	
				ton	%
Örebro	Tomat	172	118	54	45,4
	Gurka	8	4	4	90,5
Östergötland	Tomat	211	829	-618	-74,5
	Gurka	12	15	-3	-20,0
Företag				antal	%
Örebro		10	9	1	11,1
Östergötland		17	21	-4	-19,0

Tabell 40. Skördar och företag grönsaker i växthus

Tabell 40 visar att tomat- och gurkodlingen i Örebro ökat från låg nivå medan den kraftigt minskat i Östergötland. Västmanland har mycket små mängder.

Friland

Tabell 41 redovisar skördarna i ton av frekventa grönsaker 2011 och förändringarna av antalet företag sedan 2002. Antalet företag är alla företag med någon form av grönsaksodling på friland

Skörd	Örebro	Östergötland
Blomkål	2,8	128,2
Broccoli	59,8	31,7
Dill	32,0	116,8
Gurka		61,8
Kålrot		2 207,0
Majs	53,5	31,4
Matlök	6,6	1 868,4
Morot	1 403,1	3 247,2
Palsternacka	1,4	120,2
Purjolök	0,7	17,7
Rödbeta	13,2	148,2
Vitkål	183,7	566,4
Företag		
2011	27	48
2002	33	53
Förändring 2002-2011		
Antal	-6	-5
%	-18,2	-9,4

Tabell 41 Skördar och företag grönsaker på friland

Tabell 41 visar att morot är dominerande i Örebro medan kålrot, matlök och morot är de viktigaste i Östergötland.

6.5.9 Bär

Växthus

Örebro och Västmanland har inte några rapporterade mängder 2011 och 2002. Östergötlands skörd av jordgubbar i växthus uppgick till 16 ton 2011, en minskning från 46 ton 2002.

Friland

Tabell 42 redovisar skördarna i ton och förändringarna av antalet företag sedan 2002.

Skörd		2011	2002	Förändring 2002-2011	
				ton	%
Örebro	Jordgubbar	28	29	-1	-5,1
Östergötland	Jordgubbar	717	702	15	2,1
Företag				antal	%
Örebro		10	23	-13	-56,5
Östergötland		32	48	-16	-33,3

Tabell 42. Skördar och företag jordgubbar

Tabell 42 visar att jordgubbsodlingen minskat i Örebro från en låg nivå.

6.5.10 Frukt

Tabell 43 redovisar skördarna i ton och antalet företag.

		2011	
		ton	företag
Örebro	Äpplen	10,8	3
Östergötland	Äpplen	21,8	7

Tabell 43. Skördar äpplen

6.5.11 Odlad svamp

Enligt Svenska Svampodlarföreningen finns det i Sverige det 19 yrkesodlare av champinjoner, 2 av ostron-skivling och 1 av shiitake. Två av dessa finns i Östergötland. Örebro och Västmanland har inte några odlare. Produktionen varierar från 15 till 150 ton per år och odlare. Odlingen i Sverige är helt inriktad på färskvaru-marknaden. Champinjon dominerar odlingen av svamp med 1.000 ton per år. De svenska odlarna levererar 12% av den totala konsumtionen av färska champinjoner. Vi äter 1,0 kg färska champinjoner per person och år.

6.5.12 Honung

Örebro läns biodlardistrikt har 9 föreningar och 286 biodlare. Hösten 2012 invintrades 1.584 samhällen, vilket har ökat med 50% under de senaste tre åren, trots kvalster. Distriktet har 5 honungsdepåer.

Enligt organisationen Biodlingsföretagarna finns 2 yrkesbiodlare i Örebro, 8 i Östergötland och 3 i Västmanland. Yrkesbiodlare i Örebro län:

Bäcklunds Bigårdar, Lindesberg
Thomas Dahl Bigården, Hallsberg

Bins betydelse för bär- och fruktodlingar är välkänd, medan effekter på tex rapsskördar har varit okänt och är numera föremål för forskning. För biodlarna är raps en mycket bra dragväxt.

6.5.13 Vilt

Tabell 44 redovisar avskjutningen samt förändringarna sedan 1990

		2011	2000	1990	Förändring 1990-2011	
					Antal	%
Örebro	älg	2 776	3 669	4 733	-1 957	-41
	rådjur	2 131	4 989	10 700	-8 569	-80
	vildsvin	1 113	0	0	1 113	
	kronvilt	99	0	0	99	
Östergötland	älg	1 360	3 974	5 140	-3 780	-74
	rådjur	7 329	14 122	35 000	-27 671	-79
	vildsvin	5 914	646	10	5 904	
	kronvilt	931	234	0	931	
Västmanland	älg	1 233	2 519	2 829	-1 596	-56
	rådjur	1 607	5 166	12 400	-10 793	-87
	vildsvin	472	1	0	472	
	kronvilt	264	137	61	203	333

Tabell 44. Avskjutning vilt

Tabell 44 visar en mycket stor minskning av älg och rådjur samt en ökning från noll till en stor avskjutning av vildsvin. Beträffande älg är det en medveten åtgärd för att minska skadorna på tallungskogen. Lokalt har vargen en påverkan på älgstammen. Förändringen när det gäller rådjur är en kombination av räv och lodjur.

Hos Boo Egendom, Hallsberg, har man nyligen startat en verksamhet där man skickar fällda djur av kronvilt till ett slakteri i Kalmar, som styckar och paketerar varefter köttet återsänds till Boo Egendom för försäljning i samarbete med bla Go Glass och deras glasscafé i Hjortkvarn.

Tabell 45 redovisar vilthägn i Örebro.

Arter	Ändamål	Antal
Dovhjort	Kött	6
Kronhjort	Kött	2
Mufflonfår	Kött	1
Struts	Ägg	1
Fasaner och raphöns	Utsättning för jakt	6
Grävling	Träning av hundar	1
Vilda däggdjur och fåglar	Rehabilitering	3
Älg	Visning	1

Tabell 45. Vilthägn

Utöver ovanstående finns 2 hägn för vildsvin, som sannolikt inte används. Beträffande fasaner och raphöns handlar det om fågelvoljärer. Älghägnen finns i Gillersklack

Regeringen har beslutat att tilldela föreningen Svenskt Viltkött en miljon kronor, inom ramen för Sverige - det nya Matlandet, för att utveckla handeln med viltkött samt ta fram riktlinjer för branschen gällande hur ett god-känt slakteri kan vara utformat och hur det fällda viltet ska hanteras vid leverans till slakteriet. Enligt beslutet får pengarna också användas till att öka samverkan mellan vilthanteringsanläggningarna i landet.

7. Produktion av livsmedel

7.1 Livsmedelsindustrin

Till skillnad från produktionen av råvaror har produktionen av livsmedel inte någon areell bundenhet eller krav på geologiska och klimatologiska förutsättningar. Den behöver heller inte ha ett samband med region-ens produktion av råvaror, som kan förflyttas långa avstånd.

Om produktionen av råvaror i huvudsak är en funktion av arealen så har produktionen av livsmedel ett kom-munperspektiv, men också ett storleksperspektiv. Det senare handlar om betydelsen för sysselsättning på regional och kommunal nivå. Det handlar också om politikens möjligheter att medverka till tillväxt genom åtgärder som underlättar tillväxt, vars drivkraft måste finnas hos det enskilda företaget samt möjligheter att medverka till inköp från regionens producenter av råvaror.

Livsmedelsindustrin i Sverige hade 2010 en omsättning på 165 miljarder kr. År 2011 fanns det 3.442 företag och antalet anställda uppgick till 53.152. Industrin är den fjärde största. Under de senaste tio åren har antalet företag ökat med 4%. Företag utan anställda har ökat med 12% medan alla andra storlekskategorier har varit oförändrade i antal. I EU är livsmedel största industri.

I stora företag arbetade 70% av alla anställda. Små och medelstora företag svarade för 30% och mikroföretag för 9% av antalet anställda.

Skåne, Västra Götalands- och Stockholms län hade har ojämförligt flest anställda i livsmedelsindustrin 2011. De svarade för nästan 60% av sysselsättningen. Östergötland var på fjärde plats med 2.387 anställda. Örebro med 1.783 anställda hamnade på sjätte plats, medan Västmanland med sina 802 anställda kom först på sextonde plats.

Bagerierna är största bransch med utgångspunkt från antal företag och anställda medan köttindustrin har störst omsättning.

De tre största livsmedelsföretagen svarade för i genomsnitt 75% av omsättningen inom varje produktområde. Mikroföretagen och de små företagen är många, men deras andel av omsättningen var liten. De tre största företagen, vilka står i en klass för sig, är Aarhus Karlshamn, Lantmännen Livsmedel och Arla Foods Sverige.

Mer än 50% av livsmedelsindustrin är utlandsägd.

Livsmedelsindustrins lönsamhet är stabil, men förhållandevis låg, 3-5% sett över hela industrin. Prisutvecklingen för livsmedel följde konsumentprisindex fram till 2007 för att sedan öka kraftigt 2008 och 2009. Där-efter har prisutvecklingen hållit någorlunda jämna steg med konsumentprisindex..

Sverige är nettoimportör av livsmedel. År 2011 uppgick handelsunderskottet till 45,6 miljarder kr. När det gäller exporten är Danmark följt av Norge och Finland de största kunderna. Inom EU är Sverige tolfte export-land. Danmark är ett mer än dubbelt så stort exportland som Sverige.

Följande företagsgrupper tillämpas:

	Omsättning, Mkr/år
• Stora	100 -
• Medelstora	20 - 99
• Små	1 - 19
• Mikro	- 1

Utöver ovanstående identifieras matnätverk som en särskild grupp.

Stora företag

Strategiska beslut om utökad produktion och nya produkter samt nedläggningar tas i koncernövergripande sammanhang med små möjligheter för den regionala och kommunala politiken att påverka. Inköp av råvaror och andra förnödenheter är allt mer centraliserade till koncerngemensamma inköpsfunktioner som hanterar stora volymer.

Stora företag med regionalt ägande ofta i kombination med att ägarna också utgör företagsledningen kan betyda möjligheter för den regionala och kommunala politiken att skapa samarbeten som leder till tillväxt och inköp regionalt.

Medelstora

Dessa företag är inte sällan familjeföretag med betydande regional förankring och erfarenhet. De är välorganiserade när det gäller styrelse, ledning och andra funktioner. Även här finns möjligheter till samarbete i livsmedelskedjan och i likhet med de stora regionala företagen måste detta baseras på sunda affärsmässiga principer.

Små företag

Även denna grupp domineras av företag som drivs av familjer och här återfinns hantverk och gårdsbutik-er. Det handlar ofta om vidareförädling av råvaror som produceras på den egna gården eller livsstilar som har realiserats till småskaliga verksamheter. Omsättningen ligger ofta på samma nivå år efter år. Drivkraften och förmågan att växa är ofta begränsad. De små företagen har per definition små resurser och är ovana att ingå i leveransnätverk. De har sällan förmåga att leverera rätt mängd i rätt tid under en längre period samt har i regel inte möjligheter att beställa i system. Deras medverkan i en kostnadseffektiv livsmedelskedja kräver utvecklingsinsatser. Företagen är en mycket viktig målgrupp för tillväxt och samarbete med producentledet och därmed politiska initiativ.

Mikroföretag

Kategorin är ofta nystartade företag i tidigt skede. Förmågan att överleva är begränsad mycket beroende på att kassan sinar och att det inte sker någon påfyllning innan marknaden skapar ett kassaflöde eller att affärs-idén inte håller.

Samtidigt är det nödvändigt att det startas många nya företag för att det ska växa fram flera som blir små, medelstora och kanske stora. Även om mikroföretag och hantverk har liten ekonomisk betydelse i den kort-siktiga ekonomin så har det historiskt visat sig att hantverk har haft stor betydelse för idéskapande och till-komsten av nya produkter som assimilerats av större organisationer. Handlingsprogram ska omfatta verk-samhet som underlättar uppstart av nya företag.

Matnätverk

Matnätverk är löst sammansatta organisationer av alla möjliga företag i livsmedelskedjan och även offentliga organisationer. Formen är oftast ekonomisk förening. Vissa nätverk har en tydlig idé och homogen medlems-struktur medan andra har vidare syfte och ett brett spektrum av medlemmar. Det har skapats många nätverk i Matsverige. De flesta blommar upp entusiastiskt och vissnar snabbt när de bidrag från samhället som är en förutsättning upphör och eldsjälarna tröttnar.

Matnätverk kan spela en viktig roll i genomförandet av ett handlingsprogram under förutsättning att de har en tydlig affärsidé, en trovärdig affärsplan, en kompetent styrelse och en sund och stabil finansiering utan bidrag från samhället.

7.2 Länen

Tabell 46 redovisar antalet arbetsställen per produktområde 2013 inom SNI 10, Livsmedelsframställning, och SNI 11, Framställning av drycker.

	Mjöl	Bröd Konditori	Spannmåls- produkter	Foder- produkter	Potatis- produkter	Olje- produkter	Mjöl- produkter Ost	Andra	Kött/Fågel produkter	
Örebro		2	39	2		2	1	5		9
Östergötland		8	54	3	8	3	2	5	3	15
Västmanland		3	22	2	2		1	1		2
	Chark- produkter	Fisk- produkter	Glass	Grönsaks/ Rotfrukts Frukt/Bär produkter	Konfektyr	Drycker	Färdig- mat	Andra produkter	Summa	
Örebro	9	2	2	3	9	18		5	108	
Östergötland	7	5	3	9	12	15	2	18	172	
Västmanland	9	1	2	1	2	7	4	4	63	

Tabell 46. Antal arbetsställen

Tabell 47 redovisar andelen arbetsställen per produktområde

	Mjöl	Bröd	Spannmåls- produkter	Foder- produkter	Potatis- produkter	Olje- produkter	Mjöl- produkter Ost	Andra	Kött/Fågel produkter	
Örebro	1,9	36,1	1,9	0,0	1,9	0,9	4,6	0,0	8,3	
Östergötland	4,7	31,4	1,7	4,7	1,7	1,2	2,9	1,7	8,7	
Västmanland	4,8	34,9	3,2	3,2	0,0	1,6	1,6	0,0	3,2	
	Chark- produkter	Fisk- produkter	Glass	Grönsaks/ Rotfrukts Frukt/Bär produkter	Konfektyr	Drycker	Färdig- mat	Andra produkter	Summa	
Örebro	8,3	1,9	1,9	2,8	8,3	16,7	0,0	4,6	100,0	
Östergötland	4,1	2,9	1,7	5,2	7,0	8,7	1,2	10,5	100,0	
Västmanland	14,3	1,6	3,2	1,6	3,2	11,1	6,3	6,3	100,0	

Tabell 47. Andelar arbetsställen per produktområde

Örebro styrka numerärt i stora drag i förhållande till de andra två länen är ost, konfektyr och drycker. Örebro motsvarande svaghet är mjöl samt andra mjölkprodukter än ost.

Tabell 48 redovisar antalet arbetsställen per kommun och produktområde i Örebro län 2013.

	Mjöl	Bröd Konditori	Spannmåls- produkter	Potatis- produkter	Olje- produkter	Mejeri- produkter Ost	Kött/Fågel produkter	
Askersund			3					1
Degerfors			1		1			
Hallsberg			3					
Hällefors			2				1	
Karlskoga			2				1	
Kumla	1		4					5
Laxå			2					
Lekeberg						1		1
Lindesberg			3					1
Ljusnarsberg								
Nora			3		1			
Örebro	1		16	2			3	1
Summa	2	39	2	2	1	5	9	

	Chark- produkter	Fisk- produkter	Glass	Grönsaks/ Rotfrukts Frukt/Bär produkter	Konfektyr	Drycker	Andra produkter	Summa
Askersund					2	1	1	8
Degerfors								2
Hallsberg	2					1		6
Hällefors				1			4	8
Karlskoga								3
Kumla					1		1	13
Laxå	2							4
Lekeberg								2
Lindesberg	1					1	3	10
Ljusnarsberg		1				2	1	4
Nora	1			1		1	1	8
Örebro	3	1				3	7	40
Summa	9	2	2	3	9	18	5	108

Tabell 48. Antal arbetsställen per kommun och produktområde

Tabell 49 redovisar arbetsställets andelar per storleksklass.

Stora	9,3
Medelstora	7,5
Små	39,3
Mikro	43,9
Summa	100,0

Tabell 49. Andelar arbetsställen per storleksklass

Tabell 49 visar att när det gäller antalet arbetsställen så dominerar små företag och mikroföretag. När det gäller de mindre arbetsställena kan man utgå ifrån att arbetsställe är lika med företag.

Tabell 50 redovisar företagens startår.

	Mikro -1 Mkr	Små 1-19 Mkr	Medelstora 20-49 Mkr	50-99 Mkr
1981 - 1985				1
1986 - 1990			1	1
1991 - 1995		5	9	1
1996 - 2000		8	4	1
2001 - 2003		4	5	
2004 - 2006		1	6	
2007 - 2009		1	7	
2010 - 2012		13	3	1
		32	35	4
				2

Tabell 50. Mindre företags startår

Tabell 50 visar att många av mikroföretagen har etablerats under senare år. Av de små företag och mikro-företag som är i drift har nästan alla startats efter 1990. Medelstora företag är få, vilket är ett generellt problem i de flesta branscher

Tabell 51 redovisar ekonomin hos ett urval av små företag i tabell 48

	Omsättning, Kkr	Resultat, Kkr	Likviditet, %	Soliditet,%	Anställda	Oms/anst, Kkr
Grönsaksprodukter	1 290	16	68	49	2	645
Konfektyr	1 930	-74	33	4	3	643
Drycker	5 736	62	86	21	2	2 868
Glass	1 257	25	307	73	1	1 257
Drycker	358	-2 239	48	28	1	358
Ost	1 431	63	272	69	4	358
Bageri	7 055	46	125	53	10	706
Kött	3 789	7	464	7	0	
Oljeprodukter	467	1	11	40	0	
Kött	8 665	53	9	11	6	1 444
Konfektyr	3 657	11	151	40	2	1 829
Bröd	1 752	-86	105	8	3	584
Potatisprodukter	1 222	22	11	70	1	1 222
Charkuteriprodukter	5 102	-38	123	15	4	1 276
Glass	3 913	65	358	51	5	783
Charkuteriprodukter	18 013	14	37	11	11	1 638
Drycker	1 009	-1 553	406	64	4	252
Drycker	186	-307	64	31	2	93

Tabell 51. Ekonomin hos ett urval av små företag

Tabell 51 visar att lönsamheten är mycket svag. Flera av företagen har alldeles för liten likviditet. En likviditet på 100% innebär att företagets kortfristiga skulder kan betalas direkt. Soliditet anger hur stor andel av tillgångarna som är finansierade med eget kapital. De tillgångar som inte är finansierade med eget kapital finansieras med lån. Flera av företagen har för låg soliditet. Omsättningen per anställd tyder i flera fall på låga löner och litet utrymme att göra pensionsavsättningar. Några av företagen behöver tillskott av ägarkapital för att inte riskera fortlevnaden. Lån från banker torde idag vara en begränsad möjlighet.

Bilaga 4 redovisar kommunernas arbetsställen. De arbetsställen som redovisas i första gruppen är från utsökningen i SCB's databas. Eventuella arbetsställen i andra gruppen är från sökningen i kommunernas näringslivsregister och med hjälp av kommunala befattningshavarna.

7.3 Matnätverk

Nedan redovisas nätverk som är aktuella i Örebro län samt exempel på projekt som finansierats med offentliga medel.

7.3.1 vicTualia

vicTualia är en ekonomisk förening som startades av livsmedelsproducenter, mathantverkare och restauranger våren 2011. Föreningens idé är att värna om den lokala traditionen och produktionen av mat samt främja medlemmarnas ekonomiska intressen bl.a. genom att skapa handelsplatser, långsiktiga avsättningskanaler och att sprida kunskaper om sambandet mellan mat och miljö. Utöver att vara aktiv medlem är det också möjligt att vara supporter.

Det började med att ett femtontal producenter 2007 startade Bondens egen butik i en ekonomisk förening och att man året efter introducerade en varubuss. Efterhand växte antalet leverantörer till ca 25 och alla var inte medlemmar i föreningen. Producenterna levererade till bussen som var uppställd på en bestämd plats. Man åkte sedan runt till köpcentra och andra platser och sålde sina varor. Det blev emellertid för kostsamt att leverera från olika platser runt om i länet och man började diskutera alternativ med utgångspunkt från producenternas konkreta behov och kom så fram till vicTualia.

Medlemsinsatsen är 5.000 kr och den årliga serviceavgiften 2.000 kr. Supporter betalar 500 kr per år.

År 2012 var vicTualias intäkter i rörelsen 270 Kkr. Övriga intäkter i form av projektbidrag, se nedan, uppgick till 1.403 Kkr och resultatet summerades till 45 Kkr. Det egna kapitalet var vid senaste årsskifte 201 Kkr.

Med stöd från Matlandet inom Landsbygdsprogrammet, via regionförbundet och länsstyrelsen, samt med pengar från Örebro kommun, Hushållningssällskapet och medlemmarna driver man projektet Utveckling av Örebroregionens vicTualier. Från Landsbygdsprogrammet uppgår anslaget till 2.897 Kkr. För projektet som startade i juni 2011 och avslutas i december 2013 rekryterades en projektledare.

VicTualia har ett samarbete med projektet Local Food i vilket regionförbundet är en av tretton partners från nio länder - Grekland, Italien, Spanien, Schweiz, Slovenien, Bulgarien, Irland och Norge. Ländernas representanter kommer från kommuner, regioner, universitet samt från företag.

Målen med projektet Utveckling av Örebroregionens vicTualier är att utveckla medlemmarnas logistik och försäljningskanaler samt att lansera en portal på nätet, vilken är i drift och administreras av en extern person.

När det gäller logistiken organiseras denna idag av RiMa Seafood, som är en av medlemmarna.

I samarbete med ICA Parken i Adolfsberg lanserar man en egen avdelning i butiken. Ett krav från ICA är att varorna har streckkoder och ändamålsenligt förpackade. För att uppfylla detta krav genomför man kurs i märkning och utbildningen Packa Smart. Den förra i samarbete med Herax Food Solutions medan förpackningskursen arrangeras av The Packaging Arena. Produkterna som konsumenterna köper i vicTualias avdelning betalas på vanligt sätt i kassan varefter leverantörerna avräknas. För avdelningen ansvarar RiMa Seafood. Försäljningen startar med charkuteriprodukter och fortsätter sedan med matolja, mjöl, ost etc.

Viktiga frågor som man ännu inte tagit ställning till är kvalitetssäkring, rutiner för ”bästa före” och ”senaste förbrukningsdag” samt hantering av överblivna varor och retur.

VicTualia har startat ersättningsverksamhet som idag består av en person och man arrangerar kontinuerligt nät-verksträffar. När det gäller rekrytering av nya medlemmar är detta en uppgift för varje medlem.

VicTualias 34 medlemmar framgår av **bilaga 5**.

7.3.2 Måltidsriket

Måltidsriket är en ekonomisk förening som sträcker över Värmlands och Örebro län. Måltidsrikets medlemmar är små, medelstora och stora företag som alla arbetar med måltid i olika former. Föreningens ändamål är att man ska vara en ledande nationell och internationell arena och ett resurscentrum för kreativ design av måltidsupplevelser med konsument- och producentperspektiv där hantverk, konst och vetenskap integreras.

I ändamålet ingår också att främja upplevelsen av måltiden, genom att bidra, utveckla och stärka upplevelsen för konsument och producent. Måltidsriket ska utgöra en länk mellan forskning och näringsliv samt offentlig sektor.

Medlemsinsatsen är 2.000 kr. Den årliga serviceavgiften är differentierad och högst 4.000 kr.

År 2012 var Måltidsrikets intäkter i rörelsen 173 Kkr. Övriga intäkter i form av projektbidrag, se nedan, uppgick till 1.260 Kkr och resultatet summerades till 11 Kkr. Det egna kapitalet var vid senaste årsskifte 230 Kkr.

Kunskapsdagarna är ett återkommande arrangemang som Måltidsriket genomför. Temat 2012 var mat och måltider inom turism, idrott och media. Näringsministern var en av föredragshållarna och därutöver medverkade flera företrädare på hög nivå från olika företag och organisationer. Under hösten 2012 deltog Måltidsriket i landsbygdsministerns resa till Hongkong och fick då möjlighet att ta med Grythyttan Bryggeri och deras öl 117. Det blev succé för företaget. Matminnen är ett initiativ som innebär att turister kan köpa med sig regionens specialiteter. Tillsammans med Måltidsmuseum, Kommunal, LRF och Måltidsakademien har man genomfört ett seminarium med 200 hundra deltagare på temat offentlig upphandling under Almedalsveckan. Historiska måltider, bryggmästarutbildning och kulturarvskockar är exempel på andra aktiviteter som redovisas i Måltidsrikets summering av 2012. Kulturarvskockar är ett förslag till mastersutbildning.

I juli 2010 beviljades Måltidsriket ett anslag på 3.500 Kkr från landsbygdsprogrammet för att genomföra ett omfattande projekt, som enligt beslutet skulle vara klart och slutrapporterat senast 2012-12-31. Anslaget förutsatte annan offentlig medfinansiering med 350 Kkr. Till och med mars 2013 har Jordbruksverket betalat ut 1.775 Kkr.

De aktiviteter som projektet omfattade handlade om att vidareutveckla den årliga måltidsmarknaden och mässan i Grythyttan samt satsningar på livsmedelsförpackningar, logistik, hygien, småskalig produktion och offentlig upphandling. Vidare så ingick utveckling av måltidsupplevelser genom konceptet kulturkock och utveckling av måltidsspråk i samarbete med besöksnäringen. Man skulle också stödja export från små och medelstora företag genom utveckling av marknadskanaler i samarbete med exportfrämjande organ samt etablera Aptitum som centrum för måltidsautenticitet. Målgruppen för projektet var företagare, entreprenörer och potentiella företagare inom måltids- och livsmedelssektorn.

För genomförandet anställdes en projektledare, som valde att sluta vid årsskiftet 2010. Efter en

omfattande rekryteringsprocess anställdes en ny projektledare som tillträdde tidig höst 2011. Efterhand insåg man att slutdatumet skulle bli svårt att klara och efter ansökan flyttade Jordbruksverket i mars 2012 datumet till 2013-06-30 med oförändrade villkor beträffande projektets innehåll.

I mars 2012 avslog samtidigt Jordbruksverket en ny ansökan från Måltidsriket som avsåg projektet EM Mål, vars syfte var skapa synergieffekter mellan matlandet Sverige, entreprenörer inom småskaliga landsbygds-företag, skickliga kockar, turister och internationella evenemang samt att profilera Sverige i samband med EM i damfotboll på hemmaplan inom fotboll, mat och turism.

I november 2012 beviljade Jordbruksverket en ansökan från Måltidsriket att begränsa det ursprungliga projektet till projektet EM Mål utan förändring av anslaget samt att projektet nu ska vara avslutat i december 2013.

Efterhand ändrades målsättningen och med den namnet till Arenamat. I samarbete med Restauranghög-skolan i Grythyttan har fem rätter tagits fram. Tester har genomförts under Almedalsveckan och finalen i EM i fotboll för damer. Måltidsriket planerar ytterligare tester i samband med fotbollsmatcher.

Måltidsriket genomförde 2009 ett liknande projekt under rubriken Idrottsmat i samarbete med bla Konsum Värmland och Broby Grafiska.

Måltidsrikets 27 medlemmar i Örebro län framgår av **bilaga 6**.

7.3.3 Östgötamat, Rätt och Slätt och Vreta Kluster

Den ekonomiska föreningen Östgötamat, som startades 2006, har sina rötter i Regional Matkultur och Bond-ens Egen Marknad och är idag, förutom att ha sin egen identitet, en paraplyorganisation för de senare rörel-serna med sina varumärken och identiteter. Östgötamat har också vuxit fram ur ett antal matprojekt som kon-tinuerligt avlöst och byggt på varandra sedan slutet av 90-talet. Dessa projekt har genererat konkreta verk-samheter som assimilerats av Östgötamat. Projekten har därmed skapat förtroende i marknaden, som slutit upp när nya projektförslag presenterats och möjliggjort kontinuiteten. Utöver att vara en förening är Östgöta-mat också en ursprungs- och kvalitetsmärkning.

Bondens Egen Marknad är en sammanslutning av lantbrukare och producenter. Alla som säljer på markna-derna runt om i landet under föreningens varumärke är medlemmar i Riksföreningen Bondens Egen Mark-nad, som är en ideell förening. Varje lokal marknad har en egen förening, ekonomisk eller ideell. I Östergöt-land är det som sagt Östgötamat. Linköping och Norrköping har Bondens Egen Marknad.

Regional Matkultur är ett nätverk av europeiska regioner Det gemensamma målet är att utveckla regional mat och kulinariska traditioner. Svenska regioner förutom Östergötland är Blekinge, Gotland, Skåne, Små-land och Öland.

De 92 medlemmarna i Östgötamat framgår av **bilaga 7**. Målet är 150 medlemmar. Bland medlemmarna återfinns även stora företag som Louis De Geer konsert & kongress och Svensk Cater. Det krävs att man uppfyller bestämda kriterier för att bli medlem.

Medlemsinsatsen är 1.000 kr och den årliga medlemsavgiften 300 kr. Dessutom betalar

medlemmarna en årlig omsättningsbaserad serviceavgift på mellan 4.800 kr och 15.700 kr. Föreningen har också intäkter från flera aktiviteter och drivs av inhyrd konsult. År 2012 omsatte Östgötamat 700 Kkr utan bidrag från samhället, vilket betyder att man har kontinuitet i verksamheten baserat på medlemmarna och aktiviteterna.

Sedan sju år tillbaka arrangerar Östgötamat mässan Smaka på Östergötland. Årets Östgötakock är en annan flerårig tradition. Varje år ger föreningen ut en folder där alla medlemmarna presenteras och två gånger per år produceras magasinet Upplev Östgötamat, som annonsfinansieras.

På turistportalen Visit Östergötland finns det en länk till portalen Östgötamat. Denna portal tillhör turistorganisationen. Östgötamat ekonomisk förening har i dagsläget inte någon egen hemsida. För att hitta medlemmarna får man söka på Regional Matkultur.

På portalen Östgötamat marknadsförs restauranger, producenter, gårdsbutiker och matpaket. De företag som exponerar sig på portalen betalar en särskild avgift till Visit Östergötland. Eftersom man marknadsför sig under föreningens varumärke är medlemskap i denna och certifiering ett villkor. Det är ett begränsat antal medlemmar som finns på portalen. Man kan förmoda att det kommer att ske förändringar i nätstrukturen vad det lider.

Åren 2008 till och med 2011 genomfördes i Östergötland projektet Maten i Centrum. Ett av resultaten var varumärket Östgötamat och villkoren för att använda detta. Vid projektets slut togs varumärket över av föreningen. För att få sälja sina produkter i butiker och på andra platser med varumärket måste man genomgå en certifiering och åta sig ett egenkontrollprogram.

Maten i Centrum avlöstes 2011 av projektet Rätt och Slätt. Via länsstyrelsen och regionförbundet finansieras projektet av landsbygdsprogrammet med 9,7 miljoner kr och det avslutas 2013.

Projektägare är Institutet för Livsmedel och Bioteknik AB, SIK, i samarbete med Visit Östergötland och Hus-hållningssällskapet. I praktiken handlar det samtidigt mycket om föreningen Östgötamat genom personalunioner i det dagliga arbetet och i styrelser.

Projektet arbetar med tre områden, offentliga måltider, matturism samt produktion och förädling av livsmedel. Målet är att projektet ska resultera i ökad sysselsättning i landsbygdsföretag genom växande försäljning av företagens produkter samt att Östergötland ska bli en mer attraktiv nationell och internationell turistregion genom välutvecklade och unika koncept och paket.

Inom området offentliga måltider genomför man seminarieserier om upphandling av lokalproducerad mat och man arbetar handfast med att skapa kontakter och samarbete mellan kostchefer och producenter. Det ordnas studiebesök för producenterna hos skolköken och för deras personal på gårdar för att de ska lära sig mer om varandras verksamheter.

Rätt och Slätt har medverkat till utformning av förenklade, överskådliga och hanterbara upphandlingsunderlag, där varje underlag omfattar endast en produkt för att det ska bli möjligt för små företag att lämna anbud. Oavsett bransch ställer upphandlingsunderlagen nästan alltid till med problem för mindre företag. Det handlar också om att få kommunerna att anpassa sina krav till de mindre företagens möjligheter, tex potatis som har skal och kanske heller inte är tvättad samt inte minst att göra direktupphandlingar.

Direktupphandling innebär att direkt vända sig till ett mindre antal leverantörer. I lagen om offentlig upphandling, LOU, som det i detta sammanhang rör sig om, får kommuner använda sig av

direktupphandling om kon-traktets värde uppgår till högst 284.631 kr. Ett anskaffningsbehov får inte delas upp i mindre delar i syfte att komma under gränsen för direktupphandling.

Rätt och Slätt har medverkat till 20 direktupphandlade avtal med 9 lokala producenter, som började leverera under sommaren 2013. Kommunerna är Vadstena, Ödeshög samt Ydre och leveranserna omfattar, kött av nöt, gris, lamm och vilt samt kyckling, ägg, potatis, grönsaker och bär.

Inom Rätt och Slätt är man är medveten om att man måste utveckla effektiva logistiklösningar och beställ-ningsrutiner samt att projektet måste övergå i fast organiserad form.

Med målet att öka turismen genomför projektet flera aktiviteter. Ett Bättre Kök” är en femdagarskurs med konkreta förslag hur restaurangerna kan öka intäkterna genom fler, återkommande och nöjdare gäster. Kva-litetssäkring ingår också i utbildningen, likaså idéer till hur restaurangerna kan använda regionala och unika råvaror samt hur man kan förpacka sina erbjudanden. Kursen har genomförts i samarbete med Restaurang-akademien och har nu övertagits av Östgötamat.

Östergötlands Kockförening och Rätt och Slätt har arrangerat träffar mellan kockar och producenter. Kockar-na serverar rätter och producenterna visar sina produkter. En annan aktivitet för att skapa affärsrelationer är sk Speed Meeting där säljare och köpare möts under några korta minuter. I slutet av dagen har alla sälj-are träffat alla köpare och förhoppningsvis leder det till ett antal fortsatta diskussioner och så småningom affärer. Om det blivit affärer känner man i dagsläget inte till.

I Rätt och Slätts uppdrag ingår att skapa bokningsbara turispaket med matupplevelser. Paketerna ska ha flera teman med inriktning på historia, äventyr etc. Så här långt har man skapat knappt 26 sådana paket. Turister-na bokar och betalar paketerna hos bokningsföretaget Svecia Travels som finns i Motala. År 2012 hade man 16 paket och 300 bokningar. Årets resultat så här långt har man inte hunnit följa upp.

Inom det tredje området, produktion och förädling av livsmedel, har projektet utvecklat och genomfört ett utbildningsprogram. Kursen omfattar tio gånger en dag. Hittills har man genomfört tre kurser med sammanlagt 30 deltagare.

Utbildningens tema är att utgå från kunden och inte från produkten. Om man förstår vem kunden är och vilka förväntningar kunden har kan man utveckla rätt produkt och använda en försäljningskanal som når kunden och därmed större chans till framgång. Deltagarna får kunskap om metoder och tekniker man har behov av i utvecklingen av konsumentprodukter, såsom konsumenttester, receptförsök, förpackningar och produktkal-kyler. Vidare ingår konsumentkunskap, hygien, produktsäkerhet och lagstiftning. För att få inspiration och idéer gör man studiebesök hos andra producenter.

Under återstoden av projektetiden ingår bla att överlämna projektaktiviteter till linjeorganisationer samt att följa upp måluppfyllelsen i form av fler jobb och fler turister.

Vreta Kluster är, som man beskriver det, en utvecklingsverkstad för grön FoU, teknik och affärsutveckling. Det gröna temat, samlat under ett och samma tak, bildar grogrund för synergieffekter, entreprenörsanda, forskning och nya företagskoncept. Det är en mötesplats där företag och organisationer samverkar och agerar. Målet är att skapa värden för klusterföretagen samt främja entreprenörskap och tillväxt i regionen, men har också ett nationellt fokus och

internationellt perspektiv.

På Vreta Kluster finns verksamhet inom växtodling, djurhållning, mat, energi, skog och vattenbruk. Man erbjuder kontorsplatser, konferensmöjligheter och utbildningar. Vreta Kluster startades sent 2011 och idag har 15 organisationer verksamhet i huset, däribland Östgötamat.

Vreta Klusters huvudfinansiärer är Linköpings kommun och Regionförbundet Östsam. Företaget AgroÖst är projektägare och huset ägs av Linköpings kommun.

AgroÖst och Centrum för Innovation och Entreprenörskap vid Linköpings universitet, driver ett entreprenör-skapsprogram inom gröna näringar på Vreta Kluster. Programmet pågår under ett halvår och är kostnadsfritt genom bidragsfinansiering.

7.3.4 Eldrimner

Eldrimner är ett nationellt centrum för mathantverk utanför Östersund. Verksamheten omfattar rådgivning, seminarier, studieresor, utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte.

Mathantverk i Eldrimners marknadsföring i Örebro län framgår av **bilaga 8**

7.3.5 Husmansbord

Husmansbord är ett varumärke och koncept för svensk landskapsmat. Producenter lämnar in sina produkter till en panel för bedömning och återkoppling

8. Konsumtion av livsmedel

Tabellerna 52 - 55 redovisar konsumtionen av livsmedel i kg per person och förändringarna sedan 1990.

Svenska folket äter betydligt mer idag än för tjugo år sedan. Vi äter mer kött, ost, grädde, smör, konfektyr, gratänger, såser, pommis frites och chips. Samtidigt äter vi mer matolja, grönsaker, rotfrukter, frukt och bär. Vi äter mindre potatis, margarin och glass. Vi dricker mer läskedrycker, starköl och vin och vi dricker mindre mjölk och sprit. Summa summarum, vi ökar i vikt. År 1990 åt och drack vi 760 kg per år av de redovisade livsmedlen. År 2011 satte vi i oss 89 kg mer, en ökning med 12%

	2011	2000	1990	Förändring 1990-2011 kg/person	%
Mjöl	9,5	12,0	15,3	-5,8	-38
Ris	5,4	4,0	3,9	1,5	38
Bröd	54,7	49,3	37,5	17,2	46
Konditori	17,1	17,4	14,6	2,5	17
Spannmålsprodukter					
Pasta	9,2	7,1	4,3	4,9	114
Flingor	6,9	6,6	6,1	0,8	13
Mixer	1,2	1,3	1,9	-0,7	-37
Summa	17,3	15,0	12,3	5,0	41
Potatis					
Färsk	45,0	47,1	60,4	-15,4	-25
Konserverad	0,2	0,2	1,0	-0,8	-80
Summa	45,2	47,3	61,4	-16,2	-26
Potatisprodukter					
Frysta, Kyllda	8,8	7,9	3,7	5,1	138
Potatispulver, Rotmospulver	0,3	0,7	0,6	-0,3	-50
Potatismjöl	0,1	0,2	0,4	-0,3	-75
Chips	1,9	1,5	1,0	0,9	90
Summa	11,1	10,3	5,7	5,4	95
Oljeprodukter					
Matolja	2,6	0,9	0,8	1,8	225
Margrin	9,8	13,6	15,9	-6,1	-38
Summa	12,4	14,5	16,7	-4,3	-26
Mjök	89,2	111,7	127,6	-38,4	-30
Mjökprodukter					
Grädde	10,6	9,9	8,5	2,1	25
Smör	2,5	1,3	2,2	0,3	14
Filmjök, Yoghurt	32,7	29,5	27,3	5,4	20
Ost	18,2	16,5	16,3	1,9	12
Summa	64,0	57,2	54,3	9,7	18

Tabell 52. Konsumtion av livsmedel

	2011	2000	1990	Förändring 1990-2011 kg/person	%
Kött					
Nöt	12,7	10,7	7,1	5,6	79
Får	1,2	0,7	0,7	0,5	71
Gris	17,2	15,1	10,3	6,9	67
Hemslaktat	0,3	0,3	0,4	-0,1	-25
Vilt	2,1	2,2	2,9	-0,8	-28
Summa	33,5	29,0	21,4	12,1	57
Inälvsmat	0,6	0,7	0,5	0,1	20
Charkuteriprodukter					
Kassler, Skinka	4,6	5,6	4,6	0,0	0
Korv, Pålägg	16,1	15,1	14,7	1,4	10
Köttkonserver	0,4	1,0	1,8	-1,4	-78
Frysta, Fryst färdigmat	10,8	8,8	5,2	5,6	108
Summa	21,1	21,7	21,1	0,0	0
Fågelprodukter	17,3	11,8	5,4	11,9	220
Fisk					
Fryst	3,8	1,8	2,7	1,1	41
Summa	3,8	1,8	2,7	1,1	41
Fiskprodukter					
Saltad, Kryddad, Rökt, Torkad	1,4	1,1	0,9	0,5	56
Inlagd, Konserverad, Färdigmat	5,9	5,5	5,1	0,8	16
Kaviar, Rom	2,0	0,9	0,7	1,3	186
Räkor, Kräftor, Musslor	2,0	1,6	1,2	0,8	67
Summa	11,3	9,1	7,9	3,4	43
Ägg	10,7	10,4	11,7	-1,0	-9
Glass	10,4	12,5	13,8	-3,4	-25
Grönsaksprodukter					
Färska					
Tomat	10,1	8,6	6,3	3,8	60
Gurka	5,6	4,3	3,8	1,8	47
Sallad	6,1	5,5	5,0	1,1	22
Lök	8,0	7,3	4,5	3,5	78
Purjolök	1,1	1,4	1,1	0,0	0
Kål	6,3	6,3	6,0	0,3	5
Övriga grönsaker	9,6	5,4	2,3	7,3	317
Summa	46,8	38,8	29	17,8	61
Konserverade, Beredda	16,1	12,6	12,2	3,9	32

Tabell 53. Konsumtion av livsmedel

	2011	2000	1990	Förändring 1990-2011 kg/person	%
Rotfruktsprodukter					
Morot	10,0	8,0	7,4	2,6	35
Övriga	1,7	1,4	1,5	0,2	13
Summa	11,7	9,4	8,9	2,8	31
Grönsaksprodukter					
Rotfruktsprodukter					
Frysta, Torkade	6,1	5,1	4,8	1,3	27
Fruktprodukter					
Färska					
Äpple, Päron	14,1	14,0	15,0	-0,9	-6
Banan, Melon, Övriga	22,6	24,5	19,4	3,2	16
Apelsin, Citron, Övriga citrus	18,8	14,4	14,6	4,2	29
Vindruvor	2,7	2,6	2,3	0,4	17
Körsbär, Persikor, Plommon	3,0	3,1	2,1	0,9	43
Summa	61,2	58,6	53,4	7,8	15
Bärprodukter					
Färska					
	2,7	1,8	1,3	1,4	108
Frysta					
	1,1	0,3	0,3	0,8	267
Summa	3,8	2,1	1,6	2,2	138
Fruktprodukter					
Bärprodukter					
Torkade					
Mandel, Nötter	2,5	1,2	1,5	1,0	67
Russin, Fikon, Dadlar, Övriga	1,3	0,9	1,4	-0,1	-7
Summa	3,8	2,1	2,9	0,9	31
Fruktprodukter					
Bärprodukter					
Beredda	11,1	10,4	10,2	0,9	9
Honung	0,8	0,6	0,8	0,0	0
Konfektyr	15,4	14,8	11,1	4,3	39
Drycker					
Öl	18,8	30,5	41,3	-22,5	-54
Starköl	32,5	25,3	19,0	13,5	71
Vin	24,3	16,3	12,2	12,1	99
Sprit	2,7	2,8	4,4	-1,7	-39
Cider, Läskedrycker	87,7	82,2	49,8	37,9	76
Juice, Saft	21,6	18,5	18,9	2,7	14
Vatten	11,0	8,3	9,7	1,3	13

Tabell 54. Konsumtion av livsmedel

	2011	2000	1990	Förändring kg/person	1990-2011 %
sockerprodukter	7,2	10,5	14,3	-7,1	-50
Andra produkter					
Soppor, Buljonger	3,8	3,8	3,4	0,4	12
Såser, Majonnäs	15,0	9,1	5,4	9,6	178
Kryddor, Senap	1,8	1,5	1,2	0,6	50
Salt	1,1	1,3	1,5	-0,4	-27
Kaffe	8,1	7,4	9,2	-1,1	-12
Te	0,3	0,4	0,3	0,0	0
Kakao	2,5	2,2	1,5	1,0	67

Tabell 55. Konsumtion av livsmedel

9. Restauranger

Urvalet av restauranger är de som ingår i White Guide. Profil och koppling till regionala och lokala råvaror redovisas i korthet. Det är större spridning på orter i Östergötland än i de två andra länen. I övrigt är det inte några uppenbara skillnader.

9.1 Örebro

A mano - Örebro
Italienskt

Drängen - Örebro
Hjälmargös

Katrinelund Gästgiveri & Sjöökrog - Stora Mellösa
Hjälmargös

Kungsgatan 1 - Örebro
Mälargös
Vänerløjrom
Rabarberkompott Røjans Gård, Grytgöl

Brasserie Rendez-vous - Örebro
Franskt

Slottskällaren - Örebro
Hjälmargös

Restaurang Ågatan 3 - Örebro
Malte Person, Sjötorp - løjrom
Bergslagsdelikatesser, Lindesberg - viltkött
Myrögård, Glanshammar - lamm, nötkött .
Robertssons Chark, Örebro - charkuteriprodukter
Bredsjömjölkfår, Bredsjö - ost
Ostbiten, Granhammar - ost, lamm
Klanghamns Fisk, Karlsborg - färsk fisk, rökt fisk, kräftor
L.E.V grönsaker, Stora Mellösa - grönsaker

Grythyttans Gästgivaregård - Grythyttan
Klassiskt

Loka Brunn - Grythyttan
Klassiskt

9.2 Östergötland

Ardor - Norrköping
Kvarterskrogen Asken - Norrköping
Fiskmagasinet - Norrköping
Göta Hotell - Borensberg
Restaurang ModMed - Linköping
Restaurang Munkklostret - Vadstena
Ombergs Turisthotell - Ödeshög
Rejmyre Gästgifveri - Rejmyre
Storan Restaurang - Linköping
Stångs Magasin - Linköping
Väderstad Centralkrog - Väderstad

9.3 Västmanland

Frank - Västerås
Nya Hattfabriken - Västerås
Kajplats 9 - Västerås
Rimone Ristorante Italiano - Västerås
Restaurang Varda - Västerås
REAL Restaurang & Bar - Västerås

10. Offentliga måltider

10.1 Landstinget

Måltiderna produceras i tre kök vid sjukhusen i Örebro, Karlskoga och Lindesberg. Det är samma rätter på alla tre ställena. I Karlskoga och Lindesberg, som är förhållandevis små sjukhus, är det varm mat som distri-bueras från köken till avdelningarna. I Örebro är det långt från köket till avdelningarna längst bort varför man valt ett system med kall mat.

Dagligen serveras 1.500 – 2.000 portioner till 700 – 1.000 patienter. Per år handlar dessa dagliga volymer om i storleksordningen drygt 700 000 portioner till patienter och personal.

Man har även under en period svarat för måltiderna på Kumlaanstalten. Anstalterna i Sverige, 47 till antalet plus alla häkten, är ett stort offentligt mat- och måltidsområde.

På några avdelningar i Örebro drivs ett försöksprojekt med kostvärdinnor som bl a presenterar maträtterna för patienterna, som då har möjlighet att bestämmer sig för individuella kombinationer och storlekar på kost. Här ingår också alternativ avseende vegetarisk kost, allergier och dieter. Likaså registreras när patienten önskar eller ska äta. Varje patients beställning registreras i dator och skrivs ut i köket på ett kort.

När maten lagats kyls den snabbt i tillagningskärnen till strax över noll grader. Inför leverans till avdelningarna iordningställs individuella brickor utifrån korten. Mat som ska bli varm förses med ett rött lock och den kalla med ett blått. Brickorna placeras i kylvagnar som transporteras till avdelningarna där vagnarna kopplas till en dator, som kommunicerar med de röda locken. Inför serveringen startas sedan individuell uppvärmning med hänsyn till serveringstidpunkt och portionsstorlek.

I Karlskoga utgör specialkosten 50% och det är en andel som ökat i alla åldrar under senare år. Utrikes föd-da och deras matvanor är ett betydande inslag.

Ekologiska livsmedel utgör 35 %. Livsmedelsupphandlingarna bygger på Miljöstyrningsrådets anvisningar. Man köper inte av små lokala producenter.

10.2 Kommunerna

Den organisatoriska utformning som blivit vanligast i de kategorier av kommuner som finns i Örebro län är att man samordnat förskolans, skolans och äldreomsorgens måltider i en enhet under ledning av en kost-chef. Det är vanligt att enheten är inordnad antingen i skolförvaltningen eller omsorgsförvaltningen. Det är heller inte ovanligt att enheten ingår i tekniska förvaltningen.

Enheten har ett eller ett, i förhållande till antal skolor och äldreboenden, begränsat antal tillagningskök i anslutning till vissa skolor eller boenden. På varje skola och äldreboenden har man i regel ett mottagnings-kök där man kokar potatis, pasta och ris samt gör i ordning för servering den varma eller kalla mat som kom-mer från tillagningsköken.

I skolan handlar måltiderna om lunch. I förskolan tillkommer frukost och mellanmål.

På äldreboendena om-fattar måltiderna frukost, lunch, kvällsmål, två mellanmål samt även nattmål. Dessutom distribuerar hem-tjänsterna varma eller kalla lunchlådor.

I Örebro län gör kommunerna en gemensam upphandling av livsmedel. Detta samarbete omfattar 15 kom-muner, dvs även tre kommuner utanför länet. Upphandlingen administreras av Örebro kommun. Denna form av kommunalt samarbete är vanligt förekommande och är omfattande processer där avtalen tillfaller någon av de stora aktörerna efter ofta förekommande överprövningar. Små lokala och regionala leverantörer har liten del i denna verksamhet.

Om man utgår från statistik över hur stor andel över 80 år som bor på äldreboenden respektive använder sig av hemtjänst och andra antaganden om måltidsfrekvenser samt kommunernas befolkningar i aktuella ålders-grupper så kan man göra en grov beräkning av antalet luncher per år i kommunerna.

Tabell 56 redovisar antalet luncher per år i skola och omsorg

	Luncher/år				Summa
	Förskola	Skola	Äldreboende	Matlåda	
Askersund	30 000	268 000	39 000	11 000	348 000
Degerfors	23 000	240 000	34 000	10 000	307 000
Hallsberg	47 000	414 000	50 000	14 000	525 000
Hällefors	16 000	64 000	31 000	9 000	120 000
Karlskoga	85 000	743 000	112 000	32 000	972 000
Kumla	80 000	616 000	56 000	16 000	768 000
Laxå	13 000	128 000	25 000	7 000	173 000
Lekeberg	30 000	192 000	20 000	6 000	248 000
Lindesberg	69 000	604 000	79 000	23 000	775 000
Ljusnarsberg	9 000	44 000	20 000	6 000	79 000
Nora	29 000	277 000	34 000	10 000	350 000
Örebro	529 000	3 653 000	379 000	111 000	4 672 000
Summa	960 000	7 243 000	879 000	255 000	9 337 000

Tabell 56. Luncher per år i skola och omsorg

Avsnitten om landstinget och kommunerna visar att de offentliga måltiderna är betydande marknad och potential för aktörer i Örebro län.

11. Utbildning

11.1 Gymnasiutbildning

Naturbruksprogrammet

Programmet vilar på områden som biologi, teknik och entreprenörskap. Naturbruksprogrammet vänder sig till elever som vill arbeta med växter, djur, mark, vatten eller skog. Eleven utvecklar sin förmåga att bruka naturen och får större förståelse för naturens mångfald och hur olika verksamheter påverkar naturen. Eleven tränas också i att granska och reflektera kritiskt över hur naturen kan brukas på ett hållbart sätt.

Efter utbildningen ska det vara möjligt att direkt påbörja en yrkesbana, studera på yrkeshögskolan eller fortsätta studera på Sveriges lantbruksuniversitet för att bli till exempel lantmästare, skogsmästare, landskaps-ingenjör, trädgårdsingenjör, hippolog eller djursjukskötare.

Programmet har fyra inriktningar:

Djur
Lantbruk
Skog
Trädgård.

Programmet erbjuds på Kvinnerstaskolan i Örebro.

Vattenbruk

Ämnet vattenbruk behandlar odling av vattenlevande organismer. För en optimal produktion och hög kvalitet på de odlade produkterna krävs en kombination av biologiska, tekniska och ekonomiska kunskaper. I ämnet ingår skötselrutiner, foderbehov, vattenmiljöer för vattenbruk, produktkvalitet, produktförädling, ekonomi och teknisk utrustning. Vattenbrukets inverkan på miljön och biologisk mångfald ingår också i ämnet.

Undervisningen i ämnet vattenbruk ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper för yrkesarbete med odling av vattenlevande organismer. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla förmåga att arbeta inom vattenbruk utifrån biologiska kunskaper. Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förmåga att planera och sköta en odling samt kunskaper om hur val av arbetsmetoder påverkar resultatet. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla förmåga att tillvarata och vidareförädla de odlade produkterna. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur vattenbruket påverkar den omgivande miljön och om ett hållbart vattenbruk.

Praktiskt arbete, fältstudier och ett undersökande arbetssätt ska ingå i undervisningen. Eleverna ska ges möjlighet att följa utvecklingen i en odling och därigenom utveckla förståelse av sammanhangen inom vattenbruk. Genom praktiska övningar ska eleverna ges möjlighet att utveckla förmåga att lösa problem och arbeta med teknisk utrustning inom vattenbruk på ett ergonomiskt och säkert sätt.

Ämnet erbjuds på Sävenfors Vattenbruksskola i Hällefors.

Restaurang- och livsmedelsprogrammet

Programmet utbildar mot yrken inom restaurangbranschen, delikatesshandeln, catering och branscher som arbetar hantverksmässigt med mat, bröd och dryck nära kunder och gäster. Efter utbildningen ska det vara möjligt att direkt påbörja en yrkesbana eller fortsätta studera inom yrkeshögskolan.

På programmet lär sig eleven traditionell och modern hantverksmässig bakning, matlagning eller servering. Man lär sig också om måltiden som helhet, försäljning, service, hygien, näringslära, specialkost och alko-holservering.

Eleven tränas i yrket under verkliga förhållanden tillsammans med andra och lär sig att samarbeta och möta kunder och gäster. Teori och praktik knyts ihop och eleven får planera, genomföra och kvalitetssäkra arbetet.

Restaurang- och livsmedelsprogrammet erbjuder tre inriktningar:

Bageri och konditori

Färskvaror, delikatesser och catering

Kök och servering

Programmet erbjuds på Virginska skolan i Örebro, Alléskolan i Hallsberg, Möckelngymnasiet i Karlskoga, Pihlskolan i Hällefors, John Norlandergymnasiet i Kumla och Lindeskolans i Lindesberg.

11.2 Universitetsutbildning

Örebro universitet

Kulinarisk kock och måltidskreatör handlar om mat och måltid, hantverk och estetik. Studierna leder till arbete som kock, köksmästare, restaurangchef eller produktutvecklare inom livsmedelsindustrin.

Programmet sommelier och måltidskreatör är inriktat på dryck, måltid och service. Efter studierna kan man arbeta som sommelier, restaurangchef, krögare eller vin- och dryckesimportör.

Måltidsekologprogrammet är inriktat mot måltider, klimat, miljö och hälsa. Efter studierna kan man arbeta inom branscher som har anknytning till livsmedel eller måltid, som inköpare, kock, informationsansvarig, konsult eller miljöchef.

Linköpings universitet

Utbildningen till civilingenjör i industriell ekonomi omfattar ekonomi, teknik, matematik och management och från strategi till produktion. Det var näringslivet som för fyrtio år sedan tog initiativ till utbildningen i industriell ekonomi. Man behövde tekniskt och matematiskt skickliga civilingenjörer som även bemästrade entreprenörskap och företagsekonomi, logistik och produktutveckling.

Mälardalens Högskola

Även här finns utbildning i industriell ekonomi inriktad på energisektorn. I övrigt finns inte något utbildningsprogram med fokus på produktion av livsmedel.

12. Analys

12.1 Produktion av livsmedelsråvaror

Örebro har generellt sett inte lika goda naturliga förutsättningar som Östergötland, vilket bla innebär att olika gröders avkastning är högre i Östergötland än i Örebro. Detta i sin tur betyder att Örebros lönsamhet är mer sårbar för prissänkningar än Östergötland. Det handlar emellertid inte bara om naturliga förutsättningar. Skillnader mellan länder och regioner förklaras ofta i större utsträckning av kultur och tradition än andra faktorer samt inte minst närvaron av kluster med framgångsrika pådrivare och eldsjälar. Silicon Valley internationellt och Gnosjö nationellt är sådana exempel från andra branscher.

Det finns ett antal skillnader mellan Örebro och Östergötland som inte låter sig förklaras av olika naturliga förutsättningar. Dessa skillnader diskuteras i det följande mot bakgrund av statistiken och intervjuer med företrädare för branschen. Västmanland har inte tagits med i diskussionen på grund av att statistiken inte är så komplett.

Kultur

Det allmänna intrycket är att Östergötland är ett mycket mer dynamiskt kluster och mer aktivt jordbruk än Örebro. Högre nivå när det gäller ekonomiskt stöd i form av miljöersättningar och företagsstöd kan vara en indikation på att det är en mer utvecklande kultur i Östergötland än i Örebro.

Jordbruket i Örebro befinner sig i en nedåtgående spiral, som är svår att stoppa anser företrädare för när-ingen. Omställningspolitiken på 90-talet satte igång denna tillbakagång, vilken senare mentalt förstärktes av bla nedläggningen av Arlas mejeri och Lantmännens utsädesrenseri. Man anser också att jordbruket varit dåligt på att producera ändamålsenligt för konsumenterna. Uppfattningen är att känslan för marknaden måste bli bättre.

Förändringar i konsumtionsmönstret är en form av ömsesidig process mellan handeln och konsumenterna. Dessa förändringar får alltid snabbt genomslag i livsmedelsindustrin, men förändringsvägen mattas av i nästa led. Den disharmoni som uppstår leder självklart till sämre lönsamhet, utslagning av produktion och ökad import. Exempel är att vi äter mindre potatis och mer potatisprodukter, vi dricker mindre mjölk och äter mer mjölkprodukter, vi äter mer nött- gris- och färgött samt mer fågel och vi äter mer grönsaker och rotfrukter. Dessa förändringar har man inte lyckats ta till sig i Örebro.

Struktur

För jordbruket nationellt kan konstateras att jordbrukshushållen har små möjligheter att leva på inkomster enbart från jordbruket och kåren av jordbrukare åldras snabbt. Var fjärde jordbrukare är över 65 år. För bara tio år sedan var en av sex jordbrukare pensionär i juridisk mening. Startstödet har inte haft någon effekt.

Den unga generation som växer upp på lantgårdar har många utbildningsmöjligheter och är osentimental. Man väljer inte jordbruket för att far och farfar drev gården. Man måste kunna tjäna pengar och ha fritid med familjen.

Örebro har inte genomgått samma strukturförändring som de andra två länen. Median och

medeljordbruket är betydligt mindre i Örebro än i Östergötland och Västmanland. Skillnaderna mellan Örebro och Östergötland är 10 respektive 25 ha.

Trots att fler än 80% av antalet livsmedelsföretag i Örebro är små företag och mikroföretag så är antalet jordbruksföretag i länet 22 gånger fler. Om det hade funnits lika många jordbruksföretag som livsmedelsföretag i Örebro, så hade medelarealen per jordbruksföretag varit drygt 1.000 hektar.

Strukturförändringen bromsas av gårdsstödet och att det inte finns alternativ inkomstkälla. Gårdsstöd utbetas även om det inte bedrivs verksamhet. Avsaknad av lämplig utbildning för den lokala arbetsmarknaden och brist på arbetstillfällen i närområdet samt att jordbrukaren anser sig vara för gammal är några exempel som innebär att alternativ saknas. Det senare torde vara vanligt mot bakgrund av åldersstrukturen.

Konsekvensen av gårdsstödet och den nedåtgående spiralens anda är bl.a. att alltför mycket jordbruksmark ligger i träda, mark som passar utmärkt för vall och därmed mjölk- och köttproduktion.

Ett strukturproblem, som framförs, är att jordbruket sätter likhetstecken mellan företag och gård. Om dessa skiljs åt kan en entreprenör driva verksamheten i ett eget företag medan ägaren av själva gården förvaltar mark och byggnader.

Ett speciellt exempel på strukturomvandling i Örebro är den spannmålsodlare som successivt köpt upp jordbruksföretag och nu förfogar över 2.400 hektar.

Spannmål

I Östergötland har produktionen av höstvetete fördubblats de senaste drygt fyrtio åren från en redan då stor produktion jämfört med Örebro och Västmanland. I dessa län har produktionen också ökat från låga nivåer.

Idag är produktionen sex gånger större i Östergötland än i Örebro. En uppfattning är att höstvetete skulle kunna vara en betydligt större gröda än vad den är. Det handlar om drivkraft och tid att bearbeta och så direkt efter skörden.

Potatis

Potatis är en liten gröda som har minskat i Örebro och ökat i Östergötland.

Båda länen hade en uppåtgående trend fram till början av 90-talet. Därefter inträffade en svacka i skörd och avkastning. Omkring år 2000 påbörjades en stadigvarande ökning av skördarna i Östergötland medan de fortsatte att minska i Örebro efter en mindre ökning. Efter nedgången i avkastning i båda länen vändes utvecklingen till en betydande ökning, som övergått i en minskning de senaste åren i Örebro.

När det gäller sorterna så skiljer sig dessa inte åt i någon större utsträckning mellan länen. King Edvard och Asterix utgör ett betydande inslag i båda länen.

Ökningen av avkastningen fram till i början av 90-talet är en funktion av bl.a. nya sorter och förbättrad odlings-teknik.

Minskningen av avkastningen i Örebro de senaste åren har sin förklaring i att 2010 - 2012 var regniga år i kombination med att de platta potatismarkerna på slättbygderna i Örebro är känsliga för regn och inte riktigt återhämtade sig mellan åren. Minskar avkastningen så minskar skördarna vid

oförändrad areal och förmodligen minskar också arealen till följd av lägre lönsamhet.

Östergötland har en högre avkastning än Örebro, vilket bland annat betyder att potatisodling i Östergötland är mer robust mot den försämring av lönsamheten som ägt rum. Denna har flera orsaker.

Konsumtionen av potatis har minskat med 15 kg per person medan frysta och kyllda potatisprodukter såsom gratänger, pommes frites och klyftpotatis har ökat med 5 kg per person sedan 1990. Dessa produkter importerar till stor del.

Livsmedelshandeln har lagt om sitt koncept till att odlarna ska leverera potatis i stora lådor som placeras direkt i butik. Denna leveransform i kombination med allmän prispress i konkurrens med import har medfört lägre priser.

Östergötland har fler och större uppköpare än Örebro och odlarna är större enheter. Det förra medför högre transportkostnader och det senare högre produktionskostnader i Örebro, vilket minskar de ekonomiska marginalerna.

Storköken inom landsting och kommuner samt restauranger ska ha leverans av skalad eller tvättad samt även förkokt potatis. I Östergötland finns en anläggning som driver sådan verksamhet, i Örebro inte någon. Det finns överhuvudtaget få anläggningar i Sverige, men desto fler i bland annat Holland, vilket ökar importtrycket. Att bygga en bearbetningsindustri är en stor investering för en eller en grupp av odlare. Leveranserna måste vara i storleksordningen 5.000 ton per år.

De nedläggningar av potatisodlingar som ägt rum i Örebro handlar främst om små odlare utanför slättbygderna. Det är en kombination av för dålig lönsamhet, bristande anpassning, att odlarna blivit för gamla och att ingen är beredd att ta över. Där man fortsätter att driva jordbruk övergår man till spannmål.

För att uppnå lönsamhet i det nuvarande sättet att bedriva verksamheten behöver medelpriset under en tio-årsperiod upp med 50 öre per kg.

En annan möjlig väg till bättre lönsamhet är samverkan mellan flera odlare. Detta har emellertid visat sig svårt att genomföra. Jordbrukare har en mycket lång tradition av att rå sig själva.

Mjök

Mjökproduktionen har minskat mycket i Örebro under de senaste tio åren. I Östergötland har också skett en minskning, men i mycket mindre utsträckning än i Örebro. Relativt i förhållande till länens arealer av jordbruksmark är Örebro en mycket mindre mjökproducent än Östergötland.

Under 70- och 80-talen hade Örebro tillsammans med Halland högst mjökproduktion per ko. Viktiga förklaringsfaktorer var att länen hade duktiga och pådrivande rådgivare och inseminörer. När dessa eldsjälarna gick i pension gick luften ur bönderna. Mjökproduktionen drev på den nedåtgående processen. Man gick över till spannmål, som dessutom innebar mindre arbete och god lönsamhet. På 70-talet levde man gott på spannmål och därför tog man inte tag i framtidsfrågorna. Idag odlas spannmål på 43% av jordbruksmarken i Örebro medan andelen i Östergötland är 36%

Örebro har inte sämre förutsättningar för mjökproduktion än Östergötland. Att det inte finns något mejeri i Örebro men ett i Linköping anses inte ha någon större betydelse. Det förhållandet att mjökgårdarna i Örebro i större utsträckning bygger på betesmark är heller inte något som skapar skillnader.

Uppenbara skillnader mellan länen är att i Östergötland har bönderna en starkare tradition och intresse för att driva mjölkproduktion och stötta varandra samt anses ha ett bättre kunnande i företagande. I Östergötland har man flera rådgivningsföretag som i konkurrens med varandra har drivit på utvecklingen. I Örebro finns inte dessa resurser i samma utsträckning. Resultatet har blivit att det har byggts fler nya anläggningar i Östergötland än i Örebro. Detta är ett exempel på betydelsen av kluster.

Hösten 2011 startade LRF Mjölkgreppet i Örebro. Citatet nedan är från LRF's hemsida.

"Mjölkgreppet går ut på att vi ska vända den negativa trenden vi har för mjölkproduktionen i Örebro län. Vi har tappat ungefär dubbelt så mycket i produktionen som i övriga Sverige de sista tio åren och skälet till det är nog bland annat att det går så dåligt att många slutar och så drar de med sig andra. Det är den spiralen vi måste försöka att vända på. För att göra det kommer vi att jobba med företagarcoache, erfagrunder, mentor-program och studiebesök. Vi ska hjälpa mjölkbönderna på alla sätt vi kan med stöd och råd. Det sträcker sig två år framåt".

Det var mjölkbönderna själva som tog initiativ till projektet. Man etablerade en bred referensgrupp med representanter från bland annat banker, foderföretag och rådgivare. Att få till nya anläggningar var ett viktigt syfte med projektet. I början var det stort intresse och många kom till aktiviteterna, som var uppskattade. Förra året minskade intresset. Få aktiviteter behövde dock ställas in, men det var alltid samma jordbrukare som kom medan andra aldrig deltog. Ett sådant här projekts möjligheter att bli framgångsrikt styrs naturligtvis helt av lönsamheten i den verksamhet som det riktar sig till. När lönsamheten minskade 2012 var det få som orkade fortsätta.

Kött och ägg

Örebro har inte samma relativa uppfödning av nötdjur som Östergötland, vilket har samma mönster som mjölkproduktionen. Däremot är Örebro relativt större när det gäller får och verksamheten anses ha en positiv spiral. I Örebro har de minsta fårbesättningarna ökat under de senaste tio åren. En förklaring till att de små besättningarna ökar är att man bor kvar på fädernegården, arbetar på annat håll och har lite får för att hålla markerna öppna.

Uppfödningen av svin och fågel samt produktion av ägg har inte på långa vägar samma storlek på verksamheterna som Östergötland.

Även om svinproduktionen förutsätter tillgång till areal för att sprida gödseln så är det inte ett linjärt samband mellan produktionspotential och areal. Uppfattningen är att tradition är en viktig orsak till skillnaderna mellan Örebro och Östergötland. I Östergötland satsade man tidigt och har sedan under lång tid utvecklat den tradition som Örebro saknar.

Örebro har inte något slakteri, men detta är inte avgörande för transportkostnaderna är inte så höga och då har avståndet till slakteriet inte så stor betydelse och tydligen inte heller för grisarna. Örebro saknar för övrigt även foderfabrik och inte heller detta är ett påtagligt hinder. Det viktigaste är att det finns flera konkurrerande och effektiva slakterier, som har råd att betala för grisarna. I detta sammanhang är uppfattningen att danska företag är betydligt effektivare och detta gäller i hela produktionskedjan. Det som däremot skulle få stora ekonomiska konsekvenser är att belasta transporter med ytterligare skatter.

Örebro län har goda förutsättningar för expansion av svinproduktionen. Man har stor produktion av foderspannmål, de arealer som krävs för att sprida gödseln och jordbruket påverkar inte i någon

väsentlig omfattning näringsläckaget i vart fall inte när det gäller Östersjön. Grisdödseln har ett högt näringsvärde, väl så bra som kogödsel, men möts med viss skepsis av spannmålsodlarna.

En idé har väckts om att starta slakteri hos stora uppfödare, som producerar minst 4.000 slaktsvin per år. Tanken är att leverera halva kroppar till styckningsföretag, restauranger och storkök. Inställningen till för-slaget är avvaktande.

När det gäller ägg är uppfattningen även här att Örebro saknar tradition. Det finns emellertid en stor producent med 120.000 värphöns. Packerierna lär ställa krav på att man har en viss storlek för att få leverera. Det handlar om minst 10.000 höns.

Grönsaker, rotfrukter och bär

Den ej arealberoende växthusodlingen av tomat och gurka har ökat mycket i Örebro och minskat mycket i Östergötland, som likväl har mycket större mängder och fler företag.

Morot är en paradgren i Örebro, men det gäller också Östergötland som också är framstående på kålrot och matlök där Örebro inte har någon produktion att tala om.

Örebro är en liten producent av jordgubbar, en bråkdel av Östergötlands skörd.

Odlingen av morötter har minskat och det återstår endast några få större odlare. En orsak anses vara att mulljorden har utarmats. En annan förklaring är att man inte utvecklat verksamheterna. Ett exempel på utveckling är Mariannes Farm i Skåne. Man lägger halm på de mogna morötterna, avlägsnar halmen successivt under vintern och skördar färska morötter, vilket uppskattas av handeln. Företaget har också vidareförädling av sina morötter och drivs professionellt med stöd av en extern styrelse.

I det tidigare stora jordgubbsdistriktet Finnerödja odlas idag mycket lite jordgubbar. Finnerödja är numera ett bolag med säte i Blekinge. Varumärket finns kvar, men bären odlas över hela landet och utomlands.

Nödvändiga åtgärder inom produktionen av livsmedelsråvaror handlar om strukturförändringar och förnying-ring samt att få spiralen att vända uppåt och i detta ingår att skapa energivande kluster i samarbete med de tongivande och framgångsrika jordbruksföretagen i regionen. Dessa ska utgöra motorer tillsammans med livsmedelsföretagen. Det fordras omfattande och koncentrerade åtgärder för att nå resultat.

12.2 Produktion av livsmedel

Under de senaste decennierna har makten i livsmedelskedjan successivt förskjutits från livsmedelstillverkarna till de stora livsmedelskedjorna. Detta är en internationell utveckling och den gäller även stora producent-er som Unilever och Proctor & Gamble i deras samarbete med Walmart, Carrefour och Tesco och det är då lätt att inse att små lokala tillverkare också verkar under samma betingelser. Kedjorna har också satsat allt-mer på EMV, Egna Märkes Varor, som produceras av de stora tillverkarna och som säljs i konkurrens med dessa företags märkesvaror.

Örebro har i jämförelse med Östergötland och Västmanland en viss komparativ styrka inom produktområde-na ost, konfektyr och drycker och en motsvarande svaghet när det gäller mjöl och andra mjölkprodukter än ost. Örebro och Östergötland är på sjätte respektive fjärde plats

beträffande sysselsättning, långt efter Stock- Stockholm, Skåne och Västra Götaland. Västmanland är långt ner på listan.

Närvaron i Örebro län av de stora koncernerna Orkla, Lantmännen, Atria, HKScan och Spendrups samt även Nordic Lunch Drift och Kopparbergs Bryggeri är naturligtvis en styrkefaktor som bör utnyttjas i den fortsatta strategiska utvecklingen. Dessa koncerner är viktiga i synnerhet för de mindre kommuner där de är lokaliserade. Dessa kommunerna behöver kontinuerligt föra dialog med de lokala ledningarna och bli införstådda med deras värld och de förutsättningar som krävs i den kommun de verkar i. Stora koncerner är osentimentala. Den dag man beslutar att lägga ner är möjligheterna att ändra beslutet mycket små för att inte säga obefintliga.

Problemet i Örebro, vilket man generellt delar med andra län, är att över 80% av företagen är små företag och mikroföretag med svag lönsamhet och finansiering, otillräcklig i nuläget och definitivt för liten för en expansion som de flesta inte har som ambition och nog heller inte har förmåga till utan hjälp.

Totalt finns det enligt statistiken 109 mikroföretag och små företag, vars omsättning är mindre än 20 miljoner kronor. Mellan åren 2007 och 2013 har 95 företag i Örebro län erhållit projektstöd enligt statistiken för mikro-företag. Denna omfattar 121 projekt, men ett antal företag har fått mer än ett stöd. Dessutom har länsstyrelsen och regionförbundet erhållit projektstöd.

De små företagens och mikroföretagens marknadsföring via internet har ofta betydande brister när det gäller design och funktionalitet samt att man inte uppdaterar informationen löpande. Detta gäller för övrigt även många stora företag och myndigheter.

De stora företagen minskade sin sysselsättning med omkring 120.000 arbetstillfällen mellan 1990 och 2009.

Små och medelstora företag skapade omkring 300.000 nya arbetstillfällen under samma period. Dessa företag inom livsmedelsbranschen är också betydelsefulla för jordbrukets och trädgårdsnäringens utveckling.

Viktiga åtgärder inom produktionen av livsmedel är att stödja mikroföretagen att överleva samt att stödja små och medelstora att bli livskraftiga, att de klarar generationsväxlingar samt att ett antal växer i samarbete med andra företag och råvaruproducenterna. För att uppnå resultat krävs omfattande och fokuserade åtgärder.

I Örebroregionen finns flera mindre företag som är spetsföretag även i ett nationellt perspektiv. Det är i redovisningen av livsmedelsindustrin intressant att lyfta fram ett antal av dessa företag och inte enbart beskriva industrin i statistiska termer.

Gemensamma nämnare för de etablerade företagen nedan är att verksamheterna i ägarnas egna val har ungefär samma omsättningsnivå från år till år och att det är svårt att skapa betydande ekonomiska överskott i små livsmedelsföretag, men att det finns andra drivkrafter.

Exempel 1

Företaget startades 1987 och är därmed ganska unikt bland de små livsmedelsföretagen när det gäller antalet verksamhetsår. Bolaget ägs och drivs sedan starten av man och hustru. Det tillkom genom tillfälligheter och det var efter examen inte parets mål i livet att starta och utveckla detta företag.

Produktionen och bostaden ligger intill varandra. Butik och servering kompletterar verksamheten under turist-säsongen. Produkten säljs i övrigt hos ett trettiotal återförsäljare. Kunderna i butiken är många trots att lokali-seringen är lite avlägsen, eller är det kanske så att detta utgör en attraktion.

Ägarna är akademiskt utbildade med anknytning till verksamhetsområdet och har genom åren utvecklat en hög kompetens inom sin produkt med utgångspunkt från en god grundutbildning. Verksamheten bygger på djurhållning och man har successivt avlat fram alltmer produktiva djur och förädlat produkten, som håller mycket hög kvalitet. Produkten är idag ett starkt varumärke.

Om man utgår från traditionell pensionsålder så är ägarna idag strax över respektive något under denna ålder och man har naturligtvis börjat fundera på nästa steg i livet samt hur företaget ska kunna växla ägare och man själva ska kunna skörda frukterna av sitt arbete. Varumärket och produkten representerar ett stort värde. Som det inte sällan är när det gäller små företag så har pensionen inte varit det som dominerat tank-arna under de gångna åren. Det finns alltid tillräckligt ändå att fundera över när man driver företag och fram-tiden känns länge långt borta.

Familjens yngre generation har egna tankar om sin framtid och företaget är kanske inte den framtid föräldrar-na vill föreslå mot bakgrund av allt slit det innebär att vara småföretagare och torde dessutom ha begränsa-de möjligheter att generera kapital till ägarna. Det är i dag heller inte lätt att finna en ung entreprenör som har eller är beredd att låna det kapital som krävs.

Ägarna är inte övertygade om att expansion är bra för den produkt man arbetar med. För det första är det ofta mycket svårare att marknadsföra och sälja en produkt än att utveckla och producera den. Hur ofta un- derskattar man inte kostnaderna för att lansera en produkt. För det andra riskerar man att erodera en pro-dukts kvalitet och pris och därmed varumärke när man ökar volymerna och kanske även flyttar tillverkningen. Det finns flera exempel på detta.

Företaget ligger i genuin skogsbygd med sina rötter i ett månghundraårigt bergsbruk som satt sin prägel på kulturen. Bondelivet hade sin bas i skogsbruket, odlingarna var små. Den matkultur som en gång fanns var bönderna inte stolta över så den dog ut. Att skapa matkultur i denna bygd idag är att skapa nytt.

Ägarna vill att det etableras nya verksamheter i omgivningen baserat på de resurser och de råvaror de redan har, men var finns entreprenörerna som tar sig an dessa utmaningar. Nya verksamheter bygger också på samarbete och generositet och här finns det heller inte någon tradition.

Ägarna är kritiska till många av de landsbygdsprojekt man kommit i kontakt med. Samhället sprätter ut peng-ar men det ger för lite resultat.

I sin verksamhet noterar ägarna en ökad medvetenhet om betydelsen av matens ursprung och innehåll, en utveckling Sverige måste bygga vidare på. I den offentliga upphandlingen ska kraven på importerade livs-medel handla om vad som är tillåtet i Sverige. De stora livsmedelsföretagen skulle kunna vara med och starta nischföretag med unika produkter med egna varumärken. Exempel finns i Danmark

Företaget lever under ett ständigt varghot. Det är mentalt påfrestande. En attack skulle få svåra konsekvens-er för företaget. Statens ersättning är nålpengar i förhållande till de värden det handlar om. Dessutom så driver man inte företag med risk att få det förstört även om man får viss ersättning. Bidrag till stängsel är för-knippat med för stora krav, anser ägarna Bönderna ska stänga in sin djur för att skydda dem mot statens djur. Det borde vara tvärtom.

Exempel 2

Ett intresse väcktes hos en ung teknisk fysiker och det skapade frågor hos honom varför det inte fanns sådana-na produkter att köpa på marknaden. År 2007 startades företaget och tre år senare kläcktes så idén till en mobil tillverkningsprocess för att matcha det regelverk som bestäms av försäljningskanalen. Denna process genererade en rejäl expansion.

Företaget har under de första åren haft ett negativt kassaflöde. Målet 2013 är att nå ett nollresultat och där-efter ett tydligt positivt kassaflöde. Investeringen har finansierats av entreprenörens familj, som också svarar för rörelsekapitalet.

Innan verksamheten blir lönsam är det inte ägarens mål att expandera. Framtida utökning kommer i första steget att ske genom fler produkter och inte utökade tillverkningsresurser. Ett franchisekoncept har funnits i tankarna. Bedömningen är att detta inte är intressant för med tre mobila utrustningar kan man täcka upp marknaden och om denna kapacitet blir för liten, ja då finns det ett marknadsutrymme för fasta anläggningar.

Exempel 3

Enligt gamla dokument så startade tillverkningen redan 1923. År 2002 genomfördes ett ägarskifte. Bolaget var till salu via en företagsmäklare och den nye ägaren hade en tid letat efter företag att ta över. Köpet finansierades av den nye ägaren och en vän till honom samt med lån i bank. Efter övertagandet tillsattes en professionell styrelse. Produkten och tillverkningen är förhållandevis enkel att lära sig varför ägarskiftet i det av-seendet inte innebar några problem även om den ägaren saknade erfarenhet av den aktuella branschen. Han är dock en erfaren företagsledare.

Verksamheten handlar om en turistorienterad säsongprodukt under sommarhalvåret och produktidén innebär att produktion och försäljning till konsument sker samma dag på samma plats. Dessa begränsningar var ägaren och styrelsen naturligtvis medvetna om och inte något som man tänkte låta sig begränsas av utan man såg en potential att expandera, vilket var ett viktigt kriterium för de sanna entreprenörer som tog över. Först ville man dock öka den befintliga verksamheten kraftigt och så skedde mycket tack vare goda kunskaper i marknadsföring. Story telling, visningar av tillverkningen och ägarens ständiga dialog med kunderna gav resultat. Man använde sig också av konstutställningar, vilket genererade artiklar i lokalpressen.

Efterhand inleddes funderingar på hur man gör en större business. Man utvärderade olika orter med avseende på turism och valde en plats med fyra gånger större turism än den befintliga men på långt avstånd från denna. Tanken var att starta en franchisekedja.

En första franchisetagare är nästan alltid omöjligt att rekrytera eftersom det inte finns någon annan att visa upp och så blev det även i det här fallet. Istället anställde man en platsansvarig och startade 2004. Med erfarenheterna av två års verksamhet effektiviserade man tillverkningen. Hela investeringen gjordes med företagets kassaflöde.

Det långa avståndet till den nya verksamheten medförde att ägaren inte kunde vara på den nya orten som var önskvärt. Detta i kombination med att rekryteringen inte visade sig helt lyckad var förmodligen huvud-skälen till att verksamheten blev två tunga förlustår innan den stängdes 2005. Detta höll på att knäcka hela företaget.

Parallellt med idén om expansion till nya platser breddade man verksamheten med tillverkning och

försäljning av nya produkter med nära anknytning till den befintliga och som förstärkte denna. Dessa nya produkter hade också en historisk relation till den aktuella orten. Produkterna tillverkades på lego av stora företag. För-packningar designades och producerades av nationella och internationella företag. Försäljning etablerades i livsmedelshandeln.

Ägarens filosofi var inte bara en levande dialog med kunderna utan också med banken, vilket underlättade det lån som behövdes när man byggde ny tillverkning, vilken kraftigt ökade effektiviteten. I samband med detta projekt och den tidigare expansionen till annan ort fick man erfara hur olika kommuners miljö- och häl-soförvaltningar arbetar. I det ena fallet besvärliga och i det andra fallet hjälpsamma.

En olycka satte stopp för ägarens förmåga att driva sitt företag. Till att börja med anställdes en driftsansvarig i hopp om att det skulle bli möjligt att återuppta verksamheten. När detta inte gick såldes företaget 2008.

Exempel 4

I två år funderade hon på sin idé innan hon gick från tanke till handling. Hösten 2004 registrerades företaget och vintern 2005 startade verksamheten. Det som varit hennes stora intresse alltsedan hon var barn var nu en ny karriär. I skolan läste hon konst och grafisk design blev hennes val i yrkeslivet. Mannen i familjen är styrelseordförande och driver sitt eget företag inom kommunikation, vilket är till stor nytta. Båda är lite över femtio år.

I anslutning till produktionen har man butik och café. Produkterna säljs också i ett 30-tal butiker framförallt i södra och mellersta Sverige samt i den egna nätbutiken. Utöver ägaren har företaget två anställda. .

Företaget kompletterar sin verksamhet med visning av tillverkningen och provningar. Man har även helgakti-viteter i samarbete med ett hotell på orten. Dessa verksamheter kräver mycket tid. Samtidigt är de mycket viktiga, de skapar personliga kontakter och lojalitet. Samarbetet med hotellet är populärt hos hotellgästerna.

År 2010 beslutade man att flytta hela verksamheten till nya lokaler i ett eget hus. I december 2012 genom-fördes flytten och man kunde öppna redan efter en vecka. Inte ovanligt blev investeringen dyrare än man tänkt sig. Investeringen finansierades med lån hos bank och Almi samt investeringsbidrag och har medfört en viss press på likviditet och soliditet.

Marginalerna hos återförsäljarna är pressade och samtidigt vill tiden inte riktigt räcka till för att kunna ägna återförsäljarna all den tid som är önskvärt. Produkterna passar mycket väl för försäljning på nätet och man kommer därför att satsa på denna kanal inte minst mot bakgrund av en internationell marknad. Ägaren är dock inte nöjd med den nuvarande nätbutiken och den bidrar idag lite till ekonomin

Man har av och till funderat på att ta in en partner. För närvarande är det dock inte aktuellt och expansion är heller inte på dagordningen, även om produkterna har potential att växa.

Exempel 5

Företaget har sina rötter åttio år tillbaka i tiden. Verksamheten växte och man flyttade till större lokaler. År 2008 såldes företaget till en större koncern. Ättlingar till företagets grundare plus två entreprenörer från Grythyttan känner varandra sedan tidigare. Så en dag när de träffades föddes idén att återuppta verksamheten i de ursprungliga lokalerna.

De tog kontakt med en lite äldre bekant som har stor erfarenhet från olika affärsområden. Kvintetten, som tillsammans har en bred kompetens och god branschfarenhet registrerade ett nytt bolag med de fem som A-aktieägare och fick riskkapitalister att nappa på idén. Dessa gick in i bolaget som B-aktieägare med 2,5 miljoner i aktiekapital och man skapade en professionell styrelse. Företaget fick också banklån och investeringsstöd från Almi samt ett mindre projektstöd för kvinnliga innovationer, sammanlagt nästan 3 miljoner kr

Efter alla förberedelser så lanserade man sin produkt under andra halvåret 2012. Första året blev omsättningen av naturliga skäl inte så stor och resultatet inte oväntat negativt. År 2013 har omsättningen ökat rejält.

Företagsledningen är duktig på marknadsföring. Redan 2012 fick man möjlighet att på plats delta i en internationell marknadsföring riktad till några specifika länder. Detta blev en succé som har genererat en god marknad i den regionen samt även näthandel och ytterligare aktieägare.

Nyligen har företaget investerat i renovering av befintlig utrustning samt anskaffning av ny annan utrustning och man har flera andra intressanta produkter på gång. Man är också öppna för legotillverkning.

Ambitionen är att växa och bli ett starkt varumärke inom sin bransch. Även om man har riskkapitalister som delägare så finns det inte något krav på en exitstrategi.

Exempel 6

Redan 1989 köpte familjen en mindre lantgård. Säljaren hade lagt ner sin småskaliga mjölkproduktion och tänkte flytta till en annan del av landet. Hustrun arbetade på kontor i Örebro och mannen, med lantbruksut-bildning vid Kvinnersta i bagaget, var mobilkransmaskinist. Under de kommande åren pensionerade sig fler och fler jordbrukare och deras mjölkproduktion avvecklades. Posten hotade med indragna turer, och man bevittnade hur det levande i byn mer och mer försvann.

Under en mammaledighet fanns det tid att fundera på framtiden. Är det pendla till Örebro och arbeta på en dataavdelning jag vill göra? Ska vi bara se på hur byn försvinner? Gården var för liten för att starta jordbruk igen, men växthus som kräver liten yta var en möjlighet.

Redan från början tänkte man i termer av vidareförädling och valde därför, efter diskussion om flera alternativ, en grönsak vars andra sortering är utmärkt att vidareförädla.

Familjen investerade två miljoner kr i ett nytt växthus och finansierade bygget med banklån, vilket inte var särskilt svårt att ordna. Man byggde så stort som krävdes för att en person skulle kunna vara sysselsatt på heltid, vilket var 2.300 kvadratmeter enligt normen 1 timme per kvadratmeter.

År 1996 startade man odlingen, hustrun på deltid och mannen på heltid. Man hade inte någon särskild utbildning för den aktuella odlingen, utom en trädgårdskurs på Kvinnerstaskolan, utan gick fram genom ”trial and error” och det man läste sig till samt kurser och diskussioner med andra odlare och rådgivare.

Konceptet var att leverera direkt till butiker i närområdet. I början var butikerna skeptiska till direktleverans mot bakgrund av tidigare negativa erfarenheter av odlare som gått i konkurs. Man vände dock och blev positiva efter en period då butikernas partihandel var involverad.

Vidareförädlingen blev en framgång och man startade en butik i anslutning till produktionen. År 2003 byggde man en ny produktionsanläggning. Idag har företaget fem produktlinjer och inom vissa av dessa finns ett betydande antal varianter. Produkterna säljs i ett 70-tal butiker runt om i mellersta och södra Sverige och man sköter själv merparten av leveranserna.

Efterhand som vidareförädlingen växte blev det allt svårare att kombinera denna med odlingen och man sålde denna 2006 till erfarna odlare i tredje generationen, som efter övertagandet har fördubblat växthusytan. De nya ägarna är fortsatt huvudleverantörer av råvara, som levereras till fast pris. Företaget har också en kompletterande leverantör.

Företagets marknadsföring handlar i huvudsak om direktkontakt med marknaden och återförsäljarna. Denna form av marknadsföring och försäljningsarbete samt leverans i egen regi är tidskrävande och svårt att kombi-nera med egen butik när man är två anställda, varför butiken flyttades till odlarfamiljen.

När det gäller försäljning har man testat att leverera via grossist. Detta gav dock inte någon ökning av volym-erna varför man upphörde med denna kanal. Ägarna har heller inte några tankar på att sälja via nätet, man tycker inte att produkterna passar.

Företaget har växt till den storlek som möjliggörs av ägarnas kapacitet i tid. Produkterna har definitivt möjlighet att växa, men ägarna, som är omkring femtio år, är nöjda med att arbeta själva utan anställd personal och samtidigt bo på samma ställe. Man har därför inte några planer på att expandera och att sälja finns inte i tankarna. Den form av utvidgning man så smått börjat med är att använda sig av nya råvaror.

Exemplen kan sammanfattas i nedanstående reflexioner.

- Tillfälligheter, värderingar och intressen vid sidan om utbildning och yrke sätter igång processer som leder till nya företag och man behöver inte alltid ha branschkunskap för att starta
- Offentligt kapital är inte en absolut nödvändighet, men stärker förtroendet hos banker
- Drivkraft samt god kompetens inom företagsledning, marknadsföring och försäljning är grundläggande förutsättningar för att överleva och lyckas
- Professionell styrelse är ett viktigt stöd och skapar trovärdighet
- Samarbete med andra företag driver utvecklingen av det egna företaget .
- Individuella ägare och företagsledare måste planera för sin personliga framtid.

12.3 Matnätverk

vicTualia har en mera jordnära affärsidé än Måltidsriket, vars ändamål är mer visionärt till sin karaktär. Båda föreningarnas utmaning är finansieringen när de stora projekten avslutas vid årsskiftet. Nuvarande service-avgifter är inte tillräckliga för att ha personella resurser.

Fyra företag är medlemmar i båda föreningarna.

Även om de två föreningarna är mycket olika kan det inte vara effektiv användning av offentliga ekonomiska resurser med två regionala matnätverk i Örebro län. Varken Måltidsriket eller vicTualia har idag den finansiella styrka och de personella resurser som krävs för att de ska kunna spela en

aktiv roll i utvecklingen av livsmedelssektorerna i Örebro län med utgångspunkt från de behov som föreligger.

Östgötamat och Vreta Kluster är intressanta förebilder och likaså projektet Rätt och Slätt som med en bud-get på 9,7 miljoner kr är ett handfast strategiskt program.

12.4 Konsumtion av livsmedel

Svenska folket äter betydligt mer idag än för tjugo år sedan. Vi äter mer kött, ost, grädde, smör, konfektyr och chips. Samtidigt äter vi mer matolja, grönsaker, rotfrukter, frukt och bär. Vi äter mindre potatis, margarin och glass. Vi dricker mer läskedrycker, starköl och vin och vi dricker mindre mjölk och sprit. År 1990 åt vi 761 kg per år av de redovisade livsmedlen. År 2011 satte vi i oss 89 kg mer, en ökning med 12%. Det är inte så konstigt att svenska folket ökar i vikt.

Det torde inte vara det kommande handlingsprogrammets mission att söka påverka svenska folkets matvan-or, men det är grundläggande att konsumenterna utgör utgångspunkten för produktionsledens inriktningar.

12.5 Restauranger

Utbudet av restauranger på nivån White Guide är likartat i de tre länen. I menyerna betonar man gärna lokala och regionala produkter. Denna sektor har självklart potential för större regionala leveranser.

12.6 Offentliga måltider

Offentliga måltider inom landstinget och kommunerna är en betydande verksamhet som i liten utsträckning kommer små lokala leverantörer till del. Det skulle kunna vara annorlunda, men detta ställer krav på organi-sering av leveransnätverk samt utveckling av system och logistik.

12.7 Utbildning

Örebro har inte någon universitetsutbildning inom produktion av livsmedel och inte heller när det gäller pro-duktion av råvaror. Det senare torde vara förbehållet Lantbruksuniversitetet.

Den utbildning inom mat och måltider, som bedrivs på Örebro universitet finns också på Umeå universitet under namnet Gastronomiprogrammet.

Tillkomsten av akademisk utbildning och forskning inom mat- och måltider i Grythyttan var ett enastående initiativ och förmåga till genomförande, men lokaliseringen är inte väl vald och utgör idag ett hinder för till- växt av verksamheter omkring den befintliga och byggandet av nätverk.

13. Förslag

Utvecklingen av sektorerna produktion av råvaror och produktion av livsmedel kan inte ske i isolerade stup-rör utan måste göras inom ramen för politikens totala samhällsplanering och mål och därmed sektorernas roll enskilt och tillsammans med alla andra sektorer. Målen för åtgärder måste handla om samhällsekonomiska effekter och självförsörjningsgrad samt kunskaper om vad staden och landsbygden betyder för varandra.

Det sägs att 10 jordbrukare och skogsbrukare skapar 14 arbetstillfällen i livsmedelsindustrin och skogsindustrin samt ytterligare 20 i andra branscher, vilket betyder att 90.000 i naturbrukssektorn växer till 400.000, som är nästan en tiondel av sysselsättningen i landet

Under LRFs stämma 2013-05-28 antogs ett uttalande om den svenska livsmedelsproduktionens framtid och en uppmaning till regering och riksdag att utforma en livsmedelsstrategi.

"Under åren 2010–2012 har svensk livsmedelsproduktion totalt sett ökat i värde med 5,2 procent på gårds-nivå. Det handlar om 2.000 årsarbetstillfällen. Samtidigt har den svenska produktionen av mjölk, nötkött och griskött tappat konkurrenskraft på den gemensamma EU-marknaden. Den kommande konkurrenskraftutredningen om jordbruket och trädgårdsnäringen är ett steg på vägen. Men mot bakgrund av det läge som svensk livsmedelsproduktion befinner sig i uppmanar LRF regeringen och Sveriges riksdag att ta fram en nationell livsmedelsstrategi, som fokuserar på åtgärder som stärker konkurrenskraften på gårdsnivå. Vi ser med mycket stor oro på den svenska regeringens arbete med finansieringen av det svenska landsbygdsprogrammet inom ramen för EUs jordbrukspolitik, CAP, vars syfte är just att bidra till ett hållbart samhälle och en konkurrenskraftig livsmedelsproduktion. LRF uppmanar därför statsminister Fredrik Reinfeldt och finansminister Anders Borg att öka den svenska medfinansieringen till landsbygdsprogrammet med 500 miljoner kronor per år, jämfört med perioden 2007-2013."

Samtidigt som LRF efterlyser mer stöd kommer kritik från bla Livsmedelsföretagen. Vid ett seminarium vid årets Almedalsvecka framförde deras vd att jordbruket inte har strukturrationaliserat och effektiviserat på samma sätt som industrin och tillade att industrin inte behöver svenskt jordbruk.

I början av juli tillsatte regeringen utredningen Konkurrenskraft och utvecklingsmöjligheter för svensk jordbruks- och trädgårdsproduktion. Utredningen ska belysa konkurrenskraften i jordbruks- och trädgårdsproduktionen samt utforma förslag till strategi och åtgärder utanför skatteområdet för en livskraftig produktion inom de aktuella näringarna. När det gäller strategin ska särskild vikt läggas vid näringens produktivitet och företagande. I direktiven framhåller man den roll tillämplig forskning, utbildning och rådgivning spelar för produktiviteten. Vidare så lyfter man fram att kraven på företagsledning inom jordbruks- och trädgårdsnäringsna ökar mot bakgrund av bla mer kapitalintensiva verksamheter samt diversifiering, som ställer krav på kunskaper om marknader och marknadsföring samt träning i entreprenörskap. Andra viktiga strategiska områden i direktiven är jordbruksföretagens samarbete och generationsskiftet där aktiebolagsformen erbjuder utvecklingsmöjligheter. Man vill också förstärka samarbetet mellan produktionsleden i livsmedelskedjan.

ESO-rapporten presenterar ett antal förslag för det nya landsbygdsprogrammet. Budskapet är fokusering i stället för en vildvuxen projektflora och att förbättra förutsättningarna för alla företag på landsbygden.

Innovationer är en viktig drivkraft för produktivitetstillväxt och ESO vill därför satsa på

innovationssystem i form av nätverk av organisationer, företag och enskilda som utvecklar och introducerar nya produkter, pro-cesser och organisationsformer tillsammans med universitet och politiken.

Man vill också satsa på inkubatorer, kompetenscenter, riskkapital, offentlig upphandling av nya teknologier, gemensamma forskningsprogram samt privat och offentligt partnerskap.

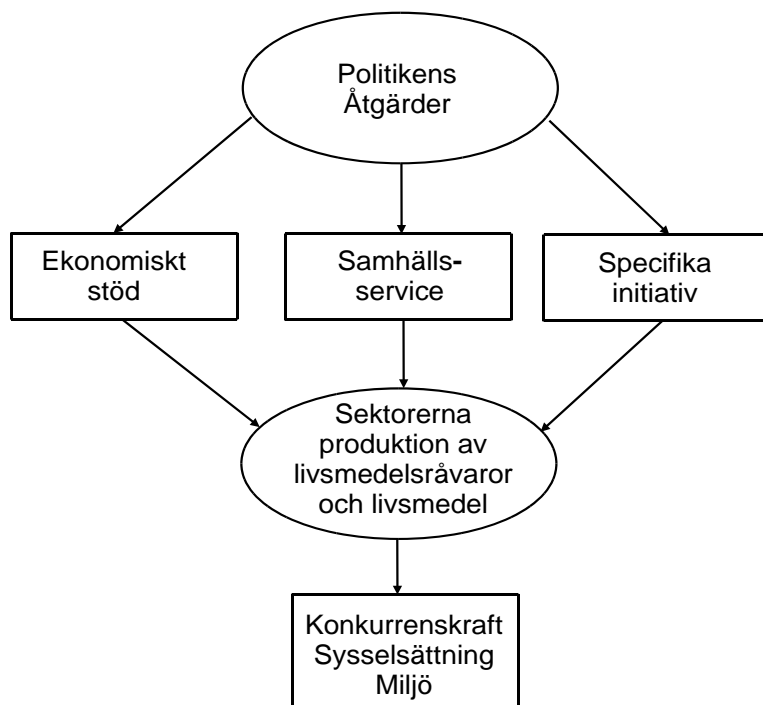
Andra förslag handlar om rådgivning, utbildning och specialiserade tjänster och där utbildningarna ska vara betydligt längre.

Den offentliga finansieringen ska inte bara handla om landsbygdsprogrammet utan också om VINNOVA och ALMI, som har stor erfarenhet av innovationssystem.

Det finns betydande likheter mellan utredningsdirektiven ovan och ESO's tankegångar.

Det finns också intressanta förebilder inför den fortsatta utvecklingen av strategier och handlingsprogram. Skånes Livsmedelsakademi, numera Livsmedelsakademin är en intressant organisation att låta sig inspireras av, likaså Institutet för Livsmedel och Bioteknik AB, SIK. I Norge finns det mycket information att hämta. Ett exempel är satsningen på National Center of Expertise, där NCE Culinology och Måltidets Hus i Sta-vanger har mycket att erbjuda. En annan förebild är norska regeringens strategi och handlingsplan inom om-rådet sjömat. Dessa fyra förebilder beskrivs i avsnitt 14.

Förslagen till åtgärder i föreliggande rapport utgår från nedanstående struktur, figur 2, som i sin tur bygger på modellen i figur 1. Förslagen handlar om långsiktiga permanenta kapitalkrävande etableringar och verksamheter.

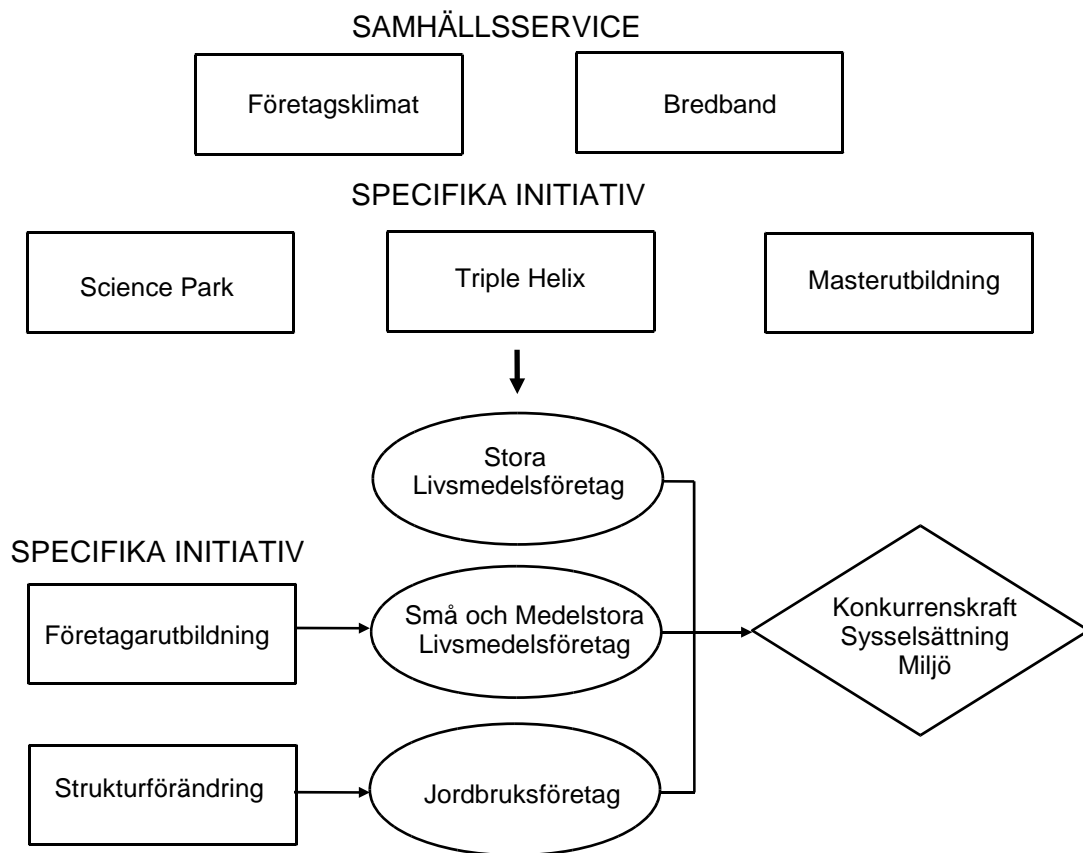
Figur 2. Åtgärdsmodell

Ekonomiskt stöd är alla de bidrags- och låneformer som ingår i landsbygdsprogrammet och jordbrukspolitiken i övrigt samt hos VINNOVA, ALMI mfl, och som kan sökas av företag, organisationer och enskilda. Området är också källa för finansiering av de två andra områdena.

Samhällsservice är projekt och verksamheter inom ramen för de grundläggande funktionerna enligt modellen i figur 2 och som är en gemensam förutsättning för alla sektor

Specifika initiativ är de projekt och verksamheter som specifikt avser sektorerna produktion av livsmedels-råvaror och livsmedel.

Förslaget omfattar områdena samhällsservice och specifika initiativ och illustreras grafiskt i figur 3.

Figur 3. Förslag till åtgärder

13.1 Samhällsservice

Företagsklimat

Åtgärder behöver genomföras för att förbättra flera av kommunernas företagsklimat, vilket är grundläggande för att befintliga företag i längden ska stanna kvar, för företags val av lokalisering och för etablering av nya företag.

Åtgärderna skulle kunna vara att utveckla och genomföra seminarier i form av utbyte av

erfarenheter och för-slag mellan ledande kommunala politiker och tjänstemän samt företag och näringslivsorganisationer. Det skulle kunna vara en serie av seminarier med mellanliggande utvecklingsarbete på hemmaplan.

Bredband

Den pågående och framgångsrika bredbandsutvecklingen kan behöva diskuteras i syfte att kartlägga hur stor andel av jordbruksföretagen samt de små och medelstora livsmedelsföretagen på landsbygden som kommer att få tillgång till bredband inom rimlig tid. Utifrån denna kartläggning formuleras olika alternativ.

13.2 Specifika initiativ

Science Park

En Science Park integrerad med Örebro universitet med inriktning på livsmedelskedjan utgör en utmärkt plattform för långsiktig utveckling av de gröna näringarna i regionen.

Science Park ska successivt fyllas på med rådgivnings- och utbildningsföretag, FoU-enheter inom stora livsmedelsföretag, tankesmedjor, avdelningar hos offentliga myndigheter samt inte minst en inkubatorverk-samhet i samarbete med ett antal rikskapitalföretag och specialister. Efterhand tillkommer nystartade företag som efter några år flyttar ut.

Science Park ska ligga centralt inom universitetsområdet för att underlätta spontana kontakter och samarbet-en med alla andra discipliner.

Triple Helix

Science Park ska också ha en Triple Helix organisation, som är ett organiserat samarbete mellan närings-livet, universitetsvärlden samt myndigheter och andra offentliga organisationer. Triple Helix har flera förut-sättningar på plats i form av universitetet samt de fem koncernerna Orkla, Lantmännen, Atria, HKScan och Spendrups samt de två stora företagen Kopparbergs Bryggeri och Nordic Lunch Drift. Organisationen blir komplett med Lantbrukarnas Riksförbund, Livsmedelsföretagen, offentliga organisationer samt små och medelstora företag och deras organisationer.

Triple Helix skulle kunna starta med att etablera ett regionalt nätverk av leveranser av livsmedel och måltider till landstinget och kommunerna samt inom ramen för detta utveckla system och logistik.

Masterutbildning

På Science Park etableras en masterutbildning i industriell ekonomi med inriktning på livsmedel i samarbete med Linköpings universitet. Utbildningen ska vara tvåårig på halvfart parallellt med att deltagarna arbetar. Den ska vara öppen för olika akademiska grundexamina, innehålla flera internationella studiebesök och avslutas med en akademisk uppsats. Utbildningen är sannolikt avgiftsbelagd och betalas av arbetsgivarna och eller en regional stipendiefond, som inrättas.

Det är ett känt faktum att masterutbildningar föder tankar och idéer samt skapar nätverk som leder till nya karriärer. Idéer som förverkligas på Science Park.

Företagarutbildning

Parallellt med masterutbildningen startas på Science Park en utbildning för företagare i små och medelstora företag. Dessa företags tillväxt i de flesta branscher är viktig för Sveriges ekonomi. Svårast är passagen ge-nom timglasets midja, som har blivit symbol för det storleksområde där Sverige har för få företag. Passagen handlar om att skala upp kompetens, styrning, produktionsprocesser, marknadsföring, försäljning och redo-visning. Många entreprenörer kan i denna fas inte släppa taget och har kanske inte heller förmåga att växa. Tillväxt ökar kraven på likviditet och det är lätt att kassan sinar. I sådant läge är man heller inte så trovärdig hos kapitalister och banker. Skulle man lyckas med de förra så får man samtidigt avstå stor del av det livs-projekt man kämpat med.

Det behövs en utbildning för entreprenörer som driver små- och medelstora företag. En förutsättning kan vara att de vill växa och har förmågan, men det kan också vara så att ointresse för att växa kan väckas av en utbildning. Utbildningen har många gemensamma nämnare med masterutbildningen. Den ska vara flerårig och pågå samtidigt som man driver sitt företag. Det egna företaget ska vara ett case i utbildningen. Att bygga nätverk och studieresor internationellt är viktiga inslag för att skapa affärskontakter och ge kunskaper om nya marknader. Utbildningen ska resultera i en affärsplan och gärna att företaget tillförs kapital.

Strukturförändring

En sammanslagning av eller fast organiserad samverkan mellan jordbruksföretag och föryngring av jord-brukarna är ett nödvändigt steg i utvecklingen av jordbruket i Örebro och andra regioner. Detta borde på något sätt vara en förutsättning för olika former av stöd.

Uppköp som kräver betydande och svåranskaftat kapital i en riskfylld bransch med svag lönsamhet torde inte vara en framkomlig väg. Att trycka och ge ut aktiebrev samt rekrytera en verkställande direktör i form av ung agronom med några års erfarenhet eller nyexaminerad från masterutbildningen, som får ett lockande bonus-avtal är kanske den lösning man ska pröva i kombination med stimulanser från samhällets sida. Efter ett antal år med god lönsamhet kan aktier konsolideras bland ägarna eller säljas externt. En annan möjlighet är det förslag som tidigare beskrivits, nämligen att en entreprenör driver verksamheten i ett eget företag medan äg-aren av själva gården förvaltar mark och byggnader.

Strukturförändringen ska även omfatta ett program för vidareutbildning av jordbrukarna dels inom jordbruket avseende vidareförädling och alternativ produktion och dels inom helt andra områden i syfte att underlätta alternativ sysselsättning. En effekt av utbildningen ska vara virtuella kluster där medlemmarna i nära sam-arbete utvecklar sina egna och varandras verksamheter.

Strukturförändringsprogrammet ingår lämpligen i Science Park.

14. Förebilder

14.1 Skånes Livsmedelsakademi

En förebild är Skånes Livsmedelsakademi som nu heter Livsmedelsakademien. Inom Livsmedelsakademien arbetar livsmedels-, måltids- och förpackningsnäringarna, handeln, universitet och högskolor, myndigheter och lantbrukets organisationer tillsammans för att utveckla livsmedelsnäringen. Livsmedelsakademi skapar mötesplatser, nätverk och projekt som underlättar dialog och förnyelse med målet att öka innovations- och konkurrenskraften i hela livsmedelsbranschen.

Inom det övergripande området Samverkan & Framtid, som rör akademins alla verksamhetsområden, skapas förankring och samsyn i frågor av strategisk betydelse. Som företrädare för den skånska livsmedelsnäringen deltar man i nationella och internationella samarbeten, i opinionsbildning samt i processer som gäller lagstiftning och regelverk.

Området Innovation & Entreprenörskap arbetar med att underlätta och förkorta processen från idé till innovation. Målet är att fler goda idéer ska nå marknaden i form av nya produkter, tjänster och koncept med tydliga mervärden. En viktig uppgift är att lotsa entreprenörer genom innovationssystemet och därigenom hjälpa projekt med goda förutsättningar att få rätt stöd för att kunna utvecklas. Akademins nätverk gör det möjligt att matcha samman idéer och kompetens till team med goda förutsättningar att lyckas. Akademins entreprenörsråd har stor erfarenhet av entreprenörsdrivna projekt. Rådet fungerar huvudsakligen som ett bollplank, men har även vissa möjligheter att ge projektstöd under en begränsad tid.

Måltidsglädje arbetar med de offentliga måltiderna på sjukhus, inom äldreomsorgen och skolan. Verksamheten omfattar utveckling av nya livsmedel, upphandling, inköp, distribution och måltidsproduktion.

Med Smaka på Skåne vill man ta vara på förutsättningarna att göra Skåne till en kulinarisk frontregion, även i en internationell jämförelse. Man arbetar med utveckling av småskalig matproduktion och kulinarisk turism med målet att öka tillgängligheten till god mat med regional profil. Man genomför evenemang och satsar på kompetensutveckling för nya och etablerade företag som vill utveckla sin verksamhet, förbättra tillverkningen eller hitta nya marknader. Man vill öka samverkan mellan företag av olika storlek i alla delar av livsmedelskedjan och mellan matföretag och företag i angränsande branscher, som turism, logistik och förpackning.

Den vassaste maten kräver de skarpaste hjärnorna. Den framtida kompetensförsörjningen är ett område av stor strategisk vikt för hela näringen. Om livsmedelsindustrin ska kunna utvecklas på ett positivt sätt, måste den också kunna locka till sig de mest välutbildade unga människorna. Inom området Jobb & Karriär arbetar man med att öka näringens attraktionskraft och erbjuda spännande karriärvägar. Området är till stor del utformat av akademins Advisory Board, bestående av studenter med intresse för framtidens livsmedel. Bland konkreta aktiviteter märks bland annat ett traineeprogram, en hemsida med information riktad till studenter, deltagande i arbetsmarknadsdagar och liknande event samt studiebesök på olika livsmedelsföretag. Genom studentambassadörerna arbetar man också aktivt för att skapa kontakter mellan företag och studenter redan under studietiden.

Framtidens ledare för framtidens bransch är ett skräddarsytt ledarutvecklingsprogram som Livsmedelsaka demin arrangerar. Programmet har tagits fram på initiativ från akademins HR-nätverk och syftar till att stödja och utveckla unga med potential för en ledarroll med målet att förse företagen med ledare som kan föra livs-medelsbranschen in i framtiden. Programmet innefattar följande områden:

- Mod och självförtroende
- Effektiv kommunikation
- Bygga personligt varumärke
- Strategi, taktik och förändringsarbete
- Engagera, coacha och påverka
- Att sätta och nå mål
- Personligt ledarskap

En viktig del i både livsmedelsnäringen och i det skånska näringslivet är förpackningar speciellt anpassade för mat och livsmedel. Flera multinationella förpackningsföretag finns i regionen och några av dem är partners i Livsmedelsakademien. Under 2011 genomfördes ett innovationsgille med syftet att utforska möjligheterna till förpackningar för närproducerade produkter. Ur gillet kom ett antal intressanta uppslag till projekt och tydliga kopplingar till Livsmedelsakademins partners och medlemmar och övriga verksamhetsområden. Beslut togs i slutet av året att samla dessa olika initiativ under ett nytt verksamhetsområde, Livsmedelsförpackningar. Verksamhetsområdet ska skapa mervärde genom kunskapsspridning och genom integrerad förpackningsutveckling. Arbetet sker i samverkan med förpackningsklustret PackBridge. Utvecklingen av en förpackningsportal, kartläggning av möjligheter för sampackning och testpackning, utredning av biomaterial och nanomaterial samt utbildning inom förpackningsteknik och innovation är några av verksamhetsområdets fram-tidsfrågor.

14.2 SIK

Institutet för Livsmedel och Bioteknik AB, SIK, är ett industriforskningsinstitut med syftet att stärka livsmedelsföretagens konkurrenskraft.

SIK omsätter 100 miljoner per år, varav två tredjedelar är uppdragsintäkter och medlemsbidrag från industrin via SIK's intressentförening medan resterande tredjedel är anslag från forskningsstiftelser och forskningsråd.

I intressentföreningen finns 130 företag med 800 produktionsenheter i Sverige och andra länder.

SIK har 100 anställda, varav de flesta har akademisk utbildning. Verksamheten är lokaliserad till Göteborg, men det finns även verksamhet i Linköping, Lund och Umeå. SIK ingår i internationella nätverk, det engelska forskningsinstitutet Campden BRI. Huvudkontoret ligger i Göteborg, regionkontor finns i Linköping, Lund och Umeå.

SIK har sex affärsområden

Mikrobiologi och processhygien

Inom detta område hjälper man företag att utveckla och tillverka produkter med hög mikrobiologisk kvalitet, säkerhet och funktion. För verksamheten förfogar man ett välutrustat laboratorium för avancerade tester. Området omfattar även forskning och kursverksamhet.

Sensorik och arom

Här arbetar man med produkters sensoriska egenskaper, hur produkter upplevs och uppfattas av våra sinnen. Man undersöker vad konsumenterna föredrar i olika situationer, men också hur man skall skapa, tillverka och bevara produkter med egenskaper som konsumenterna tycker om.

Miljö och uthållig produktion

Denna verksamhetsgren bygger på ett växande intresse för klimat- och miljömiljöanpassade produkter och resurseffektivare produktion samt livsmedelsprodukters miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv.

Struktur och materialdesign

Affärsområdets inriktning är utveckling av livsmedel med smaklig konsistens, framtidens förpackningsmaterial, mikrobiellt smarta ytor och hälsosam mat.

Process och teknologiutveckling

Detta område handlar om forskning och konsultverksamhet i syfte att effektivisera livsmedelsprocesser utan att äventyra säkerhet och kvalitet. I verksamheten ingår också att omvärldsbevaka tekniker och metoder.

Marknad, information och försäljning

Området är SIK's enhet för marknadsföring, försäljning, medlemsvård och information.

14.3 Måltidets Hus

Måltidets Hus är ett av 12 näringskluster i Norge, Norwegian Centres of Expertise. NCE är en nationell satsning för att stärka innovationskraften i de internationellt orienterade branscherna med störst tillväxt. NCE Culinology består av företag och offentliga organisationer inom livsmedelssektorn.

Måltidets Hus är en nationell aktör som initierar och driver stora projekt inom livsmedelskedjan. Måltidets Hus är en nationell kunskapsarena där det ska vara attraktivt att etablera sig. En viktig uppgift är att säkra industrins engagemang i NCE Culinology.

Nedanstående är de verksamheter som finns i Måltidets Hus.

Bioforsk - forskningsinstitut inom bla jordbruk och livsmedelsproduktion

Blue Planet AS - utveckling av sjömatnäringen

Bocuse d'Or Norge - ansvarig för Norges medverkan i Bocuse d'Or

CORE - Centre for Organelle Research

Enforme - Konsultföretag inom företagshälsa och organisationsutveckling

Gastronomisk Institutt - utveckling inom måltidsnäringen

Gladmat - Norges största matfestival

Icefresh - utveckling av teknik för fryst sjömat som tinas inför försäljning

Ipark Inkubator - bistår entreprenörer från idé till lönsamt företag, hjälper till med finansiärer och partners

Ipark Eiendom - tillhandahåller lokaler

14.4 Verdens fremste sjømatnasjon

Den norska regeringens vision är att Norge ska vara världens främsta sjömatnation.

Varje dag jorden runt äts det 30 miljoner måltider baserade på norsk sjömat. Norge har exportkontor i 150 länder och satsar årligen 300 miljoner NOK på marknadsföring av norsk sjömat.

Världens sjömatproduktion har ökat från 60 miljoner ton 1970 till 148 miljoner ton 2010. Norge svarar för 3 miljoner ton.

År 2012 exporterade Norge 3 miljoner ton sjömat till kunder i 130 länder till ett värde av 51,6 miljarder NOK till.

De flesta i Norge har ett förhållande till kusten och havet. Havet ger mat och energi och spelar en viktig roll för transportererna. Många norrmän bor och arbetar längs kusten och ännu fler tillbringar sin fritid där. Norges största naturresurser finns i kust- och havsområdena. I yta utgör dessa områden sju gånger Norges landare-al. Områdena skapar stor nationalprodukt och sysselsättning.

Flera norska forskningsorganisationer såsom Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Norges Tekniske Vitenskabsakademi och Sintef Teknologi og Samfunn visar i rapporter på den industriella styrkan och tillväxt-potentialen i de marina näringarna. Dessa har möjlighet att växa till 550 miljarder NOK år 2050 från 90 miljarder NOK idag. Sysselsättningen uppgår till 44.000 årsanställda direkt och indirekt i andra sektorer. HAV21 är en allomfattande forskningsstrategi för hela det marina området.

Också internationellt ökar intresset för hur haven kan bidra till matförsörjningen i värld med växande befolkning, som kräver allt mer mat och energi. Sjömat utgör idag mindre än 2% av den globala matproduktionen. Världens jordbruksarealer är under stor press. Ökad matproduktion måste ske genom effektivisering av jordbruket och större produktion av sjömat. Akvakultur är redan idag en av världens snabbast växande matsektorer. Inom tio år kommer den totala produktionen i världen från fiske och havsbruk att vara större än produktionen av nötkött och griskött samt fågel.

Målet är att Norge genom en kunskapsbaserad och hållbar förvaltning ska förverkliga potentialen som sjömatnation. Man ska skapa ökat värde för kunderna och norsk ekonomi samt skapa sysselsättning och bo-ende längs kusterna. Ökad produktion och export av sjömat och kunskap om sjömat kommer att stärka den globala matförsörjningen. Norrmännen själva äter för lite sjömat. Norge ska vara ett föredöme för norsk sjömat och ha en befolkning som har kunskap om och intresse för norsk sjömat och som är stolt över norsk sjömatnäring.

Den norska regeringens handlingsprogram omfattar nedanstående områden med exempel på delområden.

Marint kunskapslyft

- Öka offentlig finansiering av forskning
- Utforma handlingsplan för forskning och utbildning baserad på strategin HAV21
- Stärka internationellt samarbete
- Mer information i skolorna
- Starta sex nya groddfonder

Marin tillväxt

- Stärka kunskaperna inom strategiskt viktiga områden, tex marina oljor och restråvaror
- Befrämja internationellt konkurrenskraftig och marknadsorienterad industri

Marknader och marknadstillträde

- Underlätta tillträdet till EU-marknaden
- Påverka regelverket inom WTO
- Stärka ambassadernas kunskaper om sjömatnäringen

Hemmamarknaden

- Öka samarbetet i hela förädlingskedjan i syfte att öka konsumtionen
- Vidareutveckla Fiskesprell vars mål är att barn och unga ska äta mer sjömat
- Förenkla regelverket för att underlätta servering av sjömat på restauranger längs kusten
- Lyfta fram sjömat i profileringen av Norge
- Stärka samarbetet mellan sjömat- och jordbruksnäringarna
- Utveckla den kustbaserade turismen

Trygg och sund kvalitetssjömat

- Fortsatt prioritering av forskning om trygghet och hälsoeffekter av sjömatkonsumtion

Sjömatindustrin

- Genomföra utredning om industrins villkor med förslag till åtgärder för ökad lönsamhet
- Vidareutveckla Norges Sjömatråd i syfte att säkra god profilering av norsk sjömat nationellt och internationellt
- Vidareutveckla Marint Verdiskapningsprogram för att bidra till ökad marknadsorientering av sjömatnäringen

Ramvillkor för fiskeflottan

- Skapa förutsättningar för en kunskaps- och ekosystembaserad förvaltning av de marina resurserna som säkrar ett långsiktigt högt utbyte från alla bestånden
- Införa en forskningsavgift.

Havsbruk

- Vidareutveckla förutsättningarna för hållbar produktion
- Prioritera forskning inom havsbruksnäringens miljöutmaningar och kunskapsbehov

Internationellt utvecklingssamarbete

- Främja sjömatens betydelse i det globala näringslivet
- Samarbeta med utvecklingsländer om hållbar akvakultur och fiske
- Sörja för att hela bredden av havsresursförvaltning ställs till förfogande för långsiktigt deltagande i internationellt utvecklingsarbete
- Inrätta en gemensam departementsgrupp för att stärka samordningen av politiken inom fiske samt utvecklingen inom fiske- och havsresursförvaltningen

Källor

Databaser

Allabolag
Jordbruksverket, SJV
Kommunernas företagsregister
Statistiska Centralbyrån, SCB
Svensk Mjölk

Förfrågningar

Svensk Fågel (ej svar)
Svenska Jägareförbundet
Svenska Lantägg (ej svar)
Svenska Ägg (ej svar)
Svenskt Kött (ej svar)
Sveriges Nötköttsproducenter

Rapporter

Anteckningar Mia Kling, Örebro landsting
Bonde söker bidrag, ESO
Biogas på gården, LRF
Det yrkesmässiga fisket i sötvatten 2002 - 2012
Konkurrenskraft och utvecklingsmöjligheter för svensk jordbruks- och trädgårdsproduktion, Regeringen
Marknadsöversikt - livsmedelsindustrin, SJV
Områdesindelningar i lantbruksstatistiken, SJV
Skörd av spannmål, trindsäd och oljeväxter 2012 - beskrivning av statistiken - SCB
Stödåtgärder. SJV
Var skapas jobben, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO
Verdens fremste sjømatnasjon, Det Kongelige Fiskeri- og Kystdepartement

Hemsidor

Biodlingsföretagarna
Bondens Egen Marknad
Bredsjö Blå
Grythyttans Brygghus
Havs- och vattenmyndigheten
Karintorps Förädling
Lantbrukarnas Riksförbund, LRF
Linköpings universitet
Mjödhamnen
Måltidsriket
Mälardalens Högskola
Regional Matkultur Östergötland
Rätt och Slätt

Skolverket
Svenska Svampodlarföreningen
Sveriges Biodlares Riksförbund
Venus Choklad
vicTualia
Visit Östergötland
Vreta Kluster
Örebro universitet
Örebrokommunernas hemsidor
Östgötamat

Kontakter - telefon, mejl, besök

Gerda Ländell, SCB
Göran Grabö, SCB
Karolina Andersson, SCB
Andreas Mattisson, SJV
Ann-Marie Karlsson, SJV
Bertil Albertsson, SJV
Jan Hammarstrand, SJV
Monica Eidstedt, SJV

Skatteverket, SKV

Allana Malmborg, Venus Choklad
Annika Grälls, Måltidsriket
Andreas Bergelin, Bergelin Business Management
Bo Thunberg, Kils kommun
Carina Johansson, Sveriges Nötköttproducenter
Eva Krause, Regionförbundet Örebro
Ewa Rabinowicz, Sveriges Lantbruksuniversitet
Hans Hallengren, Naturbeteskött
Helena Angelsten, Karintorps Förädling
Henrik Olsson, Grythyttans Bryggghus
Håkan Rohdén, vicTualia
Jesper Lindström, SIK
Joakim Skoglund, Leader Bergslagen
Johan Pihl, Mjödhamnen
Jonas Kindberg, Svenska Jägareförbundet
Lars-Göran Staffare, Bredsjö Mjölkfår
Lena Hall, Bredsjö Mjölkfår
Lena Kihl, Regionförbundet Örebro
Louise Alenbrand, Östgötamat
Maria Mehlqvist, LRF
Oskar Nilsson, Spångboda Lantbruk
Per Johansson, Aspa Gård
Per Thelin, Boo Egendom
Per Willén, LRF
Per-Erik Karlsson, Hjälmarsholm
Sofia Strandberg, Svenskt Sigill

Stefan Karlsson, Scan
Thomas Collin, Östgötamat
Ulf Jobacker, LRF

Anders Nyberg, Örebro kommunerna
Daniel Chu, Hallsberg kommun
Henrik Olofsson, Askersunds kommun
Jan Norlund, Nora kommun
Kirsi Aronsson, Hallsbergs kommun
Mats Fransson, Laxå kommun
Mats Helgesson, Örebro kommun
Peter Bring, Lindesbergs kommun
Peter Rendius, Karlskoga kommun
Pierre Krips, Hällefors kommun
Stefa Lahti, Hällefors kommun
Sune Valegren, Kumla kommun
Sören Hedberg, Degerfors kommun
Tomas Andersson, Lekebergs kommun
Tomas Larsson, Ljusnarsbergs kommun

Bengt Larsson, Länsstyrelsen Örebro
Martin Engström, Länsstyrelsen Örebro
Per Wedholm, Länsstyrelsen Örebro

- Spannmål
 - Höstvete
 - Vårvete
 - Höstråg
 - Höstkorn
 - Vårkorn
 - Havre
 - Rågvete
 - Blandsäd
- Grönfoder
 - S
 - tråsådesgrödor
 - Majs
 - Andra
 - fodergrödor
- Vall
 - Slätter
 - Bete
- Övriga grödor
 - Ärter
 - Åkerbönor
- Potatis
 - Matpotatis
 - Industripotatis
- Oljeväxter
 - Höstraps
 - Vårraps
 - Höstrybs
 - Vårrybs
 - Oljelin
- Mjölk
 - Ko
 - Get
 - Får
- Kött
 - Nöt
 - Får
 - Svin
- Fågel
 - Kyckling
 - Kalkon
 - Struts
- Insjöfisk
 - Gös
 - Aborre
 - Gädda
- Odlad fisk
- Ägg
 - Ägg för konsumtion
 - Ägg för uppfödning

- Kyckling
 - Kalkon
- Grönsaker
 - Tomat
 - Gurka
- Övriga
- Rotfrukter
 - Morot
 - Kålrot
 - Övriga
- Frukt
 - Äpplen
 - Övrig frukt
- Bär
 - Jordgubbar
 - Övriga
- Svamp
 - Champinjoner
- Honung
- Vilt
 - Älg
 - Rådjur
 - Vildsvin
 - Hjort
- Växter

- Mjöl
- Bröd
 - Matbröd
 - Knäckebröd
 - Skorpor
 - Övriga
- Konditori
 - Bullar
 - Kakor
 - Bakverk
 - Övriga
- Spannmålsprodukter
 - Pasta
 - Flingor
 - Mixer
 - Övriga
- Foderprodukter
- Potatisprodukter
 - Färska
 - Beredda
- Oljeprodukter
 - Matolja
 - Margarin
 - Industriolja
- Mjölkprodukter
 - Mjök
 - Grädde
 - Sm ör
 - Film jök
 - Y oghurt
 - Ost
 - Getost
 - Fårost
- Köttprodukter
 - Nöt
 - Får
 - Gris
 - V ilt
 - Färska
 - Frysta
- Inälvsmat
- Charkuteriprodukter
 - Kassler
 - Skinka
 - Korv
 - Pålägg
 - Köttkonserver
 - Övriga

- Fågelprodukter
 - Kyckling
 - Kalkon
 - Struts
 - Färska
 - Frysta
 - Beredda
- Fiskprodukter
 - Färska
 - Frysta
 - Beredda
- Äggprodukter
 - Ägg
 - Beredda
- Glass
- Grönsaksprodukter
 - Färska
 - Frysta
 - Konserverade
 - Torkade
 - Beredda
- Rotfruktsprodukter
 - Färska
 - Frysta
 - Konserverade
 - Torkade
 - Beredda
- Fruktprodukter
 - Färska
 - Frysta
 - Konserverade
 - Torkade
 - Beredda
- Bärprodukter
 - Färska
 - Frysta
 - Konserverade
 - Torkade
 - Beredda
- Svampprodukter
 - Färska
 - Frysta
 - Konserverade
 - Torkade
 - Beredda
- Honungsprodukter
 - Färsk
 - Beredda
- Konfektyr
- Drycker

- Öl
 - Vin
 - Sprit
 - Cider
 - Juice
 - Saft
 - Läskedrycker
 - Vatten
- Sockerprodukter
- Andra produkter
 - Soppor
 - Buljonger
 - Såser
 - Majonnäs
 - Senap
 - Ketchup
 - Kryddor
 - Salt
 - Bakpulver
 - Kaffe
 - Te
 - Dietmat
- Färdig mat
 - Gårdsprodukter
 - Partihandel

**År Mottagare
Byutveckling**

2010 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN

Ant Inriktning

1 Företagande

Diversifiering

2007 KARLSSON THOMAS HENRIK	Gårdsturism
2007 WITTVÅNGEN MÅRTEN	Hästar
2007 BOO EGENDOM AB	Gårdsturism
2007 WILLÉN PER	Hästar
2007 DIEKER HÅKAN BJÖRN HILDING	Matturism
2007 HARALDSSON BO	Växtodling
2007 BROUGHTON ANNELI	Hästar
2008 GILBERTSSON MIKAEL	Bioenergi (förädling)
2008 JOHANSSON RICKARD	Fjäderfä
2008 BERG KARL ROLAND	Hästar
2009 TJÄDERBÄCK LENNART	Övrig tjänsteproduktion
2009 HB SVERKESTA GÅRD	Turism (övrigt)
2009 HOBENSCHOT ROBERTUS	Turism
2009 BERGSTRÖM LEIF ERIK	Bioenergi (förädling)
2009 HOLMLUND JAN	Gårdsbutik
2009 HARALDSSON BO	Turism
2009 SMÅBRUKARE I ÖSTERGÖTLAND	Matlandet
2009 BERGSTRÖM TOMAS	Djurproduktion
2009 VON SCHÉELE YLVA	Gårdsbutik
2009 GRÖNA TANTERNA I VINTROSA AB	Trädgård
2009 HOLMDAHL NILS	Turism
2009 ÅRHAMMAR JOAKIM	Turism
2009 TÖRNKVIST ANN-BRITT MARI-ANNE	Hästar
2009 FARMARTJÄNST KUMLA HALLSBERG EK FÖR	Övrig tjänsteproduktion
2009 BERGSTRÖM LEIF ERIK	Förnybar energi
2010 LARSSON URBAN	Klimat - minskad klimatpåverkan
2010 BERGLUND LEIF GUNNAR	Turism
2010 STORA MELLÖSA BIOENERGI AB	Förnybar energi
2010 JOSEFSSON STEFAN	Häst
2010 MYLLÄRI MARIA	Turism
2010 GRUNDSTRÖM GUNHILD KLARA SUSANNE	Gårdsbutik
2010 SARTZ HANS-ERIK GUSTAF	Turism
2010 PETTERSSON LARS	Övrig tjänsteproduktion
2010 WENNERLUND INGRID	Övrig tjänsteproduktion
2010 EKOLOGISKA LANTBRUKARNA I SVERIGE	Värde saknas
2010 LANTBRUKARNAS EKONOMI AB	Förnybar energi
2011 PERSSON ULF	Övrig tjänsteproduktion
2011 SÄTTERQVIST KLAS FILIP	Övrig tjänsteproduktion
2011 LINDH ÖRJAN	Turism
2011 STRÖM ÅKERFELDT DAVID	Turism
2011 LUNDGREN PER-ARNE	Övrig tjänsteproduktion
2011 HOLMDAHL NILS	Turism
2011 ERIKSSON PER ARNE	Förnybar energi
2012 BENGTTSSON INGRID	Gårdsbutik
2012 ERIKSSON PER ARNE	Förnybar energi
2012 NÄRKEBY JORDBRUKSFÖRVALTNING AB	Entreprenad
2012 SAMVERKARNA I ÖSTERNÄRKE	Förnybar energi

År	Mottagare	Ant	Inriktning
Diversifiering			
2012	ERIKSSON BENGT GÖRAN		Övrigt
2012	LINDGREN KARL OVE STEFAN		Övrigt
2012	AUGUSTSSON JONAS		Klimat - minskad klimatpåverkan
2012	ÖSTLUND ANDERS		Klimat - minskad klimatpåverkan
2012	WITTVÅNGEN MÅRTEN		Förnybar energi
2012	JOHNSON THORBJÖRN		Förnybar energi
2012	HJALMARSSON KJELL		Förnybar energi
2012	SCHNEIDER CLAES		Förnybar energi
2013	SÖDERGREN PER		Klimat - minskad klimatpåverkan
2013	EKSTRÖM RONNY	57	Energi övrigt
Information - Leader			
2008	TILLVÄXTGRUPPEN I NORRA VÄSTMANLAND		Förbereda Leader
2008	LÄNSBYGDERÅDET ÖREBRO LÄN		Förbereda Leader
2008	LEADER GRÄNSLANDET		Förbereda Leader
2008	LEADER BERGSLAGEN IDEELL FÖRENING	4	Förbereda Leader
Komptensutveckling			
2007	KARLSSON THOMAS HENRIK		Gårdsturism
2007	MASKINRINGEN I ÖREBRO LÄN		Värde saknas
2007	LANTBRUKARNAS EK AB		Företagande och entreprenörskap
2007	LANTBRUKARNAS EK AB		Värde saknas
2007	NYGREN LENA		Småskalig förädling
2007	BROUGHTON ANNELI		Hästar
2007	HANSSON ANN-CHRISTIN		Hästar
2008	LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN		Övrigt
2008	STOLT CATRINE		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2008	EKSTRÖM ANN-BRITT MARGARETA		Turism (övrigt)
2008	HAGLUND INGER		Turism (övrigt)
2008	ISENSTRÖM LISA		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2008	BULLERJAN-VÄRMECENTER		Varuproduktion (diversif/mikro)
2008	ÖREBRO - VÄSTMANLANDS VI UNGA		Ungdomar
2008	ÖREBRO KOMMUN		Värde saknas
2008	HÜBBINETTE SUNDSTRÖM ANNIKA		Övrig tjänsteproduktion
2008	JOHANSSON HENRIK		Turism (övrigt)
2008	LJS KONSULT I ÖREBRO AB		Värde saknas
2008	LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN		Övrigt
2008	LANTBRUKARNAS EK AB		Värde saknas
2009	AKTIVERA ÖSJÖNÄS AB		Turism
2009	VEOSOL TEKNIK AB		Energi
2009	KIKKIQ EKONOMISK FÖRENING		Övrigt
2009	LANTBRUKARNAS EK AB		Värde saknas
2009	ÅSBRO KURSGÅRD AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	HENRICSSON ANNA KRISTINA		Gårdsturism
2009	HS KONSULT AB		Företagande och entreprenörskap
2009	HS KONSULT AB		Matlandet
2009	HS KONSULT AB		Värde saknas
2009	BOO EGENDOM AB		Energi
2009	BREVEN'S BRUK AB		Energi
2009	VÄSTRA SVEALANDS VIRKESFRAKT AB		Företagande och entreprenörskap
2009	OE OUTDOOR EXPERIENCE AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2010	EKOLOGISKA LANTBRUKARNA I SVERIGE		Matlandet
2010	MALMGREN TORBJÖRN		Värde saknas

**År Mottagare
Kompetensutveckling**

2010 HS KONSULT AB
2010 LANTBRUKARNAS EK AB
2010 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2010 ÅSBRO KURSGÅRD AB
2010 ANN-SOFIES HÄSTHÅLSA
2010 ANDERSSON ÅSA ANN-SOFIE
2010 LRF KONSULT AB
2010 HS KONSULT AB
2010 WENNERLUND INGRID
2010 LÄNSBYGDERÅDET ÖREBRO LÄN
2010 EKOLOGISKA LANTBRUKARNA I SVERIGE
2010 PREBIO AB
2010 PREBIO AB
2010 HS KONSULT AB
2010 HS KONSULT AB
2011 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2011 LANDSBYGDSMENTORERNA EK FÖR
2011 PERSDOTTER KRISTIN
2011 AMPHI-TECH AB
2011 JARL CHRISTINA
2011 AKTIVERA ÖSJÖNÄS AB
2011 DISTINGO ART & MANAGEMENT AB
2011 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2011 LÄNSSTYRELSEN I VÄSTMANLANDS LÄN
2011 HS KONSULT AB
2011 STRÖM EVA LOUISE
2011 IKMA RESURSCENTER
2011 ABERGON AKTIEBOLAG
2011 LIDBERG LENA
2011 BROUGHTON ANNELI
2011 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2011 SVENSKA EKOTURISMFÖRENINGEN
2012 SANKTA ANNAS BRÄNNERI AB
2012 SÖRBNÄS AB
2012 HANSSON ANN-CHRISTIN
2012 LÄNSBYGDERÅDET ÖREBRO LÄN
2012 NORA BRYGGHUS AB
2012 L E V COMPANY AB
2012 HÜBBINETTE SUNDSTRÖM ANNIKA
2012 PROGREGZUM EKONOMISK FÖRENING
2013 LIDBERG LENA
2013 VIKLUND LARS
2013 HS KONSULT AB

Ant Inriktning

Turism
Företagande och entreprenörskap
Matlandet
Övrigt
Företagande och entreprenörskap
Matlandet
Energi övrigt
Företagande och entreprenörskap
Övrig tjänstproduktion
Byutveckling
Matlandet
Matlandet
Matlandet
Matlandet
Övrigt
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Övrigt
Turism
Byutveckling
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Energi övrigt
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Matlandet
Matlandet
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
Byutveckling
Övrigt
Företagande och entreprenörskap
Turism
Matlandet
Företagande och entreprenörskap
Företagande och entreprenörskap
78 Matlandet

Mikroföretag

2007 ANDREASSON PER
2007 HOLKKOLA MARIANNE
2007 MELITSHENKO ANITA
2007 WIKENSJÖ EVA
2008 ALTERNATIV FÖRÄDLING WIJK-FORSÉN AB
2008 BERGSLAGENS ELEKTRISKA
2008 BONUTEC HB
2008 BULLERJAN-VÄRMECENTER
2008 DEGERFORS MASSAGE & HÅLSA

Tjänstproduktion (diversif/mikro)
Hästar
Hästar
Hästar
Förädling (övrigt)
Företagande och entreprenörskap
Tjänstproduktion (diversif/mikro)
Varuproduktion (diversif/mikro)
Tjänstproduktion (diversif/mikro)

År	Mottagare Mikroföretag	Ant	Inriktning
2008	ENGLAS SKAFFERI		Varuproduktion (diversif/mikro)
2008	EPOS TRÅINDUSTRI AB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2008	GRAPHIC SOLUTIONS SCANDINAVIA AB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2008	HAGSTEN LARS		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2008	HÜBBINETTE SUNDSTRÖM ANNIKA		Övrig tjänsteproduktion
2008	ISENSTRÖM LISA		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2008	KGF ÖREBRO REGION		Samarbete och utveckling övrigt
2008	LERBÄCKS TEATER AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2008	LGN ALLACK AB		Företagande och entreprenörskap
2008	LGN ALLACK HB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2008	MATS OLSSONS MATERIAL AB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2008	MELITSHENKO ANITA		Hästar
2008	TORSTENSSON MONIKA		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2008	VINDHÄSTAR		Hästar
2008	WOODFIBRE I SVERIGE AB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2009	AB YXSJÖ INDUSTRISERVICE		Varuproduktion (diversif/mikro)
2009	ANDERS BYGG I MOO AB		Företagande och entreprenörskap
2009	AURTO MATHISEN SINIKKA ANNELI		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	BOFELDT ARKITEKTUR & DESIGN AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	BURBAGE MASKIN AB		Övrig varuproduktion
2009	BURBAGE MASKIN AB		Företagande och entreprenörskap
2009	FÖR LANDSBYGDSHANDELNS FRÄMJANDE		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	GALLERI I ÖRSTA HB		Företagande och entreprenörskap
2009	GRYTHYTANS MASKINSERVICE		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	JOHANNESSON MARIE		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	KARLSSON JAN ERIK		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	KIKKIQ EKONOMISK FÖRENING		Övrigt
2009	LEVA, ESTILIO DESIGN		Företagande och entreprenörskap
2009	LUNDIN TOMMY		Övrig tjänsteproduktion
2009	OE OUTDOOR EXPERIENCE AB		Turism (övrigt)
2009	ONYX TRADING AB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2009	POLYTERM ISOLERING AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	POLYTERM ISOLERING AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	SKYLTT OCH DEKOR I HÄLLEFORS AB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2009	STARK ANNIKA		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	STOLT KARLSSON JAN-ÅKE		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	TORPA KAKEL OCH BYGG AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2009	VRETSTORPS TEKNIK & MONTAGE AB		Varuproduktion (diversif/mikro)
2009	ÅSBRO KURSGÅRD AB		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2010	ANDERSSON ÅSA ANN-SOFIE		Matlandet
2010	BECKER NORMARK AB		Häst
2010	BÄCKFALLET ELECTRONIC AB		Företagande och entreprenörskap
2010	CINE STAR STUDIO AB		Övrig tjänsteproduktion
2010	DAHLSTRÖM EVA		Tjänstproduktion (diversif/mikro)
2010	DEKALTRYCKET I ASKERSUND AB		Övrig tjänsteproduktion
2010	HAUGEN ELISABETH		Företagande och entreprenörskap
2010	HRIMFAXI ISLANDSHÄSTKLUBB		Häst
2010	IH SVETS I STÅLLDALEN AB		Företagande och entreprenörskap
2010	IVARSSON MAGNUS		Varuproduktion (diversif/mikro)
2010	LARSSON RICKARD		Företagande och entreprenörskap
2010	LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN		Företagande och entreprenörskap
2010	REGIONFÖRBUNDET ÖREBRO LÄN		Matlandet
2010	RESEBO KRISTOFFER		Övrig tjänsteproduktion
2010	SETON FERDINAND		Fjäderfä

**År Mottagare
Mikroföretag****Ant Inriktning**

2010 SETON FERDINAND	Företagande och entreprenörskap
2010 SPEDAB I ÖREBRO IPTL HB	Övrig tjänsteproduktion
2010 STOCKSHAMMARS INREDNING AB	Företagande och entreprenörskap
2010 SÖRGÅRDEN TRÄDGÅRDSENTREPRENAD AB	Företagande och entreprenörskap
2010 WANNERT HÉLÉNE	Häst
2010 WIKSTEN MADELEINE	Företagande och entreprenörskap
2010 ÅSBRO KURSGÅRD AB	Företagande och entreprenörskap
2011 AMPHI-TECH AB	Företagande och entreprenörskap
2011 ANDERSSON STEFANIE	Företagande och entreprenörskap
2011 BJÖRNAX AB	Företagande och entreprenörskap
2011 BROUGHTON ANNELI	Företagande och entreprenörskap
2011 EPOS TRÄINDUSTRI AB	Företagande och entreprenörskap
2011 FELLINGSBRO KARTONG AB	Företagande och entreprenörskap
2011 HOFVANDERS BYGG AB	Företagande och entreprenörskap
2011 LGN ALLACK AB	Företagande och entreprenörskap
2011 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN	Företagande och entreprenörskap
2011 MELLANSJÖBYGG AB	Företagande och entreprenörskap
2011 MÜNTZING NILS	Företagande och entreprenörskap
2011 NERIKES UTBILDNINGAR AB	Företagande och entreprenörskap
2011 ONYX TRADING AB	Företagande och entreprenörskap
2011 P.J:S NÅT OCH TRÅD AB	Övrig varuproduktion
2011 POLYTERM ISOLERING AB	Övrig varuproduktion
2011 SANKTA ANNAS BRÄNNERI AB	Företagande och entreprenörskap
2011 SPIRAGÅRDEN ARBETSKOOPERATIV EK FÖR	Matlandet
2011 STRÖM EVA LOUISE	Företagande och entreprenörskap
2011 SVARTÅ HERRGÅRD AB	Företagande och entreprenörskap
2011 VEDFABRIKEN I KARLSKOGA AB	Företagande och entreprenörskap
2011 VEOSOL TEKNIK AB	Fömybar energi
2011 VICTUALIA	Matlandet
2011 VILT & DELIKATESSBODEN I SKYLLBERG AB	Företagande och entreprenörskap
2011 WALLBERG ANN-CHRISTINE	Företagande och entreprenörskap
2011 WALTER MICHAEL	Företagande och entreprenörskap
2011 WOODFIBRE I SVERIGE AB	Övrig varuproduktion
2011 ÅSBRO KURSGÅRD AB	Övrig tjänsteproduktion
2012 AKTIVERA ÖSJÖNÅS AB	Företagande och entreprenörskap
2012 BJÖRNAX AB	Företagande och entreprenörskap
2012 DESTINATION GRYTHYTAN EK FÖR	Matlandet
2012 INGER ERICSSON FÅGELHUNDSTRÄNING EK FÖR	Företagande och entreprenörskap
2012 LEKHYTANS KÖK OCH KIOSK HB	Företagande och entreprenörskap
2012 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN	Företagande och entreprenörskap
2012 NERIKES UTBILDNINGAR AB	Företagande och entreprenörskap
2012 NORA BRYGGHUS AB	Övrigt
2012 PIT STOP CAFE AB	Företagande och entreprenörskap
2012 SANKTA ANNAS BRÄNNERI AB	Företagande och entreprenörskap
2012 STRÖMS GOURMET	Företagande och entreprenörskap
2012 SVENSK ABSINT AB	Företagande och entreprenörskap
2012 SVENSK BILÅTERVINNING AB	Företagande och entreprenörskap
2012 SVENSKA PUR-CONSTRUCTION AB	Företagande och entreprenörskap
2012 TYSSELL JONAS	Företagande och entreprenörskap
2012 VICTUALIA	Matlandet
2012 WOODFIBRE I SVERIGE AB	Företagande och entreprenörskap
2012 ÖSTERMAN MARKUS	Företagande och entreprenörskap
2012 ÖSTERMAN MARKUS	Företagande och entreprenörskap
2013 AKTIVERA ÖSJÖNÅS AB	Företagande och entreprenörskap

**År Mottagare
Mikroföretag**

2013 KARLSSON ROGER
2013 LARSSON RICKARD
2013 SANKTA ANNAS BRÄNNERI AB
2013 TERRACON SVERIGE AB

Ant Inriktning

Företagande och entreprenörskap
Övrig varuproduktion
Företagande och entreprenörskap
121 Företagande och entreprenörskap

Natur och kulturarv

2009 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2010 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2011 LAXÅ KOMMUN
2011 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2011 NORA KOMMUN
2012 SKILLNAD AB
2013 VIBY FÖRSAMLING

Kulturvård
Naturvård
Kulturvård
Naturvård
Kulturvård
Kulturvård
7 Kulturvård

Service

2010 REGIONFÖRBUNDET ÖREBRO LÄN
2011 SANDSTRÖM HANNA

Dagligvaruhandel
2 Serviceföretagande

Bredband

2012 SKULSTA-NYBBLE TORVESTA VÄGSAMF
2012 DJÅKENSBYGGE SAMFÄLLIGHETSFÖR
2012 LILLÄNG-RÄLLSÅ VÄGSAMFÄLLIGHETSFÖR
2012 LEDS VÄGSAMFÄLLIGHET
2012 INGELSHYTTAN-VASSELHYTTANS SAMF FÖR
2012 WASSELHYTTANS HEMBYGDSFÖRENING
2012 BIVERUDS SAMFÄLLIGHETSFÖRENING
2012 BITTINGE SAMFÄLLIGHETSFÖRENING
2012 RÖCKLINGE-BACKA VÄGSAMFÄLLIGHETSFÖR
2012 MUNKABODA SAMFÄLLIGHETSFÖRENING
2013 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2010 JÄRNBOÅS BYGDEGÅRDSFÖRENING
2011 DREBERG-RÖNNINGE-SANDTORP BREDBANDSFÖR
2010 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2010 STADSNÄT I ÖREBRO AB
2010 OSEBO-ILVANBO OCH BENGTSBO SFF
2010 JÄRNBOÅS BYGDEGÅRDSFÖRENING
2010 SAMFÄLLIGHETSFÖRENINGEN KOLJA VÄGAR
2010 KLEVET-BLÅBERGA-STENKULLA VÄGSAMF
2010 LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
2010 MÅRTENSTORP AB
2010 JÄRLE BYALAG
2010 ENSKILDA VÄGEN T295 U FÄNNINGE
2010 EKEBY-RYNNINGE- BÖRSHOLMS SAMF FÖR
2010 EGERSTA BYALAG
2010 SÅGKVARN-MOSSHULTS SAMF FÖR
2010 SAXHYTTEFALLETS VÄGSAMFÄLLIGHETSFÖRENING
2010 KNUTHÖJDENS SAMFÄLLIGHETSFÖRENING
2010 BOVIKSVÄGENS VÄGSAMFÄLLIGHET
2010 NORRA ASPAMARKENS BYGDELAG
2010 SÄVSJÖNS BYGDEFÖRENING
2010 DREBERG-RÖNNINGE-SANDTORP BREDBANDSFÖR
2010 STOCKBACKEN-GRUVBERG BYALAG
2010 RAMSHYTTANS VÄGSAMFÄLLIGHET
2010 ÅSBY SAMFÄLLIGHETSFÖRENING

Bredband, investering
Transporter och kommunikation
Transporter och kommunikation
Bredband, investering
Transporter och kommunikation
Transporter och kommunikation
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, förstudie/koordinering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Transporter och kommunikation
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, förstudie/koordinering
Transporter och kommunikation
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Bredband, investering
Transporter och kommunikation
Transporter och kommunikation
Bredband, investering
Bredband, investering

År	Mottagare	Ant	Inriktning
	Bredband		
2010	LOCKENKIL-KILS BÄCKETORPS VÄGSAMF		Bredband, investering
2010	RYNNINGE-OPPBOGA SAMFÄLLIGHETSFÖRENING		Bredband, investering
2010	FRIVAGNEN AB		Bredband, investering
2010	SÄTRA SFF		Bredband, investering
2010	YTTERBY- ÅKERBY GEMENSAMHETSANLÄGGNING		Bredband, förstudie/koordinering
2010	FALLA VÄGFÖRENING		Transporter och kommunikation
2010	KLOCKHAMMARS SAMFÄLLIGHETSFÖRENING		Bredband, investering
2010	FÄLLERSTA GRYT SMF		Bredband, investering
2010	ÖKNA ÖSTRA VSF		Transporter och kommunikation
2010	RALA VÄGSAMFÄLLIGHET		Bredband, investering
2010	MÖLLEVÄGENS VÄGSAMFÄLLIGHET		Bredband, investering
2010	KÅRSTA SMF		Bredband, investering
2011	VÄSTRA ÖKNA VSF		Bredband, investering
2012	SÅGKVARN-MOSSHULTS SAMF FÖR	49	Bredband, investering

Turism

2007	VANDRING OCH RIDLED SKAGERN RUNT		Upplevelser och äventyr
2007	LANTBRUKARNAS EKONOMI-AKTIEBOLAG		Turistföretagande
2008	OE OUTDOOR EXPERIENCE		Turism (övrigt)
2008	GMT I GRYHTYTAN AB		Turism (övrigt)
2008	NATURARVSKOMPANIET KB		Turism (övrigt)
2008	OE OUTDOOR EXPERIENCE		Turism (övrigt)
2008	HAGLUND INGER		Turism (övrigt)
2008	NATURARVSKOMPANIET KB		Turism (övrigt)
2008	ENGLAS SKAFFERI		Matturism
2008	ERIKSSON ERSSON CAMILLA LINNÉA KRISTINA		Turism (övrigt)
2008	VAN HAMS CAMPING TIVEDEN HB		Turism (övrigt)
2008	JOHANSSON HENRIK		Turism (övrigt)
2008	STRANDBERG JOEL		Turism (övrigt)
2009	WIRÉN ÖBERG MARIA		Turism (övrigt)
2009	SÖRÄLGENS CAMPING & FRITIDS AB		Turism (övrigt)
2009	AKTIVERA ÖSJÖNÄS AB		Turism
2009	ABDULLAH ABDUL AZIZ		Turism (övrigt)
2009	LARSSON JAN ELOF		Jakt- och fisketurism
2009	REGIONFÖRBUNDET ÖREBRO LÄN		Turism (övrigt)
2009	VON GROOTE HANS-RAINER		Turistföretagande
2009	ANDERSSON BARBRO		Turism (övrigt)
2009	NATURARVSKOMPANIET KB		Turism (övrigt)
2009	RENET CHRISTINA		Turism (övrigt)
2009	BERGLUND ANN-SOFIE ANITA		Turism (övrigt)
2010	REGIONFÖRBUNDET ÖREBRO LÄN		Matlandet
2010	ÅFALLET NATURBY		Turistföretagande
2010	REGIONFÖRBUNDET ÖREBRO LÄN		Natur och kultur
2010	LEKHYTANS KÖK OCH KIOSK HB		Turistföretagande
2010	SUNDBY STUGBY		Turistföretagande
2010	VAN HAMS CAMPING TIVEDEN HB		Turistföretagande
2010	WIRÉN MARITA		Turistföretagande
2010	BATALJ PAINTBALL AB		Upplevelser och äventyr
2010	TIVEDS UTVECKLINGS AB		Turistföretagande
2010	MALLALIEU SAND ANETTE		Turistföretagande
2010	ELESTEDT GÖRAN		Turistföretagande
2010	KYRKSJÖN AB		Boende
2010	HÜBBINETTE SUNDSTRÖM ANNIKA		Turistföretagande
2010	BERGSLAGSGÅRDEN SÄVSJÖN AB		Turistföretagande

År	Mottagare	Ant	Inriktning
	Turism		
2011	EKLUND ANNICA		Turistföretagande
2011	HELLBECK ELIN		Turistföretagande
2011	LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN		Matlandet
2011	JARL CHRISTINA		Företagande och entreprenörskap
2011	LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN		Natur och kultur
2011	AKTIVERA ÖSJÖNÄS AB		Turistföretagande
2011	BERGSLAGSGÅRDEN SÄVSJÖN AB		Turistföretagande
2011	ÖREBRO KOMPANIET AB		Turistföretagande
2011	HAMPETORPS RESTAURANG & CAMPING AB		Turistföretagande
2011	VAN DER BURG MARTIN		Turistföretagande
2011	ASKERSUNDS SKÄRGÅRDSTRAFIK AB		Upplevelser och äventyr
2011	BERGSLAGENS FORSRÄNNING AB		Upplevelser och äventyr
2012	REGIONFÖRBUNDET ÖREBRO LÄN		Övrigt
2012	AUNE MONIKA		Upplevelser och äventyr
2012	LEKHYTTANS KÖK OCH KIOSK HB		Turistföretagande
2012	THERNSJÖ MARTHA		Turistföretagande
2012	AKTIVERA ÖSJÖNÄS AB		Turistföretagande
2012	HÜBBINETTE SUNDSTRÖM ANNIKA		Turism
2012	TURSAM I BERGSLAGEN EKONOMISK FÖRENING	57	Boende
Summa			376

Askersund

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Små			
HAMMARS BRYGGERI AB	5-9 Mkr	5-9	Drycker
KARINTORPS FÖRÄDLING AB	1-4 Mkr	1-4	Grönsaksprodukter
ASKERSUNDS BAGERI	1-4 Mkr	1-4	Bröd, Konditori
VENUS CHOKLAD AB	1-4 Mkr	1-4	Konfektyr
Mikro			
LILLA CAFÉET	500-999 Kkr	1-4	Bröd, Konditori
RÖNNLYCKAN	1-499 Kkr	0	Grönsaksprodukter
ÖREBRO DJURSERVICE	1-499 Kkr	0	Kött
RITZ KONDITORI HB	-1 Kkr	0	Bröd, Konditori
Fatburen Öhna			Gårdsprodukter/kött-nöt, lamm
Vilt&Delikatessbutiken i Skyllberg			Gårdsprodukter/korv-vildsvin
Butiken på Stjärnsund			Gårdsprodukter/ägg, drycker
Kopparbergs Gård			Gårdsprodukter/marmelad

Degerfors

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Medelstora			
AB ALLSON KYL & FRYSLAGER	20-49 Mkr	20-49	Potatisprodukter
Små			
MÄRTAS KONDITORI HB	1-4 Mkr	1-4	Bröd, Konditori

Hallsberg

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Stora			
ATRIA SUPPLY AB	1.000-4.999 Mkr	200-499	Charkprodukter
Små			
PEWE KONDITORI AB	5-9 Mkr	10-19	Bröd, Konditori
ERIKSSON, MIKAEL	5-9 Mkr	5-9	Konfektyr
LANDALS KONDITORI AB	1-4 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
YOUSEF, RANA	1-4 Mkr	1-4	Charkprodukter
Mikro			
ROAL COOKIE	1-499 Kkr	0	Bröd, Konditori
Gó Glass			Glass

Omsättningen beträffande Atria avser koncernomsättning.

Atria Scandinavia är ett av Sveriges stora livsmedelföretag med produktion av förädlade kött- och charkprodukter och färdiga måltider. Atrias kända varumärken är Lithells, Sibylla, Pastejköket, Lönneberga, Ridderheims och Falbygdens Ost. Sedan 105 år tillbaka tillverkar Lithells korv i fabriken i Sköllersta med 350 anställda. Atria Scandinavia ägs av finska Atria Abp som är ett av de största livsmedelsföretagen i Norden, Ryssland och Baltikum.

Hällefors

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Stora HÄLLEFORS BRYGGERI	1.000-4.999 Mkr	50-99	Drycker
Medelstora DELMAT AKTIEBOLAG	20-49 Mkr	20-49	Färdigmat
Små GRYTHYTAN VIN AB	5-9 Mkr	1-4	Drycker
GULDKRINGLAN I GRYTHYTAN HB	1-4 Mkr	1-4	Bröd, Konditori
NEERINGS I GRYTHYTAN AB	1-4 Mkr	1-4	Glass
Mikro MJÖDHAMNEN AB	500-999 Kkr	0	Drycker
WERMLANDSBUTIKEN AB	1-499 Kkr	0	Mjölksprodukter/ost
GRYTHYTANS BRYGGHUS AB	1-499 Kkr	1-4	Drycker
Bredsjö Mjölfår	1-4 Mkr	1-4	Mjölksprodukter/ost
Saxhyttegubben			Drycker/juice-blåbär
Grythytte Qwarn			Bröd

Hällefors Bryggeri är ett bolag som specialiserat sig på produktion av handelns egna varumärken, EMV. Bryggeriet har funnits sedan 1930-talet då det grundades av Charles Holmstrand. Produktion sker vid tre olika bryggerier; Grythytan, Grängesberg och Vårby. År 2009 producerades 150 miljoner liter dryck. Produktionen omfattar läsk, öl, vatten, juice, fruktkräm, fruktsoppor, fruktdrycker och cider. År 2008 förvärvades bolaget av Spendrups.

Karlskoga

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Små BAGARN'S BRÖDBOD I KARLSKOGA AB	5-9 Mkr	10-19	Bröd
SÖTA KRINGLANS CAFÉ AB	1-4 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
Mikro FREDRIKSSON, PATRIK	-1 Kkr	0	Mjölksprodukter/ost
Värmlandsägg	5-9 Mkr	1-4	Äggprodukter/ägg
Wästgöta Bagaren	20-49 Mkr	20-49	Bröd

Omsättningen beträffande Wästgöta Bagarn avser koncernomsättning.

Kumla

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Stora PROCORDIA FOOD AB	1.000-4.999 Mkr	100-199	Drycker
MOAB, MICHAEL OLDIN AB	100-499 Mkr	20-49	Kött
Medelstora LEGOSAN AB	50-99 Mkr	20-49	Andra produkter
NÄRKE KÖTT I ÖREBRO AB	20-49 Mkr	5-9	Kött
SVEAS BAGERI & KONDITORI AB	20-49 Mkr	20-49	Bröd, Konditori
Små ÖREBRO BAGERIVAROR AB	10-19 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
DELIBAKE SVENSKA AB	10-19 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
LILL-ANNAS LEVERANS BAGERI AB	5-9 Mkr	10-19	Bröd, Konditori
NATURBETESKÖTT I MELLANSVERIGE AB	1-4 Mkr	0	Kött
Mikro LÖVE KVARN	1-499 Kkr	0	Mjöl
SENNERSTRÖM & SON I KUMLA AB	1-499 Kkr	0	Kött
NÄRKESTYCKAR'N AB	1-499 Kkr	0	Kött
BEST 4 U PRODUKTION KB	-1 Kkr	0	Grönsaksprodukter

Omsättningen beträffande Procordia avser koncernomsättning.

Vid anläggningen i Kumla tillverkas produkter med varumärkena Önos, BOB, FUN Light, Ekströms samt risgrynsgröt, ärtsoppa och annan kyld färdigmat med varumärket Felix. Dessutom tillagas vaniljkräm för bagerier och smoothies. Fabriken i Kumla har 130 anställda

Procordia ingår i norska Orkla, som är en av Nordens störta livsmedelskoncerner

Laxå

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Små NYA PROMENADEN	1-4 Mkr	1-4	Bröd, Konditori
Mikro BAKSTUGAN TIVED	1-499 Kkr	0	Bröd
AITOH-EVENT HB	1-499 Kkr	0	Charkprodukter
TIRKKONEN, VEIKKO	-1 Kkr	0	Charkprodukter
Porla Brunn Water Company			Drycker/vatten

Lekeberg

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Mikro ERIKSSON, PER-AXEL HERMAN	500-999 Kkr	0	Kött
NÄRKELIN AB	500-999 Kkr	0	Oljjeprodukter
Berga Gård			Glass, Äggprodukter/ostkaka
Lanna Potatis	5-9 Mkr	1-4	Potatisprodukter/Färska

Lindesberg

	Omsättning	Anställda	Produktområde
Stora NORDIC LUNCH DRIFT AB	100-499 Mkr	100-199	Andra produkter
Små BERGSLAGSDELIKATESSESSER I LINDESBERG AB	5-9 Mkr	5-9	Kött
FROSTHS EFTR. KONDITORI ÖSTLUND & CO AB	5-9 Mkr	10-19	Bröd, Konditori
GAGNEFSBOLLEN AB	1-4 Mkr	1-4	Konfektyr
BAGARN I NÄRKE AB	1-4 Mkr	0	Bröd, Konditori
Mikro BERGSLAGSKÖKET JOHAN KUMLIN AB	1-499 Kkr	1-4	Charkprodukter
SANKTA ANNAS BRÄNNERI AB	1-499 Kkr	1-4	Drycker
LINDESBERGS MUSTERI	1-499 Kkr	0	Drycker
HB DRAKABÄCKENS TURISTGÅRD	1-499 Kkr	0	Bröd, Konditori
NORA BRYGGHUS AB	1-499 Kkr	0	Drycker
Hägernäs Rökeri & Fritidsfiske			Fiskprodukter

Ljusnarsberg

Stora	Omsättning	Anställda	Produktområde
KOPPARBERGS BRYGGERI AB	1.000-4.999 Mkr	100-199	Drycker
Mikro			
STÄLLBERGS RÖKERI	500-999 Kkr	0	Fiskprodukter
BORNSTRÖM, ULRIKA	1-499 Kkr	0	Konfektyr
Bergslagens Honung			Honung
Bäcktorps Gårdsbutik			Gårdsprodukter/kött-nöt

Kopparbergs Bryggeri producerar varumärkena Kopparberg, Sofiero, Zeunerts, Fagerhult, Höga Kusten och Dufvemåla.

Nora

Små	Omsättning	Anställda	Produktområde
GÖNI CAFÉ OCH BAGERI AB	1-4 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
NORA SNACKS AB	1-4 Mkr	1-4	Potatisprodukter
KONTROLLSLAKTERI TJURSKALLEN AB	1-4 Mkr	5-9	Charkprodukter
NORA GLASSFABRIK AB	1-4 Mkr	1-4	Glass
CACAO & COMFIT CHOCOLATE SCHOOL	1-4 Mkr	0	Bröd, Konditori
Mikro			
VADSTEN ANDERSSON, MARIA	1-499 Kkr	0	Konfektyr
SCHEIERMANS FINBAGERI AB	1-499 Kkr	0	Bröd, Konditori
POMMERI ANNA	-1 Kkr	0	Drycker

Örebro

Stora	Omsättning	Anställda	Produktområde
SCAN AB	5.000-9.999 Mkr	50-99	Charkprodukter
PROCORDIA FOOD AB	1.000-4.999 Mkr	50-99	Spannmålsprodukter
APK	500-999 Mkr	50-99	Bröd
KORVBRÖDSBAGARN	500-999 Mkr	200-499	Bröd
Medelstora			
NÄRKES SLAKTERI I GÄLLERSTA AB	50-99 Mkr	20-49	Kött
ALNA FOOD AB	20-49 Mkr	10-19	Andra produkter
AB ROBERTS I ÖREBRO	20-49 Mkr	10-19	Drycker
Små			
VAZA KONDITORI I ÖREBRO AB	10-19 Mkr	10-19	Bröd, Konditori
ROBERTSONS CHARKUTERI AB	10-19 Mkr	10-19	Charkprodukter
FRÖKEN BROGREN'S KONDITORI	5-9 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
BAGERI BULLVIVAN AB	5-9 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
HÄLLS KONDITORI	5-9 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
SMÖRGÅSBUTIKEN, M LARSSON	5-9 Mkr	1-4	Bröd, Konditori
BERGSLAGENS DESTILLERI AB	5-9 Mkr	5-9	Drycker
ÖREBRO KÖTT HANDLARN	5-9 Mkr	1-4	Charkprodukter
MALINS HEMBAGERI	1-4 Mkr	5-9	Bröd, Konditori
ODENSBACKENS KONDITORI AB	1-4 Mkr	1-4	Bröd, Konditori
FREHDES BAKSERVICE	1-4 Mkr	5-9	Andra produkter
FREHDE, DANIEL	1-4 Mkr	1-4	Bröd, Konditori
ATELJÉ NORRGÅRDEN	1-4 Mkr	0	Mjölksprodukter/ost
GRYTHYTAN WHISKY AB	1-4 Mkr	5-9	Drycker
Mikro			
HEART INVEST AB	500-999 Kkr	1-4	Bröd, Konditori
TO YOU - ORGANIC AB	500-999 Kkr	0	Spannmålsprodukter
BRITTAS KONFEKTYRER	500-999 Kkr	0	Konfektyr
TERNICOL SWEDEN AB	500-999 Kkr	0	Andra produkter
LÄNDIN, TORSTEN OTTO	1-499 Kkr	0	Fiskprodukter
VINÖBAGAR'N	1-499 Kkr	0	Bröd, Konditori
HELINS KONDITORI	1-499 Kkr	0	Bröd, Konditori
GLANSHAMMARS MUSTERI AB	1-499 Kkr	0	Drycker
GOTTFABRIK I ÖREBRO AB	1-499 Kkr	1-4	Konfektyr
ALTERNATIV FÖRÄDLING WIIK-FORSÉN AB	1-499 Kkr	0	Mjöl
NÄRKE KULTURBRYGGERI AB	1-499 Mkr	1-4	Drycker
ROSTA BAGERI HB	1-499 Kkr	0	Bröd, Konditori
ATELJÉ NORRGÅRDEN	1-499 Kkr	1-4	Mjölksprodukter/ost
BELMAS BAGERI	1-499 Kkr	0	Bröd, Konditori
SVENSK ABSINT AB	-1 Kkr	0	Drycker
LINAS GOMAKERI AB	-1 Kkr	1-4	Konfektyr
LUNDQVIST, HÅKAN EDVARD	-1 Kkr	0	Mjölksprodukter/ost
JALABI, LINN-ESTELLE	-1 Kkr	0	Bröd, Konditori
LIHNELL, ROBERT	-1 Kkr	0	Drycker
Balkan Bagarn AB			Bröd
Brödspecialisten i Hallsberg			Bröd
Norra Smörgåsverkstan			Andra produkter
Örebro Glass			Glass
Vasakonditoriet			Bröd, Konditori

Korvbrödsbagarn avser koncernomsättning.

Scans anläggning, som tillverkar korv, ingår i HKScan Sverige som är en del av HKScan-koncernen, vilken är en av Sveriges största företag inom kött-och charkuteriprodukter. Scan, Pärsons och Bullens är några av Scans kända varumärken. Företaget etablerades 1899 och har ingått i bonderörelsen fram till 2007. År 2010 beslutades att flytta produktionen i Örebro till Linköping under 2013. Idag finns dock inte något besked om

när detta ska ske.

Vid Procordias fabrik i Örebro tillverkas produkter under varumärket Ekströms och Risifrutti. Fabriken har 75 anställda.

APK och Korvbrödsbagarn ingår i Lantmännen Unibake, som producerar frysta brödprodukter. Korvbrödsbagarn är ett av Europas största specialbagerier för korv- och hamburgerbröd. APK tillverkar kaffebrödsprodukter. Lantmännen Unibake, som även har en fabrik i Mantorp, har 385 anställda, varav Korvbrödsbagarn har 275 anställda.

Producenter

Berga Gård
Bergslagens Destilleri
Butiken Stjärnsund
Ervalla Lamm
Grogården
Grythytte Qwarn
Gårdsmejeri Ostbiten
Herrgården i Grythyttan
Hushållningssällskapet
Håkan Rohdén
Hällebytorps Gårdshandel
Jasiri Gård
Jeremiabageriet
Jordnära
Karintorps Förädling
Kopparbergs Gård
Kullens Kvarn
Kårsta Frukt och Bär
Lekeberga Gård
Lekebergs Frukt och Bigård
Lycktäppan
Neerings i Grythyttan
RiMa Seafood
Råberga EKO-produkter
Svamsgård
Sverkesta Gård
Åkerby Gårdshandel
Ålkärr Naturbruk

Restauranger

Brasserie Rendez-Vous
Helmet
Hult Säteri
Kalason Catering
Sikfors Herrgård

Distribution

RiMa Seafood

Medlemmar Måltidsriket i Örebro län

Bilaga 6

A Taste of Media
Berga Gård
Bålby Säteri
DelMat
Gammelbo Gård
Grythyttan Brygghus
Grythyttan Vin
Grythyttans Gästgivaregård
Gymninge Lantbruk
Himlajorden
Hult Säteri
ICA Parken Örebro
Karintorps Förädling
Karlskoga Vårdshus
Ko-lugn
Kopparbergs Bryggeri
Loka Brunn Kur&Konferenshotell
Mjödhamnen
Mypicnic
Neerings Glass och Choklad
Nora Glassfabrik
Roberts
Sikfors Hergård
Sverkesta Gård
Svensken och Dansken i Måltidens Hus
Venus Choklad
Vinödlaren

Assarssons Trädgård AB, Motala
Börslycke gård, Tjällmo
Blåklintsprodukter, Linköping
Bleckenstad Gårdsbutik, Mjölby
Boxholm Mejeri, Boxholm
Brinks Gurka, Kimstad
Finnö Fisk Rökeri & Gårdsbryggeri AB, Valdemarsvik
Follinge Krongård, Skänninge
Forsmans Lax och Lamm, Vikbolandet
Fresons Trädgård, Rimforsa
Friluftsmuseet Gamla Linköping-Handelsboden, Linköping
Grepstad Gårdsbutik , Motala
Hargodlarna, Kisa
Hejtorp Gårdsmejeri, Finspång
Kinda Gurka AB, Rimforsa
Löt Gårdsmejeri, Vikingstad
Mårdskog & Lindkvist AB, Jönköping
Mon- Tomater, Valdemarsvik
Mossebo Gårdsbutik & Rökeri, Valdemarsvik
Tåkerns trädgård, Vadstena
Nystad Nära Mat, Rimforsa
Sänkdalens Gård, Vikbolandet
Smultronbodaprodukter, Edsbruk
Sparrislandet, Linköping
Stafsäter Gårdsglass, Sturefors
Svensk Cater, Linköping
Valterstens Trädgård, Vikbolandet
Vikbolandsstruts, Vikbolandet
Visätters kalkon, Vikbolandet
Ydrekött, Österbymo
Basunda Gård, Rimforsa
Bjursunds Slakteri AB , Valdemarsvik
Bossgård Potatis, Linköping
Charlottés Goa Grisar, Ödeshög
Eklunds Chark AB, Linköping
Gyllen Bageri, Linköping
Stubbetorp Potatis, Motala
Väversunda Bärödling, Ödeshög
Westervin, Vreta Kloster
Östgöta Mjök, Hultsfred
Friluftsmuseet Gamla Linköping, Linköping
Ronaldo´s Stenugnsbageri, Linköping
Urnatur/skogseremitaget, Ödeshög
Bondens Creperie & Lanthandel, Söderköping
Boställets Vedugnsbageri, Vreta Kloster
Britta & Lennarts Nära Kött, Norsholm
Brostorps Hemlagade, Tranås
Brunneby Musteri, Borensberg
Café Kårtorp, Valdemarsvik
Calle C Restaurang & Café, Linköping
De Klomp, Linköping
Ekebergs vårdshus, Boxholm
Göta Hotell, Borensberg
Gryts Varv Hotell & Konferens, Gryt
Gyllen Bageri, Linköping
Hagdahls Kök, Linköping
Hargodlarna, Kisa
Hotell & Konferens Lugnalandet, Sommen

Knäppingen, Norrköping
Kronhjortsgården, Tjällmo
Kvarterskrogen Durkslaget, Norrköping
Linköpings Konsert & Kongress, Linköping
Louis De Geer konsert & kongress i Norrköping, Norrköping
Mauritzbergs slott, Vikbolandet
Mimmis Visthus AB, Norrköping
Nysjöns Fisk & Konferens, Åtvidaberg
Ombergs Turisthotell, Ödeshög
Rederi AB Kind, Ljungsbro
Rejmyre Gestgifveri, Katrineholm
Rimforsa Strand Kurs & Konferens AB, Rimforsa
Söderköpings Brunn, Söderköping
Sörgårdens Gästgiveri, Linköping
Slotts Kaféet, Sturefors
Stångs Magsin AB, Linköping
Stiftsgården Vårdnäs, Rimforsa
Storan, Linköping
Storgården i Rimforsa AB, Rimforsa
Tjällmo Gästgifvaregård, Tjällmo
Torpa Gård Konferens & Event, Borensberg
Torpöns Färjeläge Mat & Camp, Tranås
Trädgårdshotellet, Åtvidaberg
Urnatur/skogseremitaget, Ödeshög
Väderstad Centralkrog, Väderstad
Vadstena Klosterhotell, Vadstena
Villa Solliden, Kolmården
Wiréns Jord och Skog, Kisa
Yxnerum hotel & conference, Åtvidaberg
Åtvidabergs Hotell & Restaurang, Åtvidaberg
Östgöta Kök, Norrköping
Östergyllen Vinmakare AB, Norsholm
Östgöta Trädgårdshall, Linköping
Östgötabi, Norrköping

Arnes Grönsaker
Bakstugan Tived
Berga Gård
Bergslagsboden
Bredsjö Blå
Butiken Stjärnsund
Bålby Säteri
Englas Skafferi
Ervalla Lamm
Fatburen Öhna
Gammelbo Gård
Grythyttan Vin
Grythyttan Ägg
Grythytte Qwarn
Gårdsmejeri Ostbiten
Hult Säteri
Hägernäs Rökeri
Hällebytorps Gårdshandel
Jasiri Gårdsslakteri
Jordnära
Karintorps Förädling
Ko-lugn
Kopparbergs Gård
Källmo Gårdshandel
Lekebergs Frukt
Löckna Ägg
Mjödhamnen
Mobergs Grönsaker
Nora Glass
Närke Kulturbryggeri
Rosengrens Skafferi
Rosängsboden
Rynninge Gård
Röhammars Gårdsbutik
Sikfors Herrgård
Ställbergs Rökeri
Sverkesta Gård
Tiveds Handel
Tjurskallen
Venus Choklad
Vinön Guidning och Örter
Åkerby Gårdshandel

Länsstyrelsen

www.lansstyrelsen.se/orebro

Besöksadress: Stortorget 22
Postadress: 701 86 Örebro
Telefon: 019-19 30 00
E-post: orebro@lansstyrelsen.se